Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Det jyske Brunkulseventyr

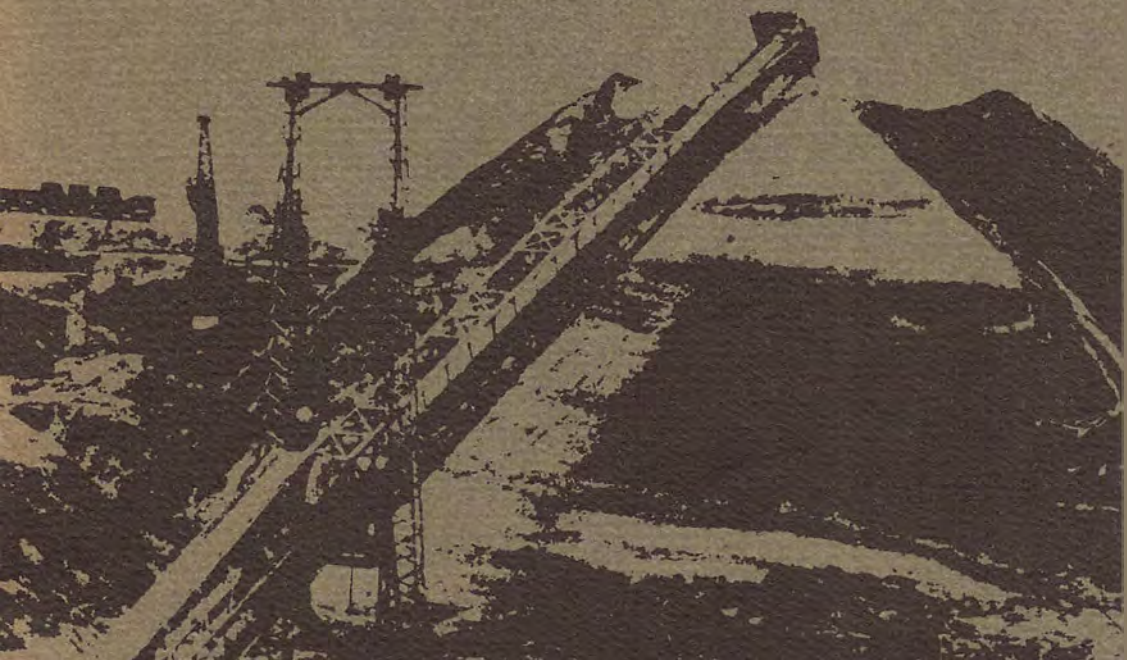

Det jyske Brunkulseventyr

GLIMT FRA
BRUNKULSOMRÅDET 1971

FOTO
ANDREAS DUEDAHL

Jysk Klondyke

EN SKILDRING
FRA BRUNKULSLEJERNE PÅ
DEN JYSKE HEDE

AF
A. DUEDAHL MADSEN
OG
EIVIND SULKIÆR

UDGIVET AF ANNA OG MICHAEL JENSEN
TJØRRING/HERNING 1971

INDLEDNING

Hvis man i krigens tid en tidlig morgenstund kom ind på Herning banegård og bad om en retur til Helvede, så fik man uden kommentarer stukket en billet ud til Søby brunkulslejer. At der gaves returbillet mildnede noget på den grumme spøg. Alligevel var det ikke uden bange anelser, man steg ind i det såkaldte brunkulstog, der bragte arbejderne til og fra lejerne. Det var ikke sit nyeste materiel, statsbanerne stillede til rådighed for den transport. Men det var heller ikke Vorherres mest forkælede børn, der skrumplede af sted på de hårde, snavsede træsæder, mens en strid blæst fandt vej gennem sprækker og revnede ruder og ruskede godt op i brunkulsstøvet og den stramme os af krigstobak.

Allerede under 1. verdenskrig var der gravet en del brunkul i flere jyske lejer. Men i mellemkrigstiden gik produktionen næsten i stå, og i 1935 udgjorde den kun 7.000 tons. Ikke mere end et enkelt leje senere kunne producere på en uge. Men efterhånden som verdenssituationen tegnede sig mere og mere dyster, vågnede interessen igen for de hjemlige brændselsreserver.

I Søby, hvor der ikke før havde været gravet, fandt en landmand brunkulsforekomster i sin mark, og straks efter krigsudbruddet i 1939 kom der en lille produktion i gang flere steder i området. Det var lokale folk, der tog fat. Ofte uden penge eller mange hjælpemidler. Kullene blev både gravet op og læsset ved håndkraft, og med hestevogn kørtes de til Kølkær station. Selv om der havde været flere penge at investere i foretagendet, var forholdene ikke til stordrift. Der var hverken elektrisk strøm eller jernbane på stedet. Og en videre mekanisering standsedes alene af den omstændighed, at det på grund af tidens vældige arbejdsløshed simpelthen var forbudt at anvende maskiner til den slags arbejde, der kunne klares ved håndkraft.

Også salget gik i den første tid meget trevent. Ved krigsudbruddet var der oparbejdet store lagre af udenlandsk brændsel. Og i

de første måneder ventede alle, at krigen ville blive af ganske kort varighed.

Men ved besættelsen blev situationen straks en ganske anden. Nu måtte man se frem til mørke år, hvor det var nødvendigt at mobilisere alle reserver, hvis landet skulle klare sig igennem.

I april 1940 var arbejdsløshedsprocenten oppe på 27. Priserne var steget voldsomt siden september. I byerne stod 16.000 lejligheder tomme, og beskæftigelsessituationen tegnede sig trøstesløs. De øgede tyske tilførsler kunne ikke erstatte den standsede brændselsimport, og der måtte sættes kraftigt ind for at øge den indenlandske produktion af tørv, brunkul og brænde.

Arbejdskraft var der ingen mangel på. Tyskerne stillede krav om tvangsudskrivning af danske arbejdere til de tyske miner. Det blev undgået. Men et stort antal drog mere eller mindre frivilligt til civilt arbejde i Tyskland. Kommunerne havde ret til at inddrage understøttelsen, hvis man nægtede at påtage sig anvist arbejde.

I 1940 voksede den hjemlige brunkulsproduktion til 226.000 tons. I 1941 var den nået op på 1.002.000 tons, og den var stadig i stærk stigning.

Afsætningen gik nu strygende. Efter maj 1940 var det på landet forbudt at anvende udenlandsk brændsel til opvarmning. Til det brug var tørv vel nok mest eftertragtet; men til gengæld blev elværker og visse dele af industrien snart storaftagere af brunkul. Alle krigsårene igennem lykkedes det at holde indenlandsk brændsel uden for rationeringen.

Der herskede travlhed i alle de jyske brunkulsområder. Både arbejdere og producenter strømmede til i stort tal. Forskellen mellem de to grupper var i begyndelsen ganske minimal. Man kunne hurtigt skifte position. I dag arbejder – i morgen producent. Eller omvendt!

Men meget snart var de dage forbi, hvor man kunne starte blot med en skovl og et frisk arbejdshumør. Større produktion betød store driftsomkostninger. Der måtte penge til. Kun forholdsvis få, der ved held, dygtighed og flid var kommet godt i gang, og som tillige var parate til at sætte hele fortjenesten i nyinvesteringer, magtede i længden at være med i legen.

Det blev almindeligt, at lokale folk søgte samarbejde med store, kapitalstærke firmaer. Et indgående kendskab til stedlige forhold var en nødvendighed. Der skulle slås til i rette øjeblik som på et Hjallerup marked. Det krævede både forhandlingsevner og betydelig situationsfornemmelse. Jyden kan lide at dreje den fremmede en knap; men skal han selv tages ved næsen, må det i hvert fald være af hans egne.

Omgangsformen i lejerne var yderst demokratisk. Alle var dus, og hverken i ydre antræk eller kultur var der dengang synderlig forskel på arbejder og arbejdsgiver.

Men ligheden havde sine grænser. For en almindelig arbejder var timelønnen i begyndelsen kr. 1,42. Men da der i vid omfang indførtes akkordarbejde, var der mulighed for at øge ugelønnen betydeligt. Arbejdstiden var 9 timer i 6 af ugens dage. (I Tyskland var arbejdsugen på 60 timer).

Det lyder utroligt i vore øren, at det på et sådant grundlag var muligt at lægge penge til side. Men der findes mange eksempler på, at arbejdere allerede dengang startede en opsparing som i årenes løb voksede så meget, at der blev nok til udbetaling på et hus eller til start af egen virksomhed. Der nævnes beløb på helt op til 30.000 kr.

Men også leveomkostningerne var beskedne. Pensionatspriserne lå på 5-6 kr. pr. dag. Og et værelse kunne fås for 25-30 kr. om måneden. De, der ville tage til takke med et skur ved selve lejet og heller ikke stillede store fordringer til kosten, kunne presse udgifterne endnu længere ned. Desuden er det sandsynligt, at skatteväsenet i de dage ikke har klippet ulden så tæt, som det siden blev skik.

Ved lejerne i Søby voksede der i hurtigt tempo en mærkelig by op, bestående af allehånde skure og træbarakker samt udtjente rutebiler og jernbanevogne. Det skete uden nogensomhelst plan og i strid med alle byggevedtægter. Sanitære installationer bekymrede man sig lidet om, og det hele var komplet sundheds- og brandfarligt. Som i en rigtig ørkenby var der mange steder så langt til nærmeste brønd, at man købte drikkevand spandevis fra en vogn, der kørte rundt til de betrængte kvarterer.

Myndighederne måtte dreje hovedet bort. Riget fattedes brænd-

sel, og der var intet at stille op. Kredslægen kunne dog senere med en vis lettelse konstatere, at sundhedstilstanden her absolut ikke var dårligere end andre steder på egnen. Men forholdene var unægtelig trange. En familie kunne være nødsaget til at flytte sengene udenfor om dagen, når det eneste rum skulle gøre fyldest som opholdsstue.

Snart kom der købmænd og andre butikker til stedet. Flere af disse forretninger trivedes godt og kunne notere en betydelig omsætning.

Men et meget stort antal af arbejderne boede uden for lejerne. I vid omkreds var hvert et loftskammer udlejet til brunkulsarbejdere. En del benyttede brunkulstoget over Herning. Andre steder arrangeredes fælles lastbiltransport, så arbejderne samledes op på visse pladser. Men mange måtte, i hvert fald i perioder, cykle flere mil frem og tilbage for at passe deres arbejde.

De barske kår blev stort set taget med godt humør. Adkillige havde gået arbejdsløse i årevis. Så blot det at vide sig sikker på en god og ærlig ugeløn var et helt mirakel.

Men heller ikke producenterne blev skånet for problemer. Det var stadig forbundet med risiko at åbne et nyt leje, selv om prøveboringerne havde været løfterige. Og efterhånden som kullene skulle hentes op fra dybere lag, blev det mere og mere bekosteligt at få overjorden fjernet. Desuden voldte de store mængder grundvand evindelige kvaler. Der måtte pumpes og holdes vagt døgnet rundt. Endda skete det jævnligt, at grundvandet uden varsel brød hul og i løbet af kort tid stod flere meter højt i graven. Det kostede slid og møje og tusinder af kroner at få arbejdet i gang pany.

Sagkyndig bistand var sjældent ved hånden. Ofte måtte producenten selv i samarbejde med en dygtig formand finde frem til produktionsmetoder, der var tilpasset forholdene i det pågældende leje.

Der var kommet elektrisk strøm til Søby, og statsbanerne havde lagt et sidespor herud fra Søbylund station. Den første tids enkle metoder, der til dels byggede på håndkraft, og hvor der arbejdedes med trillebør og hejsespil, var ikke længere konkurrencedygtige. Det var nu nødvendigt at investere store summer

i anlæg og maskiner: sandtransportører, svingkraner, gravemaskiner, tipvogne, lokomobiler o.a.

Staten var stærkt interesseret i at fremme produktionen og kunne yde lån eller tilskud. Arbejdernes kår søgtes mildnet. Staten lod rejse nogle store træbarakker med opvarmede rum og et større pensionat. Desuden oprettede KFUM et fritidshjem, som fik stor søgning.

Produktionen blev kontrolleret af landbrugsministeriet. Der skulle fastsættes maksimalpriser for hvert enkelt leje efter en bedømmelse af kullenes kvalitet. I afgift skulle der betales 1 kr. til staten og 1 kr. til lodsejeren pr. ton. Maksimalpriserne lå mellem 17 og 23 kr. pr. ton. De blev ansat, således at der gaves mulighed for en rimelig profit. Og den producent, der var i stand til at få sine produktionsomkostninger bragt ned, kunne gøre regning på et pænt driftsoverskud.

»Jysk Klondyke« blev skrevet i løbet af 1943. Den giver i romanform et billede af livet i lejerne på den tid. Det var det år, aktiviteten var på sit højeste. Den samlede produktion i de jyske lejer nåede op på 2.615.000 tons. Det var et tal, der ikke blev overgået eller nået før i efterkrigstiden. Søbyområdet havde stor andel i dette imponerende resultat.

Tiderne var på en vis måde blevet bedre. Arbejdsløsheden var dalet stærkt, og der var penge mellem folk. Men samtidig blev vareknapheden mere og mere følelig. Da varefordelingen i krigsårene foregik efter et system, der gav gamle kunder forret, blev det yderst vanskeligt både for den opvoksende ungdom og for tilflyttere at få del i goderne. Systemet virkede gennem alle handelens led, og nyetablerede forretninger kom derfor ud for tilsvarende vanskeligheder.

På den baggrund er det let at forstå, at der i brunkulsområderne blev basis for en omfattende sortbørshandel. Tilrejsende forhandlere med tvivlsom »ophavsret« til de udbudte varer gjorde store forretninger. Først og fremmest var selvfølgelig tobaksvarer efterspurgt. Her kunne en arbejder hurtigt få en stor del af ugelønnen omsat. Langt farligere var dog hasardspillet (»sekserspillet«), der var sat ganske professionelt i system og bragte mange

i ulykke. I Søby blev der indrettet veritable spillebuler, der aften efter aften trak et stort publikum til. Politiet foretog hyppige razzier og beslaglagde undertiden store pengebeløb, men det var yderst vanskeligt at komme ondet til livs; hverdagen var så ensformig og omgivelserne så øde og triste, at altfor mange blev ofre for denne lokkende spænding.

På så stor en arbejdsplads kunne ulykker ikke undgås. I Søby skete der mange, og Falck fik rigeligt at bestille. Til sidst blev en ambulance fast stationeret herude, og et vagtlokale blev indrettet i KFUMs fritidshjem. I sandtransportørernes første tid skete der overordentlig mange skred, hvor tonsvis af sand kunne styrte ned over arbejderne. Ved hurtig indsats fra kammeraternes side fik man mange gravet fri i tide. Men ofte nåede hjælpen for sent frem, og der kunne intet stilles op. Storm og uvejr forvoldte jævnligt ravager, og det hændte, at store maskiner blev væltet omkuld og styrtede ned i udgravningerne. Nogle steder arbejdede man i 15-20 meters dybde, og fra gravens bund til toppen af de højeste sandbjerge kunne der være 60-70 m. Ved sådanne lejligheder skete der ofte skader på de elektriske installationer, så f.eks. en transportør pludselig blev strømførende. Den slags var direkte livsfarligt. Undertiden kneb det vel med en realistisk bedømmelse af faremomenterne. »Minedrift« var noget nyt her til lands. Alt skulle gå rask, sikkerhedsbestemmelserne var ikke effektive nok, og der blev taget for mange chancer.

Udviklingen var gået med stormskridt siden den første begyndelse på åben mark. Nu var et stort antal travle lejer i gang – med en broget blanding af større og mindre producenter og med en arbejderstab, der alene i Søbyområdet nåede op på 1500 mand. Mange slags problemer opstod, adskillige så presserende, at de krævede øjeblikkelig løsning. Til gensidig bistand og til at formidle et nødvendigt samarbejde var der oprettet en sammenslutning af brunkulsproducenter. Det gik livligt til på de møder, der afholdtes her. Ofte tørnede modstridende synspunkter sammen, så der røg lange gnister. Et fast punkt på dagsordenen var forholdet til statsbanerne. Det var vognfordelingen, der altid gav anledning til strid og beklagelser. Da der gjaldt en 30 kilometers grænse for lastvognskørsel, måtte den væsentligste del af kul-

transporten ske pr. bane. Men statsbanerne kom i krigens løb til at lide under stor mangel på godsvogne, da det var umuligt at anskaffe nye. Derfor var man tvungent til at rationere tildelingerne, hvad der gav producenterne svære problemer og kunne medføre betydelige tab.

Også arbejderne havde et problematisk forhold til statsbanerne. For dem drejede det sig om transporten til og fra Søby. Et arbejdertog havde afgang fra Herning om morgenen kl. 6,10. Om eftermiddagen skulle det bringe arbejderne hjem, med afgang fra lejet kl. 17,15.

Det var togets manglende præcision, der med rette ophidsede sindene. Det var ulideligt efter en lang, hård arbejdsdag at skulle vente i det uvisse på lidt varme og mad. I en sådan situation føles minutterne som timer. Men det skete, at toget virkelig var flere timer forsinket. Der kendes eksempler på, at arbejdere fra Bordingegnen, der måtte op ved 4-tiden om morgenen, ikke nåede hjem fra arbejde før ved 23-tiden. Det var simpelthen umenneskeligt. Selv i de dage. Men talløse klager til statsbanerne var frugtesløse. Endelig blev der indkaldt til et stort protestmøde på det daværende Gregersens Hotel i Herning. Der blev sendt en deputation til trafikministeren. Og fra den tid kom der nogenlunde skik på »prærietoget«.

Efter en foreløbig kulmination i 1953 holdt produktionen sig ret uforandret i de følgende år, selv om en mindre tilbagegang må noteres. Den store produktion af indenlandsk brændsel gjorde det muligt at opretholde et næsten normalt brændselsforbrug under hele krigen. Den almindelige kunde var dog ikke begejstret for brunkullene. De kunne fremkalde den frygtede løbesod, der ødelagde mange skorstensanlæg og var svær at komme til livs. Desuden indeholder brunkul en stor mængde flygtige stoffer, der udbreder en temmelig »mistænkelig« lugt i stuerne. Det hjalp noget, da man begyndte at fremstille brunkulsbriketter.

Brunkullene var heller ikke særlig billig brændsel. Ganske vist skulle forbrugeren kun betale 50 kr. for et ton, mens udenlandske kul kostede 90 kr. Men i brændværdi måtte der 3 tons brunkul til at opveje 1 ton af de udenlandske. Af samme grund krævede brunkullene langt større lagerplads.

Mange optimister havde regnet med, at der straks efter krigens afslutning ville komme normale tider. Og så ville brunkullenes saga hurtigt være forbi. Sådan kom det ikke til at gå. Dels var der foretaget så vældige investeringer, at en gradvis afvikling under alle omstændigheder havde været rimelig, dels kom kulimporten kun langsomt i gang.

De første engelske kul var dyre og af mindre god kvalitet. Med de forbedrede produktionsmetoder var brunkullene derimod blevet relativt prisbillige og kunne derfor hævde sig i konkurrencen. Og da endelig en afvikling var i sigte i slutningen af fyrrerne, blev den internationale situation i en årrække så truende og uoverskuelig (Koreakrigen, Suezkrisen m.m.), at man ikke turde gøre sig fuldstændig afhængig af leverancer udefra.

Det havde engang været på tale at bygge et stort kraftværk ved lejerne udfra den nærliggende tanke, at det er lettere at transportere strøm end kul. Planerne blev aldrig realiseret. Men nu overtog til gengæld de store kraftværker mere og mere produktionen. Det skete ved langtidskontrakter og i samarbejde med store entreprenørfirmaer.

Arbejdertallet blev gradvis skåret ned, mens der investeredes millioner i maskiner og anlæg, og produktionen nåede højder, der langt overgik krigstidens. Som et eksempel kan nævnes, at et firma klarede en årlig produktion på 100.000 tons med et samlet personale på kun 20 mand; en jernbanevogn kunne nu læsses på 8 minutter.

I Søby affolkedes byen ved lejerne. Maskinerne havde overtaget sliddet, mens brydningen fortsattes op gennem 60'erne. Men i slutningen af årtiet havde situationen på det internationale brændselsmarked ændret sig; de store investeringer var samtidig ved at være afskrevet, og gradvis begyndte elværkerne at trække sig tilbage.

Den sidste af de tusinder af nyheder pressen havde viderebragt fra de arbejdende brunkulslejer kom fra I/S Midtkraft, der meddelte:

»I dag, torsdag den 30. april 1970, standses brunkulsbrydningen i Midtkrafts leje i Fasterholt. Dermed er brunkulsepoken i området forbi. Millioner af tons er gennem årene gravet op og

transporteret til kraftværket. Lejet har siden 1956 dækket Midtkrafts behov for brunkul. Det er værket som ejer lejet, mens entreprenørfirmaet Carl Nielsen har forestået gravearbejdet. Den daglige produktion har været ca. 1400 tons. Lejet indeholder endnu mange brunkul, men Midtkraft indstiller produktionen og vil fremover benytte stenkul og olie.«

Meget er sket siden den sensommerdag i 1939, da et par arbejdsløse udrustet med spand, skovl, trillebør og en brøstfældig ajlepumpe startede deres produktion her.

Fra hele Danmark strømmede tusinder af arbejdere i årenes løb til de midt- og vestjyske brunkulsdistrikter. Nogle fik fast bopæl på egnen, men de fleste er forlængst draget bort. De store, tunge maskiner er blevet tavse, arbejderstyrken er spredt for alle vinde, og en ørkenagtig stilhed hviler over de forladte sandbjerge.

Talrige prøveboringer har fastslået, at der endnu rundt om i landet findes store kulforekomster. Om der nogensinde bliver brug for denne reserve kan kun fremtiden vise.

Man regner med at i alt 3000 hektar af Danmarks jord er berørt af brunkulsgravning. Kun en ringe del kan igen blive landbrugsjord; men der er en tilplantning igang. Det sker ikke alene for at tilsløre de hæslige ar, der skæmmer landskabsbilledet, men også for at beskytte omliggende arealer mod sandflugt. Beplantningen forestår af Hedeselskabet, og staten har fra tid til anden bevilget betydelige beløb til formålet.

Fra 1958 blev det lovpligtig for producenterne at tilplante fremtidigt omgravet areal. Samtidig stillede staten en ny bevilling på 300.000 kr. til rådighed for en beplantning af 20 % af de arealer, der var omgravet inden lovens ikrafttræden. Af dette beløb skulle 25.000 kr. bruges til en beplantning for vildtet. Det blev til det såkaldte »ørken-areal« på statens jord i Søby. Dette bakkede terræn står nu smukt beklædt med mange forskellige slags planter, også løvtræer og blomstrende buske.

Der tilplantes i reglen stribevis over et større areal. I årene 1959-63 plantedes der i 61 lejer med ialt 675 hektar, deraf udgør det fuldt tilplantede areal 135 ha.

Siden 1964 er der på producenternes regning tilplantet 30-50 hektar årlig. Der vil gå adskillige år, før dette arbejde er tilende-

bragt. Også privat initiativ har været virksom, bl.a. i Fiskbæk og Gejlbjerg. Beplantningen bliver gjort så varieret som muligt, og der anvendes et rigt udvalg af arter, både nåletræer og løvtræer.

Man skal dog ikke gøre sig illusioner om, at der her kan åbnes et storstilet, rekreativt område for befolkningen. Det vil i bedste fald vare mange år. Tværtimod må man opfordre folk til at udvise den allerstørste forsigtighed. Mange steder forkynder store skilte, at »Færdsel er forbundet med livsfare!«. Der er sket det, at grundvandet flere steder er steget så højt, at der har dannet sig kviksand over større områder. Her kan den uforsigtige risikere at blive suget til bunds. Desuden kan en ringe forstyrrelse udløse et helt lavineskred, hvor tonsvis af sand styrter ned ad skrænterne. Nogle veje er helt afspærret, fordi de er undermineret af grundvandet.

Det er en ejendommelig oplevelse at se ud over disse vældige ørkenarealer med høje, nøgne sandklitter i grå, gullige og sortagtige farver. Man forstår godt, at udtrykket »månelandskab« gang på gang dukker op i folks beskrivelse af stedet her. Der er noget sært uvirkeligt over det hele, noget truende og uhyggevækkende. Er det, fordi vi her står over for menneskets totale udbytning af naturen. Skal hele vor jord engang ende sådan. Som månelandskab?

Barakbyen ved Søbylejerne ligger fredelig hen. Rundt omkring støder man på lange rækker af oprangerede tipvogne, og efterladt materiel af enhver art ses over hele området – som et jættebarns henslængte legetøj. Hist og her troner enkelte vældige maskiner, der i skumringslys forvandles til sorte, kolosagtige uhyrer.

Ved hovedvej 18 lidt nord for Arnborg ligger den smukke mindelund, hvor over 50 mindesten fortæller om de mænd, der forulykkede under deres slidsomme arbejde i lejerne. Et krigsmonument af en særlig art. Også hjemmefronten krævede sine ofre.

Glimt fra brunkulsområdet 1971

FOTOGRAFERET AF

ANDREAS DUEDAHL



Produktionen er slut, og skiltet viser vej ud i ingenmandsland



Her standsede Midtkraft produktionen 30. april 1970



De sidste beboere i Søby lejerne



Trafikken er borte, og nu vokser vilde blomster op mellem de rustne og tilsandede skinner. Brunkulsbanen ved Søby



Her inspiceres de opmarcherede tipvognskolonner, der forlængst har aftjent deres værnepligt



Skiltet har forlængst mistet sin aktualitet



Transportør specielt fremstillet til brunkulsbrydning i Søby-området. Den var i drift til 30. april 1970



Den mindste forstyrrelse kan udløse voldsomme skred



Den idylliske sandvej er anlagt hen over gamle brunkulslejer. Den omkranses af beplantninger, og tilhøjre ses golde klægbanker



I forgrunden en ældre beplantning. Længere ude ses golde klægbanker



På vandring mellem sandtipperne



Typisk motiv fra lejerne. Travlheden er forbi



Nye plantninger gror op og bryder vinden



Slugt gennem klægbanker. I baggrunden knejser en gammel kulsilo



Et kik ud over den idylliske Søby sø, som Herning kommune i 1971 havde planer om at gøre til et badested. Trods sit naboskab med brunkulslandet hører søens vand til det reneste i Danmark

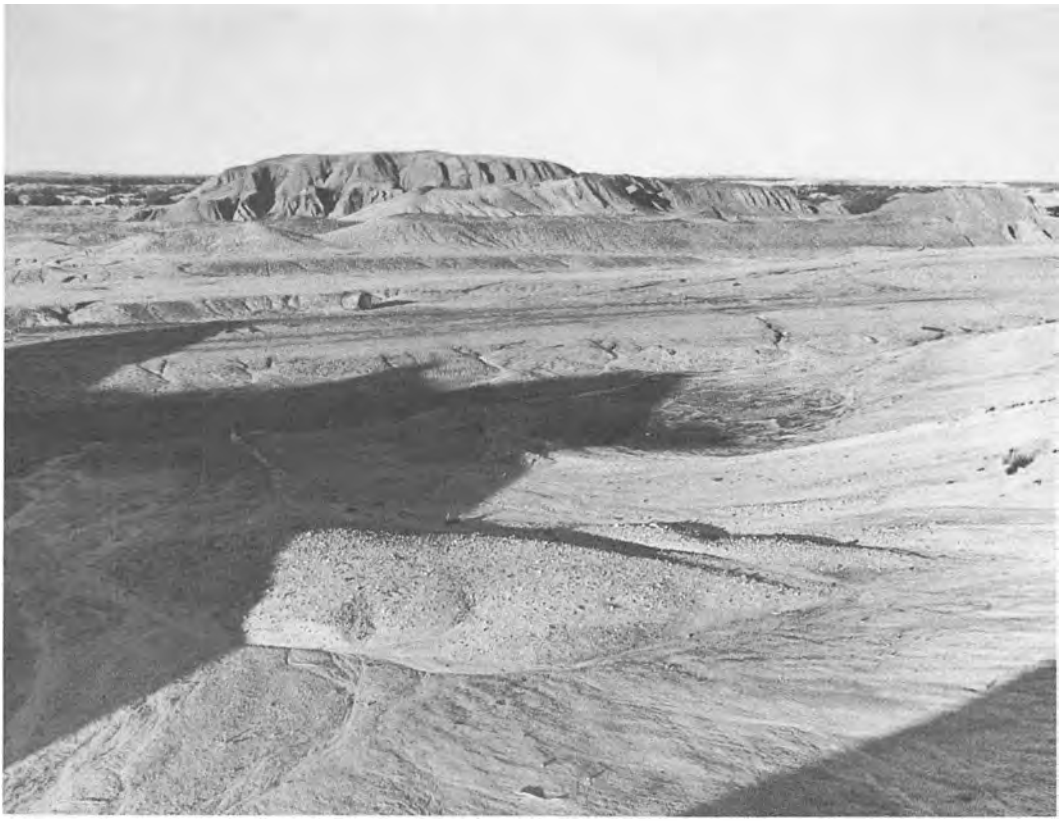

Golde, furede klægformationer i et trøsteløst månelandskab



I det gamle brunkulsleje ved Fjelstervang vokser der nu nåletræer op af den magre grund mellem klægbankerne



Vinden kruser bølgerne i søen over de gamle kulgrave i Søby



Grundvandet voldte produktionen store kvaler. Nu danner det stille søer. Langs bredden klægbanker og i baggrunden spredt bevoksning. Motiv fra Fjelstervang



Mange steder er der ved grundvandets stigning dannet livsfarlige kviksands-områder



Aftenstemning ved Kjærballegård nær Brande. Udsigt over et idyllisk landskab, hvor der engang var brunkulslejer



Fra Kjærballegård ved Brande. Brunkulsgraven er forvandlet til en idyllisk sø med blomstrende åkander



Her er et brunkulsleje igen blevet landbrugsjord. Oprindelig var der plantage. Den blev fældet, og der gravedes kul. Senere blev grunden planeret og belagt med muld. I 1970 avledes der aspargeskartofler på arealet.
Og på billedet ses stubmarken efter byghøst i 1971



Hedeselskabets nyplantninger skyder op i det arrede landskab



Ødemark – hvor sandet er stivnet i »bølger«



Mørke skygger i »månelandskabet«



Fotografen har vovet sig ind på farligt område. Vandet opfylder de allersidste kulgrave. Arealet er endnu ikke kommet i ro, og jævnlig indtræffer her lavineagtige sandskred.
Fra Midtkrafts leje i Søby

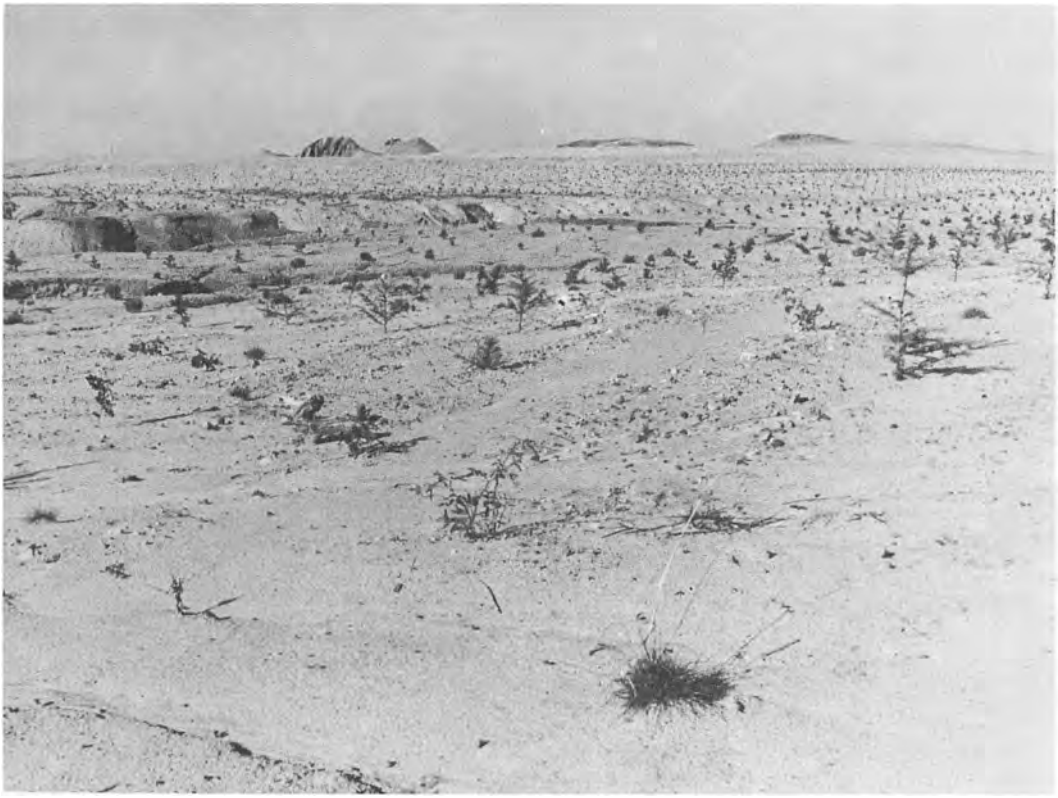

Nyplantninger på planeret areal, der ligger så meget i læ, at det ikke har været nødvendigt med de sædvanlige læskærme af fyrris. Motivet er fra Søby, men det ligner mere Sahara



Mærkelig »klippeforekomst«. Søbyområdet

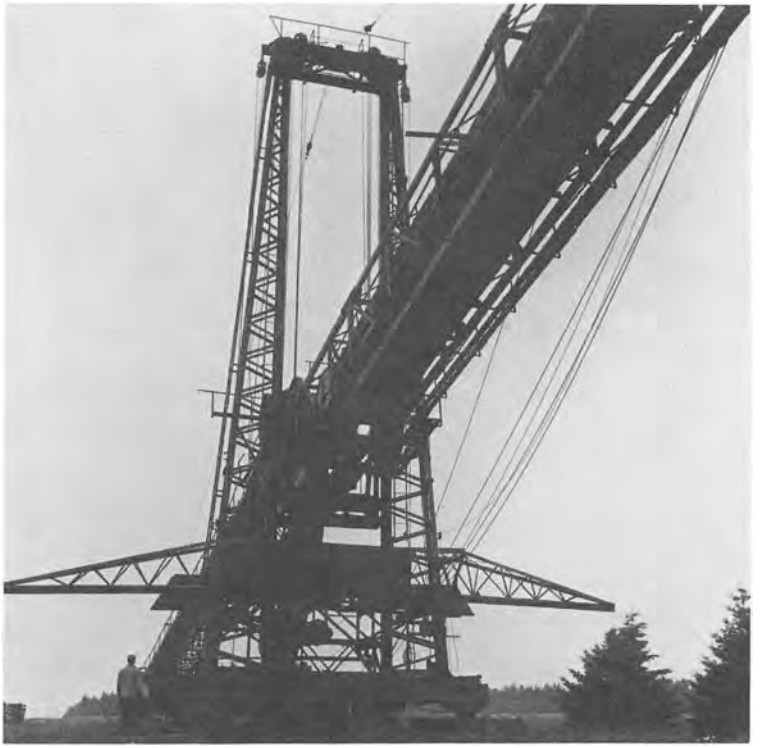

En kolosagtig transportør, der kan ses viden om og står som et talende monument over »det jydske Klondyke« i Søby



Særpræget motiv fra et af de opgravede lejer



Mindesten over omkomne brunkulsarbejdere.
Mindelunden ved Arnborg



Fredfyldt aftenstemning, hvor Midtkrafts maskiner larmede indtil 30. april 1970



Fra mindelunden ved hovedvej 18 nord for Arnborg

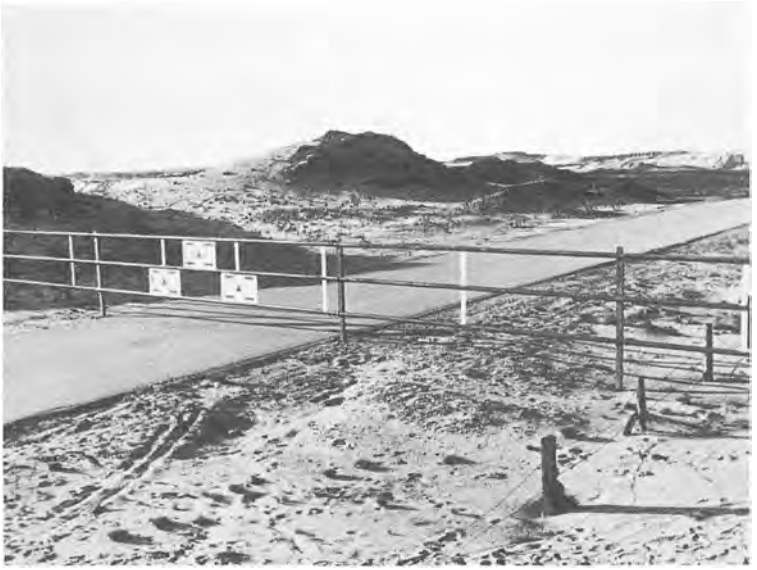

Her har store kultransporter passeret. Nu er området farligt og vejen spærret hen til det store leje, hvor Midtkraft satte endeligt punktum for brunkulsproduktionen 30. april 1970

Jysk Klondyke

EN SKILDRING
FRA BRUNKULSLEJERNE PÅ
DEN JYSKE HEDE

AF

A. DUEDAHL MADSEN

OG

EIVIND SULKIÆR

I

Han var laset i tøjet, forblæst og lidt forsulten at se på. Han havde prøvet så meget. Han havde studeret til præst, solgt snørebånd og været klunser i Borgergade. Han var kommet så langt ned, som man kan komme, og nu var han kommet til Herning.

Han skulle have en onkel heromkring. En husmand, og Gud ved hvad, der boede i Søby-Rind sogn, i Kølkjær –, han anede ikke, hvor det var, og Manden var ikke engang hans onkel. Det var moderens farbroder eller sådan noget. Men lige meget med det, han kaldte ham onkel.

Det var hans sidste redningsplanke. Og pokker til redningsplanke! Men manden måtte jo have jord. Jord, hvor man kunne gå og grave og så persille og runkelroer, kunstgødning og små rabarber. Dyrke jorden, så sæden og høste afgrøderne. Bugnende marker med gul havre, brede, fedtede bønder, der sølede i madvarer, og en anden en var slunken som en mager kat. – Nå, men ligemeget med mad. Mad var ikke det vigtigste. Det, det kom an på, var at være noget, at skulle noget, at få lov til at grave og slide og blive øm i ryggen. Tænke sig, om der blev kaldt på en om morgenen: Nu skal du op, klokken er 5! –

Tænke sig at skulle noget! Som det var nu, var der ingen, der havde brug for ham. Pokker stå i det hele. Hvem brød sig om ham. Knapt nok, at konduktøren gad se hans billet.

Han sjoskede ud af banegården. Der stod en stram os af mad op fra kælderen i Gregersens Hotel. Han kiggede på prislisten og raslede med toørerne i bukselommen. Bommelommerne var ærligt talt små. Mon ikke der fandtes en kaffebar i denne møgkedelige by? Han stilede op mod hovedgaden.

Han fik da kaffen slugt og fik tændt cigaret nummer næstsidst, mens han sad og fordøjede. Men det var vel bedre at komme på højkant, hvis man skulle nå til vejs ende.

– Frøken, hvor meget bliver det? – Nå, 55 øre og ingen drikkepenge. Den er højfin. Jeg klarer terminen, hvis jeg skraber foret. – Værsgod! – Og hvis De så kan sige mig vejen til Søby, så glider undertegnede for fuldt drøn!

Frøkenen spekulerede lidt på det. – Jo, hvis De går ned ad den gade dér. Ja, den dér gade, og så ned forbi museet, ja, og så ud ad Vejlevejen, og så skal De dreje om, når De kommer til købmanden i Høgild. –

Det var stegende hedt, skønt det var midt i september. Da han var kommet uden for byen, bredte mosen sig til begge sider. De sorte klumper af tørvestakke begyndte at svinde ind. Folk og heste asede forsvedt med at få brændsel i hus. Lysegrønne pletter med spinkle spirer viste, hvor hver skrue havde stået. Landet var fladt, fladt som han aldrig havde set det. Det var, som om horisonten var milelangt borte. Han følte sig slået af dette syn og blev næsten ubehageligt til mode, fordi det var, som om hvert skjul og hver skærm blev revet ned, og han stod ene frit til skue for hele verden.

Hovedvejen løb kilometer efter kilometer i lige linje og syntes aldrig at få ende. Det var, som om den fortsatte ret ud over synsranden. Sveden begyndte at sive ud af alle porer og irriterede ham. Han ejede ikke engang et lommetørklæde, men tørrede ansigtet i de bare hænder. Det hele forekom ham ret håbløst. Hvor pokker var Søby, hvor var vejs ende! Han skrævede over grøften og fandt frem over mosen og lagde sig tilsidst i den kummerlige skygge af nogle forblæste småbuske. Han døsede og glemte det hele og snorksov i løbet af et øjeblik.

Da han igen vågnede, var det langt ud på eftermiddagen. Han fik travlt med at få samlet sig op igen. Asfalten var brændhed af solvarme; men luften var begyndt at blive svalere, og han travede travlt af sted sydpå.

Det var hen under aften, da han endelig nåede ud efter Søby. Han havde solen i nakken, og luften var begyndt at kølnes. En tør og fattig duft af lyng hang over heden. Det var tørt, og sandet fløj op i støvskyer ved hver skridt, han tog. Da han nåede op på Skomagerbanken, så han lyng til alle sider. Kun hist og her var en forarmet lod brækket op til dyrkning. Frem for sig havde

han en plantage, og langt ude bag den kunne han skimte kirken i Kølkjær. Nu måtte han snart være i Søby.

Det var han også. Han var næppe kommet gennem plantagen, før han var der. – Det var sgu en træls vandring! – Han tændte et cigaretskud og gloede indædt på de spredte par ejendomme, der lå foran. Der gik endnu nogle bønder og sjoskede i marken. Bønder blev aldrig færdige! Han var led ved hele molevitten, han var udaset og beskidt, og han var sulten. Af en barbenet dreng fik han lokket frem, hvor hans onkel boede. Drengen gabte dumt efter ham, da han gik ind over marken.

Synet af gården satte ham ikke i nogen opløftet stemning. Det var et forfaldent sted med ældgammelt stråtag og gråskidne kalkmure. På gårdspladsen, der var overgroet med græs, som stilkede op over alt mellem brostenene, stod en kvinde og vaskede transportspande. Hun gned spandene ihærdigt og så fortrædelig ud. Der lå en tung, indeklemt luft omkring hele gården, en ubehagelig, afsondret luft, hengemt og gammel.

Københavneren, der hed Lukas, sparkede med skonæsen i en dynge tørv. Han sagde et eller andet for at komme i forbindelse med hende.

Hun klirrede med spanden og tørrede langsomt hænderne ned over hofterne. Hun så ud til at føle sig forstyrret.

– Hvad vil du? sagde hun.

Han sagde, hvem han var, og spurgte efter onkelen.

Jens Otto var nede i engen efter køerne.

Lukas fik vejen anvist til engen og gik ud for at træffe sin onkel. Det var dejligt at gå ud over engen, men det var fugtigt. Solen var ved at gå ned, og en hvidlig tåge begyndte at stige op, tættest langs ad bækken.

Da Lukas var kommet forbi nogle buske, fik han frit syn og så onkelen foran sig. Den gamle var ved at få køerne tumlet igennem bækken. Køerne pjaskede igennem, skørhovedede og uregerlige. De plaskede vand op på den gamle, der forbandede dem.

Lukas kunne høre ham ruske sin forbitrelse af sig. Så fik han syn på Lukas og blev tavs. Han var lavstammet og tilgroet i ansigtet, ildrød i huden, hvor man kunne se den for skæg. Han bukkede hovedet nedad og var opslugt af arbejdet med køerne.

Da han kom nær og var ved at gå forbi, tiltalte Lukas ham. Den gamle stoppede op et par meter fremme. Køerne slog med halen og gned sig ondt op ad hinanden. Den gamle stod afventende og harkede. Stemningen indebar ikke sympati fra hans side.

– Hva'? sagde han.

Han fortsatte ned mod gården, og Lukas fulgte efter i hælene på køerne.

Pludselig blev køerne konfuse, de løb ind mod hinanden og var ved at vælte den gamle over ende. Han gav et arrigt ryk i trækkoen.

– Høveder! sagde han.

Lukas trak sig længere tilbage. De klaprede frem over stenbroen, og den gamle husbestyrerinde kom frem i døren for at hjælpe. Hun så ikke på Lukas, men koblede et par køer fra og trak ind i stalden.

Lukas stod og sjaskede med hænderne, gik lidt frem og tilbage og var irriteret. Han slog et slag omkring hushjørnet og stod så og kiggede med ryggen mod muren.

Han var møgtræt, og Gud Fader bevares til sted, han var kommet. Mon de to gamle havde mos på stemmebåndet? Det mest edderspændt djævelske i hele verden var da også bønder, et af Vorherres mest gennemførte fejlgreb.

De var begyndt at malke i kostalden. Mælken strippede hårdt og regelmæssigt i spandene. Det lød egentlig så hyggeligt. Det var blevet næsten mørkt og halvkoldt. Lukas var slap af træthed. Han var for udkørt til at være irriteret længere og længtes blot fredsommeligt efter sengen.

Der var gået et stykke tid, da den gamle kom traskende derom.

– Står du her? sagde han. – Vi skal ind at spise.

Lukas fulgte med. Husbestyrerinden rumsterede ved komfuret. Hun vendte ryggen til. Den gamle fik sig anbragt på bænken og faldt til. Lukas stod lidt, så satte han sig ved den anden ende af bordet. Husbestyrerinden skar brød og pålæg af.

– Petra, sagde den gamle – skær godt af til ham.

De spiste og begyndte at veksle nogle ord.

– Du blev ikke præst, sagde den gamle.

– Nej! – Lukas rullede sit levnedsløb op, velsmurt og hastigt.

Husbestyrerinden lyttede forbavset og misbilligende. Hun trak sig hen i en krog.

Den gamle blev siddende ved bordet. Han sagde ikke noget. Så blev det sengetid, og Lukas blev vist ind i et kammer. Han trak tøjet af og lod det ligge på gulvet. Der var kun en seng i værelset. Sengetøjet var klamt, og da han trak den tunge dyne op over hovedet, indsnusede han den stramme duft af muggen forgemthed. Han rynkede på næsen og rullede sig sammen.

– Det var altså Søby, tænkte han, og så sov han.

Lukas var med i kartoflerne. Han kravlede på knæene og samlede op, spand efter spand, og bar dem hen til vognen. Han var dænget til af snavs, og jorden hang i tunge kager på bukserne. – Af og til vekslede han et ord med onkelen, Jens Otto.

Hver aften var han dødtræt, og det var efterhånden med meget forbeholden begejstring, han stod op om morgenen. Men han hang fast ved gården, nu han engang var kommet her. Han var færdig og udrangeret og evnede ikke at tage et skridt frem mod noget nyt, derfor blev han.

Hver dag var han i kartoflerne, hver dag, – og en dag regnede det, så hænderne blev klamme og indæltede i jord – og en anden dag hvirvlede blæsten den magre sandjord op i sort røg, der lå som en sky over markerne. En morgen havde det frosset, og hvad er da så koldt som at stikke fingrene i en rådden og isnende kartoffel.

Da kartoflerne var sanket, stod roerne for tur ...

Lukas arbejdede sammenfoldet og tavs, han lod hænderne gribe til og hærdede sig i stilhed. Kun en enkelt gang boblede det københavnske frem i ham, så fossede ordene ud af ham, han slikkede vittigheder af sig og talte helt uden ende.

Jens Otto så da næsten ud til at skamme sig på den unges vegne. Alligevel gik han en gang imellem afsides – ud til siden, med hovedet bortvendt og grinede, rystede lidt i lemmerne og fortsatte så sin dont.

– Det var da nogle helvedes slamberter, de her københavnere ...

Den gamle var L.S.-mand. Han fnøs og var irriteret, hvis han traf på folk af anden mening. Kom han i disput med en, blev han

knorten og strittede med skægget. Han skovlede med hænderne som for at finde lyd, han raspede noget af sig, stødvis og stoppende op, inden meningen kom frem. Ordene ville ikke lægge sig på tungen. Han blev ædende gal og savlede, hvis der var noget vigtigt, der skulle have været frem ... det var ikke til at komme ud af det med, – så spyttede han tilsidst ... skovlede videre med hænderne, fandt ingen ord, og blev ondere endnu ...

Værst af alt var det, når naboen Niels Christian kom derom og begyndte at prædike løs. Han var socialist. At høre på ham var som at høre på den lede selv. – Så gik Jens Otto tilsidst, forsvandt om til hushjørnet til stendyngen og bødlede, knaldede sten sammen og slog gnister.

Før middagssøvnen læste han »Amtstidende«. Niels Christian læste »Social-Demokraten«. De kunne have langet til hinanden, de to, men nøjedes med et vrik med hovedet hver især, så vendte de sig fra hinanden og gik, begge syge af indignation over den andens dumhed og fordærvelse. Men de fandt sammen i at forbande sagførere og renters rente og kreditforeningen. De sled og asede, men de blev mere og mere forarmede. Ejendommene skred ud af hænderne på dem – ubønhørligt, der var intet at stille op. Jens Otto var syg i hovedet ved tanken om terminen, og Niels Christian havde det ikke stort bedre, han var allerede langt ude, og inden længe ville han kun gå der som en slags bestyrer for kreditforeningen.

Det var i efteråret 1939. Vejret var skønt langt ind i november med milde solskinsdage. Lunt og godt, når ikke blæsten fo'r hen over det flade land.

Lukas var endnu på gården, men han var fuld af uro. Livet blev for stille for ham. Han manglede larmen og djævelskabet fra storbyens hurlumhej.

Han gik og samlede sig til et eller andet, ventede, stod færdig til at gribe til, – men vinteren nærmede sig, den første krigsvinter.

II

Over middag var det blevet opholdsvejr efter en hel formiddags regn. Det var i begyndelsen af december.

Der kom tre arbejdsmænd cyklende fra Kølkjær. De var stået af ved plantagen ved Søby sø og stod og snakkede om, hvordan de skulle tage Jens Otto. De skulle ned og snakke med ham. De var kommet i tanker om, at de ville til at grave brunkul. De havde haft ro nok til at tænke over det, for de havde gået og slasket med hænderne i lange tider og bare hævet socialhjælp.

Når de var cyklet hjem fra kontrol om dagene, var de kommet til at snakke om kullene; der var fundet kul på Jens Ottos mark engang, da noget blev gravet der. Men hvem pokker havde interesse i kul dengang? Folk ville ikke fyre med det skidt, og mas var der ved at få det gravet op. Det havde fået lov til at blive liggende, Jens Otto gad ikke tænke på skidtet.

Men nu var det måske noget andet. Hvis det kunne sælges, så var der penge i det. – Det var blevet en mani for de tre fyre med den snak om brunkullene. Det blev en adspredelse for dem, en dagdrøm, et nødvendigt tilbehør til aftenbajeren.

Men da talen om det begyndte at blive udkørt, måtte de skride til handling, måske var de i virkeligheden ikke så begejstret for det, men snakken måtte have en ende. Selvfølelsen krævede det. Folk kunne også finde på at grine af dem ellers.

– Fanden stå i det, lad os så prøve da! –

De stod på cyklerne og kørte ned til Jens Otto.

Lukas var ved at køre roer ind til køerne. Københavneren Lukas kørte roer ind. Han begyndte at få lidt håndelag på det forskellige, men han var i øjeblikket jævnt sur og uoplagt. Kreaturerne åd og åd. De bæster tænkte ikke på andet end at æde, skammede sig ikke engang over det, men blev ved at hugge i sig. De stod og brølede, hvis ikke der blev trimlet roer ind til dem.

– Det højeste, en ko kan give udtryk for i sit brøl, er indignation. – Mange mennesker synes heller ikke at have fået mæle til mere! tænkte Lukas. – Nej, verden var forrykt, at et levende menneske skulle gå og slæbe for umælende bæster. Fanden skulle holde køer. – Mælk fik man af dem – mælk ... Onkelen, det monstrum, var afholdsmand. Hvornår havde man sidst fået en bajer? – Og gerrigskab og fup var det hele. Det var brandsikkert, at den gamle drak sig møgfuld, når han kom til stormarked i Herning. – Herren må vide, om han ikke også havde noget spil med de små cirkusengle samtidig ...

Nå, manden var jo god nok på sin måde. Det var blot en forbistret kedelig måde, han var det på.

De tre arbejdsmænd kom ind i gården. De satte cyklerne fra sig bag ved laden og kom gående hen over gårdspladsen. De spurgte Lukas, om Jens Otto var hjemme.

Lukas vidste det ikke, de kunne jo selv se ad. Han var fortørnet, fordi han var træt i armene, og ville ikke tale med dem.

De gik ind i køkkenet. Petra var ved at vaske gulv. Middagsmalkningen var lige overstået, og hun lugtede skrapt af ko, mælken havde strintet på tøjet, og hun var våd ned over forklædet. Hun skurede ihærdigt, vred kluden op og drejede hovedet om, klar til at høre på dem.

Jo, Jens Otto var nok derinde.

Jens Otto var i sovekammeret. Han lå oven på dynen i hosesokker. Han havde hul på den ene hæl.

Da de kom ind, var han ved at læse i »Amtstidende«. Han sank ned i dynen, da han så de tre arbejdsmænd.

De sagde, hvad de ville. Han skulede til dem og lagde avisen mange gange sammen.

– Vil I til at grave?

Han var stille et stykke tid og tænkte over det.

– I får vel ellers jeres socialhjælp, den kan I jo leve kønt af. Det har I det jo godt ved, men det er vi andre bønder, der skal gå og slide og slæbe og næsten gå fra ejendom og hjem for at samle de skillinger, der skal strøes ud til folk som jer. Og hvad bruger I dem så til ... til øl og sprit og spiritus og skidt, og den ene kobbel unger efter den anden lægger I jer til ... både ved den ene og den



anden, og det er os andre, der skal forsørge dem. Det er den fornøjelse, vi får.

Og nu kommer I så for at grave og splitte det hele ad og spolere ens marker. Hvornår kommer I væltende og tager det hele ...

Han strittede med skægget og raspede efter lyd, men han kunne ingen ord finde. Han blev ond over sin stumhed. Galskaben groede op i ham. Det flommede i halsen på ham, men han holdt det tilbage og kneb munden i.

Han var en gudelig mand og bandede kun, når han var alene.

De tre Kølkjær-mænd kiggede skjult til hinanden. De lod uvejret drive over. –

Da Jens Otto var kommet over det, kom de til en forhandling, og til sidst fik de lov til at prøve at grave i den opgravede mose nede ved bækken. – Her kunne de da ingen skade gøre.

Der gik nogle dage, så kunne Lukas se de tre mænd grave nede ved bækken. De asede med spader og skovle, og jorddyngerne omkring dem voksede. De stod der og sled dagene igennem, fik en gang imellem piben tændt og lænede sig mod skovlen og pulsede røg op.

Lukas gik og drev langs med lademuren, han havde ikke noget særligt at tage sig til. Den gamle ville ikke betro ham til pløjningen, og han havde heller ikke selv nogen særlig lyst til at forsøge.

Dagene var begyndt at blive kolde. Lukas holdt sig mest i stalden og puslede med køerne, fodrede af og møgede ud. Tiden gik ensformigt. Den tunge, lumre staldluft sløvede ham. Han fik det samme blik i øjet som køerne.

Hen under aften kom han ud i stalddøren for at trække frisk luft. Han kunne se Jens Otto spænde fra ploven og genne på hestene for at komme hjem i en snarhed.

Nede ved bækken sås de mørke silhuetter af de tre arbejdende. De krøgede sig og rette sig op igen, og skovlene var i bevægelse. Hvidgrå sanddynger hobede sig op omkring dem. Af og til blev de helt borte i graven, men de holdt ud, til mørket havde lagt sig.

Jens Otto holdt sig fra brunkulsgraverne. Han talte ikke med dem og gik aldrig derned. Han var opsat på pløjningen og holdt sig til det. Han talte ikke meget med Lukas nu, men skyndte sig ud efter middagsmaden. Han havde lagt sin middagssøvn af og gik i stedet for tidligt i seng.

En dag fik han besøg af socialisten Niels Christian. Han ville have at vide, hvor meget Jens Otto fik for brunkullene. – Der havde været folk ved ham, der spekulerede på at grave, men nu skulle man jo ikke lade det gå for billigt.

Niels Christian var ivrig, han øjnede store chancer. Ellers ville det også gå skidt for ham, og han ville komme helt i lommen på kreditforeningen. – Ja, man kunne godt have behov at få penge ind, og de her var da let tjente. Jens Otto var ikke meget meddelsom, han havde set sig gal på kulgraverne og var tvær, hvis han skulle snakke om dem.

En af brunkulsgraverne, Tinus, gik i gymnastiksko, men en dag skiftede han og tog lakslippers på, så cyklede han til Herning.

Næste dag kom der en herre ud til bækken. Han havde et underligt, brunt hundeansigt. Han havde snak med de tre arbejdere og regnede tal ud i hovedet, somme tider greb han ned i lædermappen og trak papir op.

Tinus trissede rundt om ham i gymnastikskoene, og de andre to kom af graven for at være med. En timestid efter kørte den fremmede bort i sin bil, og de tre arbejdere dykkede ned i graven og gjorde sandbunken større ...

Først havde de slæbt i mange dage med skovl og spade. Siden, da det øverste lag var fjernet, og de kom længere ned, læssede de jorden på trillebøre, fik lagt fjæl over sanddyngerne og kørte den op.

Det blev en stor dag, den dag de kom til kullene. De sidste spadestik havde været spændende, fordi de anede, at nu stod de ved målet.

Kullene lå i et brunt lag i mange meters tykkelse.

Der lå snus og flager mellem hinanden, og nu kom der skred i arbejdet. De blev ivrige og fik grebene i gang. Den dag fik de flere læs kul op, men næste morgen var der vand i bunden af graven.

De gik ned til Jens Otto og spurgte, om de kunne låne hans ajlepumpe. Han var ikke ivrig efter at låne dem noget. Han fandt på mange indvendinger og stillede sig på bagbenene.

– Men de skulle jo nok betale for det.

– Ja, ja, da. – Enden blev så, at de fik den.

Det var Lukas, der kørte ned med den. De tre kulgravere gik og sølede i lange støvler; der var snart ikke til at være i graven.

Lukas hjalp ved at få pumpen stillet an, og så tog de fat på at poste vand op. Det var et sejgt arbejde, men efterhånden fik de da så meget op, at de kunne begynde at grave igen. De tre gik og sjaskede i graven, de blev æltet ind til langt op på benene, og kullene, der kom op, var våde og tilsølede. De stuvedes op på brinken som en klam, slamsort masse og lignede ikke meget efter brændsel.

Lukas skævede skeptisk til dem og kørte så hjem med den tomme vogn.

Næste morgen stod situationen ikke til at redde, graven var fyldt med skiddent vand. De gik i gang ved pumpen, men de nåede ingen vegne. Vandet silede op neden fra og bredte sig i graven.

Tinus snøftede og bandede kvalmt.

Så blev det til, at de tog cyklerne og kørte til Kølkjær. Vandet blev ved at stige i graven, og hen over middag kom Jens Otto kørende og hentede sin ajlepumpe.

– Nu var den graven kul forbi.

Han skumplede hjem med vognen igen. – Det var rart at få ro på sin mark.

Den eftermiddag var det, at Tinus havde fundet sine lakslippers frem og var cyklet til Herning.

Men nogle dage efter hamrede en motor i lejet. Dag og nat blev der et evigt spektakel af dunkende motorer. Der kom flere folk til, og der blev stor opstandelse i lejet.

Nu var pengene kommet, og så gik det løs.

Jens Otto kunne se, hvorledes sand og kul hvirvledes op af graven. Der rejste sig klitter af gråt sand omkring bækken, hvis klare vand i løbet af et par dage var forvandlet til en slammet, tyktflydende masse.

Det var som et mægtigt indbrud i Jens Ottos jord. Men han fandt sig i det og havde ikke meget at sige til det længere. Velstanden begyndte også at nå til ham; der strømmede penge ind, omend kun i det små, men det var en lettelse for ham.

En dag kom Niels Christian stormende om til ham. Nu var han også ved at komme med. Man var allerede så småt begyndt at grave i hans jord. Så gjaldt det om at byde sig til og ikke stå velstanden i vejen.

Niels Christian ilede hjemad igen. Han havde så travlt, at han rent glemte politikken. Der kom folk kørende i bil og ville tale med ham.

Det larmede mægtigt fra lejet. Når det blæste op, hvirvledes der en sort sky op og hyllede det hele til.

Tinus havde travlt. Han fo'r rundt i gymnastikskoene og ledede arbejdet. Ind imellem turede han rundt hos naboerne for at

sikre sig ret til at grave på deres jord. Der var ingen ende på, hvad der kunne nås.

Der var ved at blive sensation om kulgravningen. Aviserne skrev løs om det, og folk strømmede til.

Niels Christian var blevet en stor herre. Han gik i søndagstøjet hver dag og havde rødt slips og manchetskjorte.

Der var kommet fuld gang i arbejdet på hans jord, og en snes arbejdere huggede vældigt i med skovlene. Sandet dyngede sig op omkring dem, og af og til kom de to fine herrer, der ejede foretagendet, derned og så til. Så kom Niels Christian også; han var dyb i mælet, når han talte med de to fine. Så udbredte han sig med sagkundskab og vidste besked om alt. De to herrer var ikke så meget interesserede. De snakkede lidt med arbejdsformanden, så tog de hjem til deres kontorer og ventede på, at det skulle give penge.

Niels Christian så efter bilen og gik så hjem til Lovise. De havde fået pensionærer. De havde en halv snes arbejdsmænd i kost og logi, og Lovise havde travlt i køkkenet. Niels Christian løftede på grydelågene og snusede. – Der kunne spares meget ved at lave mad til så mange på een gang.

Han spiste ene inde i storstuen. Han fik hvid dug lagt på og læste avis til maden; det kunne ske, at han spildte en klat sovs på dugen, men så tørrede han op med avisen. Lovise sad i køkkenet, men hun kunne høre, når Niels Christian bankede i bordet med gaflen og ville have mere.

Niels Christian var begyndt at holde kontor og spekulerede på at få installeret telefon. Det kunne jo blive nødvendigt! Fredag aften kom pensionærerne og betalte for den uge, der var gået, så fik Niels Christian pennen fundet frem og førte et stort regnskab.

Først på foråret var der en halv snes lejer i gang med mere end to hundrede arbejdere, og nye brunkulsfund blev stadig gjort. Der kom virksomhed og liv til egnen, landmændene fik gravet på deres marker og fik penge og havde desuden arbejdere i kost.

Der var ved at vokse en hel by op med motorskure og beboelsesbarakker. Lokomobiler og motorer arbejdede dage og nætter, og dag for dag strømmede der mennesker til – arbejdere og pengemænd. Store firmaer blev interesseret, og der kom gravemaski-

ner og kraner, mens lastbiler og hestekøretøjer asede bort med kullene, og vandpumperne gik døgnet rundt for at holde kulgravene tørre.

Regnskabet voksede Niels Christian helt over hovedet. Der blev så meget skriveri også. Han havde fået part i et brunkulsleje sammen med de to herrer fra byen og skulle føre kontrol med den daglige drift. Det blev for meget for Niels Christian. Han skulle se efter arbejdet i lejet. Han skulle skrive og holde regnskab, og både den ene og den anden dag måtte han til Herning og føre forhandlinger. Det tog tid, og Niels Christian fik megen smag på hotelmad. Enden på det blev, at han fik fat på Lukas, og samtidig fik han telefonen.

Lukas sagde til den gamle, at han gik, men Jens Otto brummede blot et eller andet. Han var ved at køre møg ud og havde travlt. Jens Otto havde ingen pensionærer. Han passede sin dont, som han plejede, men en gang imellem skelede han næsten arrigt ned til lejet, der åd sig længere og længere ind på hans jord. Hvis vinden var i den gale kant, piskede sandet fra udgravningerne ind over hans marker; – men der kom jo også penge.

III

Niels Christian kom ind på sit kontor og smed lædermappen fra sig på chaiselonguen. Han havde lange, brune læderstøvler på, dem begyndte han også at trække af sig og slængede dem efterhånden ind under bordet, derefter strakte han fødderne. De lugtede stramt af sved, og en tå stak ud af strømpen.

Lukas sad henne ved bordet med ryggen til og tyggede på en blyantstump.

– Er der sket noget? sagde Niels Christian.

Lukas spyttede blyanten ud.

– Sket noget? – Hvalsteen i Aalborg har annulleret deres ordre. Det er den eneste, vi har haft den sidste uge. Nu kan kullene få lov at ligge og rådne op.

– Fandens, sagde Niels Christian, så stak han fødderne i tøflerne og spændte læderjakken op.

Klokken var 10, og Niels Christian og Lukas sad og passede kontor til middag, men der kom ikke et menneske, og telefonen ringede ikke.

Lukas tyggede videre på sin blyant, og Niels Christian trissede rundt i tøflerne. Han fik bornholmeruret sat i gang og gik så hen og kiggede ud ad vinduet. Der arbejdedes kun småt i lejerne, og det hele gik mest ud på at pumpe vand ud af kulgravene. Da det blev middag, gik Lukas og Niels Christian ind i storstuen. Lovise kom og lagde hvid dug på. De snakkede ikke sammen; en gang imellem bankede de i bordet, så kom Lovise.

Der skete ingen ting på kontoret, og en dag gik Lukas; der var ikke mere for ham at sidde efter.

Han faldt i snak med Tinus. Tinus forbandede det hele. Der var ikke noget at stille op med det. De gravede kul op i store dynger, men der var ikke en herrens sjæl, som ville købe dem. Tinus fo'r rundt i gymnastikskoene: I morgen er det fredag! – og han

havde ikke en klink at betale arbejderne med. Han gik med Lukas ned til Jens Otto. Den gamle gik og radrensede i roerne.

– Har du nok tid for dit kontor til at gå her, sagde han til Lukas.

Åh jo, Jens Otto vidste nok, hvor det bar hen, men han tog sig ikke af det. Han var led ved, at de splittede hans jord ad og gravede sand op.

Tinus ville låne penge til arbejdslønninger, men det kunne der ikke være tale om. Jens Otto betalte af på sin gæld, så han havde ikke noget tilovers.

– Men det måtte jo da blive bedre, forklarede Tinus, – det måtte jo da for pokker blive bedre – om ikke før så til efteråret, og hvis Gud så i sin nåde ville skænke en hård vinter, så var der ingen ende på, hvad der kunne sælges af kul.

Men der var ikke noget at gøre ved Jens Otto, så Tinus cyklede hjem til Kølkjær og fik sine lakslippers fundet frem. –

Der var ikke brug for Lukas hjemme på gården, og så gik han ud i lejerne. Der var kommet et nyt leje i gang, og her fik han arbejde. Det var et hold fabrikanter fra Herning, Harlmann og Brd. Alexandersen, der havde startet det. Lukas fik arbejde ved et hejsespil og stod og tippede sandet af kassen, hver gang den kom fyldt op af graven. De første par dage var han ene om arbejdet, men så fik han August til makker.

August var et tidsfordriv, en opstrammer i dagens ensformighed. Lukas kendte ham, da han havde været ude ved Jens Otto for at sælge mineralfoder.

– Det var vel ikke andet end køkkensalt? – havde Jens Otto sagt. Han købte ikke noget af det, men August kom igen som rejsende i bøger, så stod Jens Otto ikke imod længere. Det blev til en stor bog, »I Kærlighedens Vingård«. Det var en dejlig bog i blåt bind, den kostede 5 kr. og pyntede på hylden. Det var en stor og rørende roman, Jens Otto fik den aldrig læst. Petra lirkede undertiden lidt ved den, men Jens Otto ville have den til at stå i fred, den skulle skånes, den havde været dyr.

Krigen var kommet som en modgang for August. Hans bil blev klodset op, og brødet blev taget af hænderne på ham. Han havde prøvet lidt af alt, men det hele var gået i stå, og alting var som

lammet, og han gik og blev flosset i tøjet, og så havde han fundet til Søby ligesom så mange andre.

Nu havde August gjort det meget godt. Først havde han tjent 150 kr. som kommissionær ved salget af et leje, og bagefter havde han selv fået arbejde i det med 57 kr. om ugen. Der var klaret for dagen og vejen, og August var i højt humør. Han svedte i solheden og blev slunken, som dagene gik. Han var vant til at rulle rundt i bilen, nu cyklede han hver aften hjem til Herning. Det var et stridt liv, men August fandt sig i det, skønt han satte nogle pund til.

Så stod da Lukas og August og blev ophedede ved hejsekassen og tippede jord af og blev tilstøvede og forpustede. Men af og til kom den sønderjydske enke dragende forbi med sin hjulbør og solgte øl. Så satte de sig i sanddyngen. Det hjalp på dem, og Lukas blev efterhånden præstelig, ihukommende forgangne tider.

– Se, der er to slags mennesker, – sagde Lukas, – og den ene slags er snuere end den anden. – Har du hørt historien om de to asener, der gik op for at bede for Herrens og hele folkets åsyn: og farisæeren stod frem og priste sig selv og takkede Gud for, at han ikke var som de andre. –

Jeg faster to gange om ugen, jeg giver tiende af alt det, jeg ejer!

Kunne den fordømte tolder nu stikke den? Farisæeren kiggede ned på den lille, skaldede fyr. Han stod i en krog for sig selv – og ville end ikke opløfte sine øjne mod himmelen, men slog sig for sit bryst og sagde så højt, at det netop kunne høres: Gud, vær mig synder nådig!

– Men ved du, hvad den snedige slyngel gjorde? sagde Lukas. – Han gik lige hjem og skrev historien op og fik den i Bibelen. Således blev den frimodige farisæer, der faktisk var et godt menneske, uhjælpeligt kompromitteret i al evighed, mens den lille ågerkarl af en tolder soler sig i hele kristenhedens beundring.

Der er da to slags mennesker, sluttede Lukas, og den ene slags er snuere end den anden.

En bil kom svingende ud til lejet, så sandet sprøjtede op.

– Nu skal du bare se løjer, sagde August til Lukas, – nu har vi fabrikanterne! De skrævede ud af bilen i kæmpehøj stemning, men lidt vaklende i understellet. Den ældste Alexandersen satte

sig på enden i en sanddynge. Der sad han resten af tiden. Han fløjtede en gang imellem og labbede øl i sig, men ellers sagde han ikke noget. Harlmann brølede efter den sønderjydske enke. Så kom hun rullende med trillebøren og læssede en kasse bajere af.

Unge Alexandersen og Harlmann tog fat på nydelsen. Situationen blev stor og lys for dem, efterhånden som det tømte ud i kassen. Af og til hujede de den ældre Alexandersen vågen og slængede en flaske hen til ham. Han samlede den varsomt frem af sandet, trak den op og tømte den tankefuldt, så sank han igen ind i sit stilfærdige privatliv.

Pigen Lusiane kom gående. Hun satte sig ved siden af unge Alexandersen og drak med. Stemningen steg, mens omverdenen antog en sløret karakter, og Lukas og August blev mærkelige, fjerne væsener, der bøjede sig i sælsom rytme og foretog mystiske, meningsforstyrrende bevægelser med skovle.

Harlmann slængede en flaske hen til den ældre Alexandersen, der sad indsunket i sig selv og intet bemærkede. Så hvirvlede Harlmann endnu en flaske derhen, den ramte den første, så den knustes. Harlmann rystede af latter i stor selvbeundring. Han var en mand! Han kunne ramme, så det sang og klirrede, hvem var så stor som han? Hvem Fa'n kunne stå sig for ham! – Kom an, kom an, I skiderikker!

Den ensomme Alexandersen vågnede efterhånden og samlede den hele flaske til sig, trak den op, tømte den og var så ikke til igen.

Det svandt i ølkassen, og unge Alexandersen begyndte at kigge på Lusiane. Hun var faldet ned ved siden af ham. Hun vejede godt til, og kjolen var gledet op over de runde knæ, hendes ben var rødskjoldede af solen, og hun var så dejlig at se på. Alexandersen frydede sig og klappede hende betaget på de herlige smalben. De var så gode, så gode at lade hånden glide på, og Alexandersens varme hånd fandt længere op.

Harlmann tømte endnu en flaske og voksede i storhed. – Nu skulle man bare se, nu skulle der faneme arbejdes. Han sprang hen til hejsespillet og skubbede August væk. – Nej, nu skulle verden se! – Lad mig selv komme til!

Den fyldte hejsekasse røg op af graven i et mægtigt sving, så

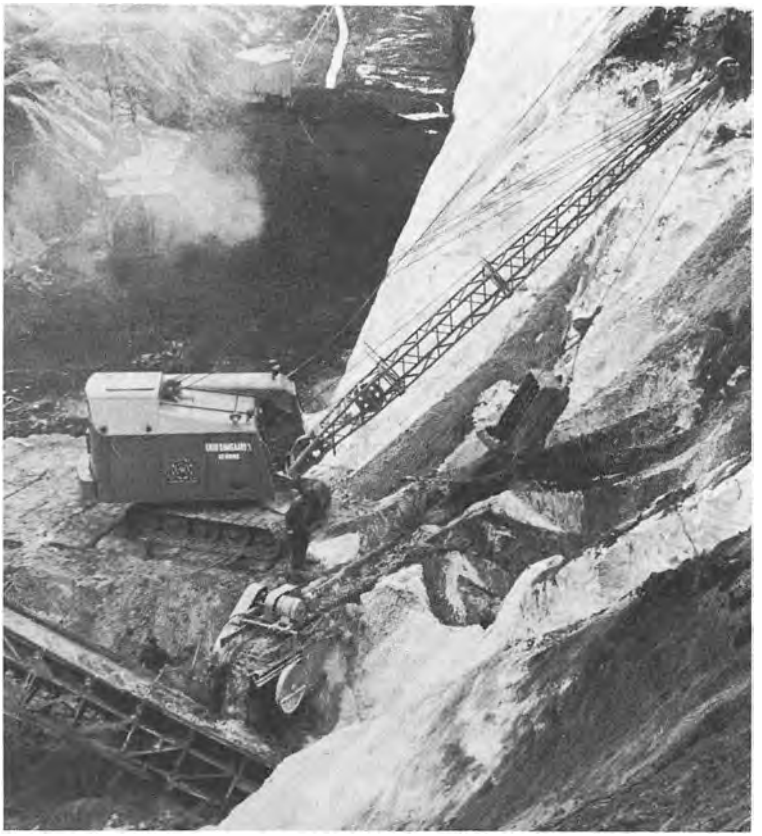

sandet dryssede ned over gamle Alexandersen, men han tog sig ikke af det. Han rystede blot på hovedet og viftede denne syndige verden fra sig, så diede han pâny sin flaske. Harlmann blev større endnu, og August og Lukas skyndte sig til side; thi nu fløj hejsekassen helt op i toppen af masten og dinglede faretruende.

– Nu slår han vist både sig selv og de andre ihjel, sagde August.

– Åh, ja, – Guds fred med dem så, sagde Lukas.

Unge Alexandersen var tæt inde på pigen Lusiane, men hun var så kysk. Hun trak kjolen ud af Alexandersens hånd og glattede den ned over sine knæ. – Alexandersen var i stor pine, det kæmpede inde i ham, men så brækkede han sig så pænt og stilfær-

digt bagud over skuldrene på lille Lusiane, og hans hånd fandt i jakkelommen, og nu holdt han en seddel frem, og den glinsede gyldent i solen og kastede sit skær ind i pigen Lusianes øjne, der blev så vidunderligt milde. Hun var så sød og føjelig, og åh hvor Alexandersen elskede hende. Det stormede i brystet på ham, men han var så bleg ...

Men nu voksede Harlmann i kraft, så der næsten ikke var plads for ham i verden. Han rykkede i hejsespillet, så det skjalv i masten. Kassen bumpede hårdt imod og drejede rundt, og sandet styrtede som et jordskred ned over unge Alexandersen. Det var, som om alt gik under for ham, som om ryggen blev slået ind på ham, og det skvulpede i hans bryst. Han faldt mat forover og kastede op. – Han mærkede et sviende slag på sin kind, og pigen Lusiane gled væk fra ham i et ryk.

– Dit forbandede svin, sagde hun og tørrede sig ned foran. Så stoppede hun pengesedlen ind på brystet og knappede kjolen om sig.

Harlmann lo som en hyæne i ørkenen. Det dirrede i ham, han faldt forover og knækkede sammen, han var næsten ved at gå væk i sin munterhed.

Men så var unge Alexandersen over ham, og al hans lidelse skulle have udløb. Sandet hvirvlede op omkring dem, og de tumlede hen mod gravens kant. Men nu skred August frem som en behjertet mand og rystede dem fra hinanden.

– Kan I så se at komme op, hvalpe, sagde han.

Lukas og August tog igen fat på arbejdet, mens Harlmann og unge Alexandersen satte sig på kanten af graven og sank sammen.

Lukas kiggede hen på de to fabrikanter.

– Det er nok skidt med de fine herrer, sagde han, – de skal vist passe på, at de ikke skrider ned i graven med tegnebog og det hele. Men den slags mennesker har det, Gud hjælpe mig, som geskæftige ådselgravere, der kommer susende fra alle verdenshjørner til et kadaver, og så letter de ikke igen, før de har fået pillet skelettet rent. Men det her kadaver ser det ikke ud til, der er meget kød på.

Hejsekassen kom svingende op med sand, og Lukas og August

tippede det af. Så lod de kassen gå ned igen og jævnede ud; men det skidengrå sand hobede sig efterhånden op omkring dem, og rundt om dyngede der sig sand op fra andre lejer, mens motorerne stønnede trist og monotont, og hele omegnen havde et oprevet og forvirret udseende. Det så ud, som om menneskene ville kappes med naturen i ufrugtbarhed og stræbte efter at skabe, hvad der var endnu goldere end heden – en sandørken!

Ørkesløst ensformigt og tungsindigt virkede den dumpe Surren af pumperne og arbejdernes stereotype bevægelser med at tippe kasserne over og lade sandet risle ud. Nede fra gravene hørte man skovlenes skraben og folkenes tørre hoste, indtil en ny kasse svingede op. Det var som et pågående og knugende billede af selve menneskelivets håbløse meningsløshed: Slid og slæb, og lønnen derfor blot sand og sand ...

Der var mange arbejdere i lejerne, mange var draget dertil, men mange var også draget bort igen. Der var en arbejder, som hed Thomas. Han var stor og knoklet og stærk. Han var ikke bange for at slås, og han drak; han drak øl, når han havde penge til det. Havde han ikke penge til øl, drak han gerne kogesprit. Han havde været gift, men var skilt. Han havde før arbejdet i roerne på Øerne og i Sønderjylland, men så var han kommet til Søby. Han havde et godt tag på skovlen, men når han havde været fjorten dage på et sted, blev han gerne ked af arbejdet. Han var en god fagforeningsmand og kendte tarifferne.

– Du skulle også tage og melde dig ind i fagforeningen, sagde han til August. – Du vil blive så glad for den lille, røde bog, at du aldrig vil skille dig af med den.

Men August led af tandpine i tiden, og den blev værre, når Thomas snakkede med ham, så derfor blev det ikke til noget, at August nogen sinde kom i fagforening. Det var en trist historie, og da der var gået et par uger, blev skovlen så tung for Thomas, og han måtte stramme sig op med mere og mere øl, og i hans pung blev der færre og færre penge; ja, og så blev det til kogesprit igen, og da Thomas havde levet på den menu bare nogle få dage, blev skovlen tungere – så alt for tung, og til sidst måtte han slippe den, så gik han. Han forlod Søby og tog fat på at sælge snørebånd

igen, men han var stadig en af de allerbedste fagforeningsmænd. Lykken stod ham blot imod, fordi verden ofte er så urimelig uretfærdig – selv mod de gode mænd, der holder sig til tarifferne.

Solen bagte steghedt og syntes at brænde støv og snavs ind i arbejdernes hud; men den sønderjydske enke asede rundt med sin trillebør med øl og havde god afsætning.

Sidst på eftermiddagen kom Tinus halsende derud.

– Det er lige meget, August, sagde han. – Dette her kan ikke gå. Det går nedenom det hele. Der må ske et eller andet.

Han satte sig i en jorddynge og rystede sandet af gymnastikskoene.

– Der må og skal ske noget, men de fordømte fyre derovre, de gør da ingen verdens ting! – han kiggede arrigt hen til de to fabrikanter, der stadig sad på randen af kulgraven og så ud, som om de sov.

– August, der må gøres noget, sagde Tinus næsten bønligt. – Kan du ikke gøre noget?

Lukas og August fortsatte med arbejdet, men August morede sig i stilhed.

– Manden har jo ret, sagde han til Lukas, – der må faktisk gøres noget! – I er nogle kønne fyre! – sagde August til Tinus. – I graver sand op og sand op, og når I så endelig kommer til kullene, så ved I, Gud hjælpe mig, ikke, hvad I skal gøre med dem. Synes du egentlig, det er videre genialt, Tinus? – Det eneste fornuftige, der er ved dig, er, at du endelig finder på at gå til fornuftige mennesker og beklage dig. – Du giver mig en part i dit leje ...

– Jeg giver dig en part i lejet, – og hvad så? sagde Tinus.

– Så sælger jeg dine kul for dig ... !!

– Kom med hjem, sagde Tinus, – så snakker vi om det.

Lukas var igen alene ved hejsekassen. Det var sent på eftermiddagen, og varmen var ikke så trykkende længere. De to fabrikanter sad endnu med benene nede i kulgraven. De havde et udtryk i ansigtet, som om de kunne føle pengene strømme ud af hænderne og skride til bunds i det grumsede vand.

– Den, som graver en grav ..., sagde Lukas, så holdt han fyraften og gik.

IV

Maskinerne var igen begyndt at summe i brunkulslejerne. Stilstanden var ved at være ovre, og en mærkelig by rejste sig. Besynderlige skure, hønsehuse og bilvrag blev stillet op fra dag til dag og blev beboede. Hvert et høloft i omegnens gårde tjente som soveplads for en dynge arbejdere, der myldrede til fra alle egne af landet. Vandpumpernes hakkende motorer stykkede nattens timer ud, og døgnet rundt lå der en evig summen over egnen. Den evindelige blæst ruskede sanddyngerne op i store støvskyer, og kun efter regnvejr var der klar luft over lejerne.

Lukas havde lagt skovlen fra sig for stedse. Han gik et par uger på gården hos Jens Otto, men trivedes ikke. Det var ved den tid, at høsten skulle i hus, og når Lukas kørte hjemad med høstvognen, havde han fra toppen af læsset et udsyn over det underligt oprodede månelandskab, der begyndte at danne sig omkring gårdene.

Og da høsten vel var inde, var der ikke meget for ham at foretage sig. Han lagde sig undertiden i kanten af den lave plantage og læste aviserne; men han trættedes af de ensformige krigsnyheder. Verdenssituationen var trykkende og spændt, men der kom stadig ikke noget befriende udbrud. Så mistede han efterhånden interessen for aviserne og lå bare søvnigt og indsnusede luften af gran og lyng.

Som dagene gik, steg imidlertid støjen fra lejerne. Der kom stadig flere motorer i gang, det durrede i jorden, arbejderne kom i store skarer om morgenen og forsvandt i kulgravene de fleste af dem, mens sandet stadig dyngede sig op. Lukas begyndte at spekulere. Livet vågnede på ny i ham, og han fandt sig ikke længere i lediggangen.

Han fik en idé og snakkede sig så til rette med Jens Otto, og en morgen tog han fat i skellet ved Jens Ottos mark i et hjørne af plantagen. I løbet af formiddagen grundede han et hus, og om eftermiddagen begyndte han at slå planker op. Et par dage efter

stod huset der, et råt sammentømret skur. Formiddagen efter kom en lastbil kørende og læssede dåser, sække og en del pakker af.

Lukas slog med store søm et fladt bræt over indgangsdøren. I middagsstunden åbnede han en dåse cykellak, han vendte en ølkasse på hovedet og stod op og begyndte at pensle bogstaver frem på brættet over døren. Et kvarter efter var han færdig. Så stod der med sorte, skæve blokbogstaver: KOLONIAL & ISENKRAM.

Samme eftermiddag åbnede han, og således blev Lukas den første bosiddende forretningsmand i brunkulslejerne.

En formiddag stod Lukas og lænede sig op mod kanten af sin butiksdør. Han røg roligt sin pibe, mens han helt fornøjet stod og lyttede til surret fra maskinerne. Frem for sig havde han udsigt over lejerne. Der var mange i gang nu, og han havde ikke længere noget tal på dem; thi fra uge til uge gravede nye arbejdshold sig ned i sandet.

Lukas kunne med en god samvittighed tage tilværelsen med ro. Forretningen gik støt for ham, og han havde ingen konkurrenter; thi den nærmeste købmandsforretning var i Kølkjær, og arbejderne, der nu i stort antal havde bosat sig på stedet, gik ikke længere end nødvendigt efter deres varer.

Hver dag lidt hen på formiddagen ankom regelmæssigt et stort antal mere eller mindre elegante biler. Det var ejerne af de forskellige lejer, der aflagde deres korte, daglige visit for at inspicere foretagendet, for at snuse efter penge og for at gøre forretninger indbyrdes. De udgjorde på deres vis et lige så mærkeligt og sammenblandet folkefærd som arbejderne. Der var stenrige grossererere og fabrikanter fra Herning og andre byer, som herude havde fundet en yngleplads for deres penge, der var afdankede forsikringsmænd, tvivlsomme spekulanter og tilfældige personer, som det på en eller anden måde var lykkedes at få et ben at gnave sammen med de store herrer.

Lukas havde dog ikke megen forretning med dem. De nedlod sig vel en enkelt gang til at nyde en bajer over disken; men Lukas' spartanske bod bød ikke på tilfredsstillende omgivelser til trivsel af handelssamkvemmet, og når der var slugt et par øller, og kontakten var kommet nogenledes i stand, enedes man i rege-

len om at sætte sig ind i bilerne og køre ind til et hotel, hvor man ved et veldækket bord åd sig ind på livet af hverandre og fik det lidt træge handelsblod sat i omløb ved hjælp af et passende antal snapse.

Det var en af de første, blide septemberdage, og luften var lys og mild. Den lange, aldrig afbrudte strøm af lastbiler tøffede besværligt af sted ad vejen til Kølkjær med tunge kullæs. De pløjede landevejen op og slog en sky af sand ud i hvert et sving.

Lukas stod i sin dør og nød solskinnet, ind imellem måtte han om bag disken og ekspedere en eller anden kunde. Arbejderkonerne kom og købte brød og mel og gryn og dåsemad, og om aftenen kom arbejderne selv for at blive forsynet med snus, tobak og flydende varer. Så vejede han poser og målte af, men egentlig holdt han mere af at stå i sin dør og fundere over sig selv og verden og livet i almindelighed. Hans forretningsånd var kun slumrende, og han begærede ikke stort udover det nødvendige til dagen og vejen. Han var selv på det rene med, at han aldrig nåede noget stort her i livet, og sukkede pligtskyldigt og beskæmmet over det; men stort set var han nærmest ligeglad.

Hans indstilling over for mennesker var nu engang håbløst uvoksen. Han var stadig lige så naiv som små drenge, der sværmer for skorstensfejere og røde postbude og ikke ved forskel på en kommis og en bankdirektør.

Derfor elskede Lukas det brogede liv i kullejerne med dets sammensurium af arbejdere fra alle landets egne, lige fra Harboøre til Istedgade. Han nød at betragte dem, men selv tog han ikke megen del i deres liv. Han holdt sig til sin butik, ekspederede, lagde tal sammen, nikkede og sagde: Farvel og tak! –

Nye arbejderbarakker skød stadig op og truede med at lukke udsigten ude for Lukas. Når han stod i sin dør, standsedes hans blik af et gammelt, gult og skrammet rutebilkarrosseri, der tjente som hus og hjem for en mand, der kaldtes Carl Omnibus. Denne Carl Omnibus var en lille, spinkel mand, sorthåret og med store, brune, drømmende øjne. Skønt han havde to børn og var gift med en stor, lyshåret kvinde, der efter bedste evne søgte at holde skik på ham, havde han dog ikke fundet ro i sit ægteskab.

Han var den fødte kvindebedårer og havde hverken lyst eller

karakter til at lægge bånd på sine tilbøjeligheder. Han pralede af at kunne lægge enhver kvinde for sin fod, og hans formåen i den retning var da heller ikke ringe. Når han smilte med sine skinnende hvide tænder og spillede med de skønne, nøddebrune øjne, fik han let en magt over mange kvinder, som han ikke lod ligge unyttet hen. Hans zigeuneragtige natur hungrede efter eventyr. Det daglige, kedsommelige slid i brunkulslejerne, der hverken passede til hans fysik eller sind, bragte ikke hans fantasi nogen tilfredsstillelse, og om aftenen kunne man da jævnligt se ham forsvinde ind i plantagen med en tyk malkepige eller et eller andet tilfældigt pigebarn fra lejerne. Disse tilfældige forbindelser med de temmelig træge bønderpiger blev ham dog i længden kedsommelige, og det kom ham derfor tilpas, da der pludselig dukkede et nyt objekt frem.

Ved siden af Lukas' bod var der nemlig tømret en ny barak op. Her boede der et ægtepar, som ikke levede godt sammen, og Lukas kunne jævnligt om aftenen eller natten høre tummel og støj fra deres skænderier og sammenstød. Manden hed Dahl, og både han og konen var fynboer. De havde begge den fynske hidsighed i blodet, men det var snart også den eneste overensstemmelse, der længere var mellem dem. De havde truffet hinanden på et pensionat i Odense, hvor manden spiste, mens konen var tjenestepige. Hun havde på det tidspunkt været en overordentlig køn pige, men som det er såre almindeligt, havde hendes åndelige udvikling ikke fulgt trit med hendes legemlige skønhed, og hendes indstilling var den for den slags piger så typiske blanding af grov kynisme og sentimentale drømmerier. Uden mange ophævelser gav hun da efter for sin svaghed for Dahls brutale mandighed, og i forholdets første hedebølge krævede hun ikke andet eller havde tanke for noget udover den rent primitive tilfredsstillelse af sine legemlige drifter.

Da rusen omsider var ovre, og forholdet til Dahl var blevet hende kedsommeligt og halvt modbydeligt, var skaden allerede sket, hun var med barn, og hun valgte da den eneste praktiske løsning af problemet: at gifte sig med Dahl.

De første par år havde de levet i Odense, hvor Dahl skaffede føden ved forskelligt tilfældigt arbejde. Men da krigen kom, sam-



lede familien som så mange andre fattigt stillede deres få ejendele sammen og købte for de sidste skillinger en billet til Søby. Her havde familien de førte par uger opholdt sig på et høloft, indtil Dahl havde tjent så mange penge, at han kunne få et hus slået sammen.

Dahl hørte til en ikke ualmindelig arbejdertype, der udmærker sig ved en grov og kraftig legemsbygning og særdeles gode armkræfter, men hvis åndsevner er tilsvarende afstumpede. Denne lidt svage begavelse var ham dog ingenlunde selv bekendt, tværtimod var han i besiddelse af en ganske betydelig selvsikkerhed. Han følte sig da heller ikke på nogen måde skyldbevidst over den ulykkelige udvikling af ægteskabet, idet han uden videre gav konen al skylden derfor. Når han efter en større scene havde tildelt sin hustru en kraftig legemlig afstraffelse, gik han hen til spejlet og smilte veltilfreds til sit spejlbillede.

Hun på sin side gav ikke manden noget efter i selvretfærdighed og skrev uden vaklen al ulykkelighed på hans konto. Hun hengav sig til sine dagdrømme om en anden og lykkeligere verden og tilbragte det meste af sin dag med at ligge henslængt i den

uredte køje, hvor hun var opslugt af en eller anden billig underholdningsroman. Børnene tog hun sig vel noget af; men iøvrigt lod hun mestendels huset skøtte sig selv. Maden tænkte hun først på at lave, når Dahl gnaven og forslæbt kom hjem fra arbejdet, og denne forsømmelighed gav næsten daglig anledning til skænderier.

Under disse forhold var det da ikke mærkeligt, at ægteparret ikke fandt nogen særlig glæde i hinandens selskab, og Dahl, der følte sig trykket af stedets kedsommelighed, fandt da på at fordrive aftenerne med kortspil. Han fik efterhånden samlet et fast makkerskab, der bestod af Carl Omnibus og et par af de andre omboende arbejdsmænd.

Lukas fandt også en gang imellem vej derover om aftenen, når han ikke havde andet at foretage sig. Han nøjedes med at kigge på kortspillerne, men dette blev han dog hurtigt træt af. Han havde ingen spillelidenskab i blodet og fandt det hele ørkesløst. I stedet for gav han sig så i snak med fru Dahl, der heller ikke tog nogen del i mændenes snak, men i regelen mere eller mindre afklædt lå og dasede på køjen og blot ventede på, at kortspillet skulle få ende, så der kunne blive ro i huset.

Kortspillerne havde en kasse bajere stående under bordet, og efter hver omgang blev en flaske hevet op og tømt. Tempoet steg, Dahl huggede i bordet med sine store, sorte næver og bandede sine medspillere ned i det sorteste hinsides, hver gang lykken gik ham imod. – Carl Omnibus glimtede i øjnene, der var blanke af lidenskab, de to arbejdsmænd sad stille, opslugt og med et sløvt begær udtrykt i ansigtet. Undertiden fo'r Dahl op og hamrede i bordet, så kortene dansede, men de andre sansede det næppe, de slubrede flasken tom og fortsatte uanfægtet, så snart Dahl igen var dumpet ned i stolen.

Fru Dahl og Lukas underholdt sig med hinanden ved den modsatte ende af stuen. Fru Dahl lå stadig henslængt på sin køje, medens Lukas sad og røg sin pibe på en omvendt ølkasse. Han sad og halvblundede, mens fru Dahl med lav stemme havde fortabt sig i en endeløs beretning om sin ulykkelige skæbne. Hun gjorde på ingen måde nogen røverkule af sit hjerte, men med en forbløffende frimodighed, der snart kvalmede Lukas og snart vakte

hans medynk, optrævlede hun de intimeste detailler fra sit ægteskab. Uden spor undseelse smøgede hun op og viste Lukas de store skrammer og blodunderløbne steder, hun havde på overarm og ben og rundt omkring.

Lukas bemærkede efterhånden, at fru Dahl under denne demonstration af sine martyrsår havde fået et fraværende udtryk i ansigtet og blev underligt usammenhængende i sin redegørelse, og da han drejede hovedet, så han, at Carl Omnibus helt havde tabt interessen for kortspillet og med vagtsomme øjne og et smørret grin havde fæstnet sin opmærksomhed ved fru Dahl, der var begyndt at gengælde hans ikke særligt blufærdige øjekast.

Dahl, der i sin halvdrukne tilstand ikke havde haft opmærksomhed for andet end kortene, opdagede pludseligt Carl Omnibus' interesserede grin og drejede med et ryk hovedet om mod Lukas og sin halvnøgne hustru. Med en svovlende forbandelse sparkede han bordet over ende, så både kort og flasker rullede ned, og øllet sprøjtede ud over de to arbejdsmænd, der efterhånden var blevet næsten bevidstløse af drik og spænding og ganske uanfægtet blev siddende på stolene, mens øllet randt ned over dem.

Dahl var helt rasende styrtet hen mod Lukas. Langede først sin hustru et par svære slag ved siden af hovedet og greb derefter Lukas, hvem han uden mange dikkedarer med et kraftigt spark strittede ud af døren, som han derefter knaldede i.

– Den lange, forbandede købmandsslubbert! –

Dahl begyndte derefter at samle kortene op, hvorefter han igen rejste bordet. Carl Omnibus var gået hen i krogen til fru Dahl, medens de to arbejdsmænd var trimlet ned på gulvet, hvor den ene allerede snorkede højlydt, medens den anden lå og klemte en flaske op til munden. Han evnede dog næppe at drikke længere, og det meste af flaskens indhold sølede ned over hans hals og skuldre.

Dahl ville have kortspillet i gang igen og begyndte at ruske i de to arbejdsmænd; men det viste sig helt ugørligt at kalde dem til bevidsthed, og han trak dem derfor arrigt hen til døren og lossede dem ud, og Carl Omnibus, der ikke var synderlig hårdt medtaget, luskede bagefter.

V

Solen var endnu ikke stået op, men himlen var begyndt at blive rød i øst, og lyset fik efterhånden magt til at trænge igennem den klamme tåge, der lå over lejerne.

Maskinerne tegnede sig som store, mørke kolosser i tågen for de arbejdere, der nu langsomt begyndte at ankomme. En gravko blev sat i gang, den svingede langsomt omkring ligesom hæmmet af den tykke, grålige dis. En lang kolonne af lastbiler stævnede til ad alle veje, og de sammenstuvede arbejderskikkelser klavrede ned af bilerne og traskede i deres tunge støvler ud til arbejdspladserne. Deres grove stemmer var hæse af den kolde morgenluft, men lyden af menneskelige røster druknede i den voksende brummen af maskinerne, som snart foldede sig ud i en mørk og dump symfoni, der lagde sig som en knugende stemning over arbejderne, indtil solen pludseligt brændte igennem og i et nu ligesom sønderflængede luften over lejerne, idet dens blændende stråler kastedes tilbage fra alle de gråhvide sandbanker.

Et barn, der tumlede ud af en sorttjæret barak, snublede over en henkastet planke og satte i et skærende skrig. I en ældgammel, udrangeret jernbanevogn blev et vindue trukket ned, og en nøgen kvindearm kom til syne og glimtede et øjeblik gyldent i sollyset, mens et natmøbel blev tømt ud over toppen af en af de små bjergfyr, der trængte sig om huset. I det samme skiltes tågen helt, og den blå himmel hvælvede sig med ét over jorden. De små tipvognstog hastede iltert frem og tilbage med deres fulde ladninger, og rundt omkring var hundreder af små kraner i arbejde, mens hejsekasserne hurtigt blev vippede tomme og igen fyldtes nede i kulgravene.

Lukas lå på gulvet i sin barak og drejede sig uroligt i søvne. Han havde mareridt. Han drømte, han var blevet agent for en støvsuger og stod og vrængede lovprisninger af sig: – Nu skal fruen bare se ... ! Han vågnede fuld af væmmelse.

Han fik et par bukser på, greb en spand og sjoskede så ud for

at hente vand ved den fælles vandpost. Så gik han tilbage til barakken og skyllede vand over hele hovedet og overkroppen. Mens han stod der og pjaskede, kom der kunder i butikken, og han fik skyndsomst det meste af vandet tørret af sig på en gammel skjorte, hvorefter han iførte sig sin gule kittel, smækkede en hvid flip på og knappede kitlen omhyggeligt over den bare krop. Der stod et par arbejderkoner og en velklædt, ung herre i butikken. Lukas bukkede imødekommende for konerne og ekspederede dem først.

– Og De ønsker, hr. Malgaard? sagde han derpå til den unge mand.

Denne sænkede stemmen: – De ligger med lidt kaffe endnu, gør De ikke? –

– Nej! sagde Lukas.

– Jo, gør De ikke? sagde den unge mand indsmigrende.

Han stod og famlede lidt med sin tegnebog og lod Lukas se et bundt fede tikronesedler.

– Prisen ser vi jo ikke så nøje på, men min kone bliver ligefrem syg af at undvære kaffe. – Aa, hvad?

– Findes ikke! sagde Lukas. – Skrup så af!

– Jeg sælger sgu ikke min kaffe til den slags lømler, – sagde han, idet hr. Malgaard fornærmet gik ud af døren.

Lukas havde af en eller anden grund fattet afsky for unge hr. Malgaard. – »Kristeligheden« kaldte han ham foragteligt.

Denne Malgaard var søn af en kendt grosserer og menighedsrådsmedlem, der i rigeligt mål kunne forstrække den kære søn med penge, så han nu i Jesu navn kunne forsøge sig som storspekulant i brunkul.

Når Malgaard gik og lapsede i sit elegante tøj og temmelig hovent gav sine arbejdere ordrer, mindede han Lukas om en slavefoged, der går mellem sine trælle. Og hvad var han så? – En doven fars søn, der aldrig havde bestilt andet end at malke sin fars checkhæfte.

Lukas var i sit socialistiske hjørne den morgen og var ikke god at komme nær. Han rykkede i melskuffen, så den faldt ned oven i en petroleumsdunk. Det hele flød sammen i en klistret masse, så Lukas fik buksebenet smurt til. Han bandede indigneret og blev endnu mere socialistisk.



– Sådan en laps, og hvad er han så, og hvorfor pokker er der nogen, der tror på, at han er noget? – Det, der skiller den såkaldte dannede, fars-sønnen af grossererafstamning, fra pøbelen, den arbejdsløse, det er jo ikke noget, han er, men blot noget, han har. Nogle forgyldte småting, han går med i lommen: – Kling, klang, metal! – Er vi egentlig klogere end buskmanden: Tabu, magi, en ring i næsen og dans omkring guldkalven. – Selv den arbejdsløse tror på, at han er ringere ...

Lukas blev afbrudt i sine filosofiske spekulationer ved, at Carl Omnibus' kone kom ind i butikken efter havregryn. Lukas syntes

godt om den store, lyshårede kvinde, der fornuftigt og roligt styrede de fattige stumper af et hjem, som var blevet hende givet. Hun havde faktisk kun begået een fejltagelse i sit liv: at hun havde ladet sig bedåre af Carl Omnibus.

– Jeg har tænkt på at tage til byen i dag, – sagde Lukas. – Kan jeg låne din søn til at passe forretningen? –

Carl Omnibus havde en 12-årig dreng, der jævnligt plejede at søge over til Lukas, som ikke havde noget imod, at drengen gik ham til hånde i forretningen. Det var en lille, gammelklog fyr, der mest slægtede sin moder på, og som efterhånden var blevet et fast inventar i Lukas' forretning, hvor han følte sig mere hjemme end i det gule rutebilvrag.

Da Lukas på den måde havde overdraget sin forretning i barnets sikre hænder, belavede han sig på at gøre sig klar til at tage til Herning.

I over et år havde han ikke været borte fra Søby, men nu havde han besluttet sig til at aflægge August et besøg. Der var nået rygter til ham om, at August var gået fremad i verden. Han havde smidt skovlen og arbejdstøjet og var draget ud i verden med en lædermappe under armen, med trykte tabeller og forretningspapir, og han havde munden med sig. Siden udviklede han sig videre.

Havde han indhentet lykken? – Han havde i alt fald et kontor at gå ind i, hvor han var en stor mand med telefon.

Lukas fandt sit klædebon temmelig derangeret. Han havde ikke haft brug for at være velklædt. Der manglede en hæl under det bedste par sko. Han slog en træklods under. Et vanskeligt arbejde, hvortil der krævedes håndelag og tålmodighed. Der manglede knapper, – men en knap kan syes i.

Lukas var i stor stemning og fløjtede frimodigt. Hans sjæl udvidede sig, han huskede, hvem han var, og sansede sig selv. Det forbigangne og det nærværende flød sammen i et fælles smertende og lykkebrusende nu. Han var barnet, ynglingen, teologen, arbejderen og købmanden Lukas i en og samme person. Han var sig selv og blevet det i sin store, barnagtige glæde over at skulle til byen, se mange huse og folk på en gade, spise bøf på en knejpe, give drikkepenge, træde en gammel herre over tærne og sige

undskyld, blive kørt ned af et cykelbud og få lov til at gå mellem hundreder smukke, af renlighed duftende kvinder ...

Teologen Lukas havde haft evangelisk vellyd i sin stemme, men arbejderen Lukas var hæs. Studenten Lukas havde haft en pige, og hendes grimme, intelligente ansigt var pludselig igen lagt nær ind til hans, og der var tårer i hendes øjne. Han mærkede sin kind blive våd, og han strøg hende varligt over håret, kyssede hende ... Nej, det var forbi! – Og hvorfor egentlig? Hvorfor stod han her, forpjusket, snavset og hæs som en krage og hamrede en træklods under sine sko? – Var det for en piges skyld? –

Han slog sig selv over fingrene, bandede og blev nøgtern.

I en fart blev han færdig, satte sig på cyklen og lod fødderne hamre i pedalerne, mens han styrede sin kås mod Herning.

Lukas trådte ind på August's kontor og blev vel modtaget. Det var en lille biks med et stort butiksvindue. En kontorist sad og ordnede et eller andet regnskab, medens han ind imellem førte store diskussioner med August, der sad velfornøjet i skjorteærmer og røg pibe. Stemningen var god og inspirerende, men blev af og til slået i stykker af telefonens kimen. – August smækkede røret på og tørrede sveden af panden, så kunne samtalen genoptages, – men det var så pokkers varmt.

– 'daw, Lukas! – sagde August, – hvordan lever du? –

Lukas var ikke meget meddelsom, men fik dog fortalt det nødtørftigste.

Så måtte August berette om sit. – Åh nej! Det havde såmænd ikke været så lysteligt til at begynde med. Han var startet som cyklende repræsentant og havde aset Jylland rundt, siden blev der penge til et rejsekort til banerne. Situationen lysnede efterhånden, der blev efterspørgsel efter kullene, og salget steg. Nu sad han her med et kontor og med en telefon, som egentlig var hans kones, fordi selskabet ikke havde kunnet betro ham selv én på grund af gæld fra fordums tid.

August morede sig i stilhed over denne sin vanskæbne. Han var ingen sorgens mand, hvad gjorde det, at starten havde været vaklende, for nu gik det opad. Her sad jo hans kontorist og gjorde hans regnskab op, og godt nok var pengeskrinet kun en lille blikkasse; men der var dog plads nok i den til et overskud ...

August blev afbrudt. Der blev taget et tag i døren, og en ældre, gråsprængt herre trådte ind. Han var velsoigneret og elegant i tøjet. Han gik med rolige skridt hen til bordet og lagde sin cigar fra sig i askebægeret.

Så vendte han sig om mod August, strøg et fnug af ærmet og skød de skinnende hvide manchetter op.

– Jeg tager vist ikke fejl i min formodning om, at De er chefen her! – Han talte med en klangfuld, afbalanceret stemme med et stænk af accent.

August bekræftede.

– Glæder mig! sagde herren og rakte hånden frem mod August, idet han med imødekommende værdighed bøjede hovedet.

– Jeg har hørt Dem særdeles fordelagtigt omtale og vil gerne udbede mig en conference med Dem i forretningsanliggender, – men under fire øjne, hvis De vil være så elskværdig! –

Lukas og kontoristen vandrede ud.

– Gå op på »Hotel Herning« og bestil aftensmad, sagde August, – så kommer jeg.

Herren ventede et øjeblik, til der var blevet stilhed på kontoret.

– Jeg skal ikke lægge beslag på Deres tid længe. Vil De tilstå mig syv minutter? – Han tog sit lommeur op og lagde det på bordet foran sig.

Derefter trak han en visitkortmappe frem og skød sit kort over til August.

HARRY W. MOLAND
Engineer
Bethlehem Steel-Work-Corporation

August kiggede på kortet.

Hr. Moland bukkede.

– Hr. grosserer, tillad mig i korte træk at udrede min seneste lidelseshistorie. Som De ser, er jeg ankommet fra staterne, har tidligere været i Argentina, store forretninger, business! – Længselen efter det gamle land og den fremrykkede alders trang til et liv under roligere perspektiver drev mig hjemad. Jeg arriverede med

sidste båd til Petsamo og er efter en ubehagelig rejse gennem Sverige nået hertil.

– Well, det gør mig ondt, men jeg føler mig skuffet, et ubehageligt fordomsfuldt land, man føler sig ikke tilpas, man kan ikke gå i tropetøj. Kort sagt, De forstår, jeg har hjemsøgt Dem for at give Dem et tilbud. Min arbejdskraft står til Deres disposition.

– Vi har ganske vist tænkt på en fabrik ... sagde August.

– Nej, ikke fabrik. Jeg er ikke kemiker, men jeg er sælger. Jeg kan sælge alt, selv hvad hestene taber på gaden, og prisen er underordnet! –

Hr. Moland så på uret.

– Tiden er ved at være udløbet, men jeg kan vel betragte sagen som afgjort?

Sagen var afgjort. Hr. Moland var sælger i brunkul med Fyn som domæne. Afrejse straks.

Hr. Moland trykkede August i hånden, tog sin cigar fra askebægeret og var nået til døren. – En tanke randt ham i hu.

– En kedelig sag endnu, hr. grosserer. Jeg havde glemt det, men De forstår, min kapital er bundet i staterne. Ville det være malplaceret at anmode Dem om en mindre startkapital til dækning af de første dages løbende udgifter?

Hr. Moland fik udbetalt 300 kr., men fordrede af principielle grunde at få lov til at stille sin rejsekuffert som depositum.

En hotelkarl bragte August kufferten. Han svedte over det, thi den var tung som bare pokker.

Så stod da hr. Molands gulbrune kuffert af prima argentinsk oksehud på August's kontor, mens hr. Moland selv susede af sted med nattoget til Fyn.

August følte sig som en stor mand. Nye kræfter var sat i bevægelse, inden længe ville hans forretning nå det eminente.

Det blev til stor aftensmad på »Hotel Herning«. Der kom vin på bordet, og stemningen steg.

– Det er ikke noget for dig at stå og veje poser af med de evner, du har, Lukas! sagde August. – Slå dig på brunkul.

Det blev langt ud på natten, før Lukas kom tilbage til Søby. Da han svingede om ved sit hus, havde han nær kørt fru Dahl ned, og straks efter hørte han døren smække i den gule rutebil.

VI

Drengen i den gule rutebil var krøbet op på en kasse og sad og stirrede ud af det smalle bagvindue.

Sandstormen trak op og smældede mod ruden. Luften var tung og grå, og mørke, flossede skymasser gled over himlen. De kastedes sammen i en blåsort skyhob langs horisonten, men sprængtes pludseligt, mens solen glimtede bleggult igennem et kort sekund.

Drengen var på patrulje i ørkenen. Den gule rutebil var en fremskudt bastion, men bag sandbankerne lurede beduinerne, mørke, skæggede ørkenrøvere i sandgrå kaftaner, der lydløst krybende bjergede sig fremad med de lette rifler i hænderne.

Han var den eneste hvide mand i det lille fort, den sidste overlevende; endnu smældede i hans øren de skarpe geværsalver fra sidste stormangreb. Han hørte sine kammeraters pinefulde dødsskrig og røvernes vilde hujen.

Stormen tog til i vælde, den hvirvlede sandet op og formørkede luften og fo'r hvinende og ruskende hen over jorden og dyngede sandstøvet op i store driver langs de lave fyrrebuske.

Solen var forsvundet, og der blev på en gang så dødsensstille. Drengen knyttede hænderne og spændte musklerne i sine arme. Han stirrede og anstrengte sig for at gennemtrænge den tykke, grå støvmasse, der fyldte luften.

Han hørte den dumpe larm af fremstormende heste, og stormen bar lyden frem af beduinernes barbariske råb. Det durrede i væggene, og fortet rystedes i sin grundvold, mens sandet piskedes ned over det, og de hurtige hovslag stadig kom nærmere.

Han vidste, det var døden, men han frygtede ikke, og dyrt skulle han sælge sit liv. Han spændte hanen på sin militærriffel og famlede ved patronbæltet. Han havde kun tyve skud tilbage, men det var ham ligegyldigt; thi døden kom som en ven. Den sorte skurk, Jim Black, havde skændet hans hustru, den dejlige lys-

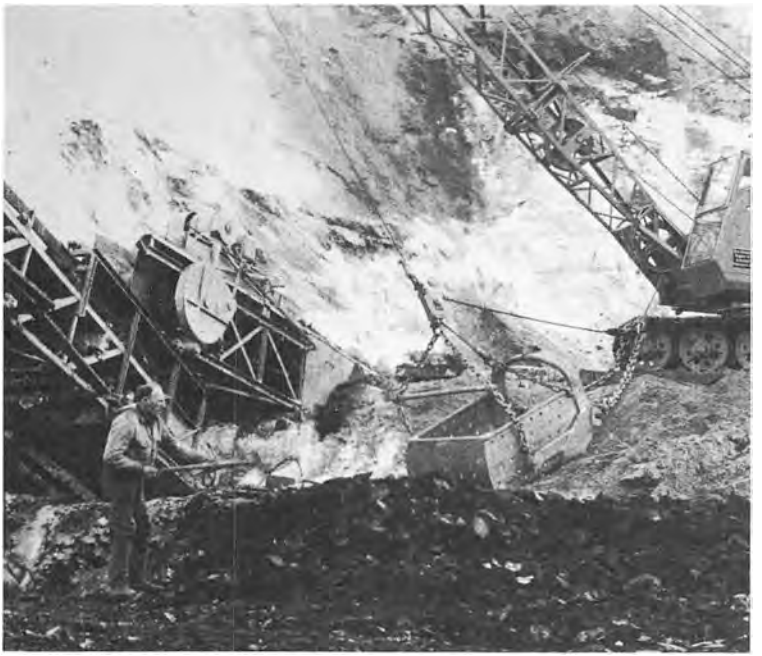

hårede Mary-Ann. Han så endnu for sig hendes blå øjne, der havde brændt af had og fortvivlelse, da hun tvang hans hovede ned mod sit bryst og hviskede de skæbnesvangre ord. Hans ansigt var blevet udtryksløst, men uden at ryste på hånden havde han trukket sin pistol, presset mundingen mod hendes skønne tinding, idet han varsomt strøg håret til side, – og trykket af!

Han havde opfyldt hendes bøn for at skåne hendes stolte sjæl for den uudholdelige skam; men det havde knust hans hjerte.

Han hungrede efter at trampe Jim Blacks skidne åsyn i smadder med sine jernbeslåede støvler for evigt at slukke det dyriske begær i hans onde, brune øjne!

Larmen steg. Men det var ikke beduiner, der nærmede sig, det var selve den store, fjendtlige krigsmagt. Han så de sorte, klodsede tanks kravle op over sandbankerne og hørte det vilde sus af flyvere. Kanonerne begyndte at glamme, og en endeløs kolonne

kørte frem. Og pludseligt var infanteriet der, små, mørkhudede mænd med gevær over skulder ...

Døren blev revet op, og stormen susede ind.

– Jim Black! – hviskede drengen. Knoerne på hans knyttede hænder var hvide.

Carl Omnibus kom ind med skovlen i hånden. Han var sort og støvet i ansigtet af sand og snavs og i dårligt lune, fordi arbejdet havde måttet indstilles, og mindst en dags løn på den måde gik tabt. Det så ikke for strålende ud for ham i forvejen. De sidste par uger havde han sat størstedelen af sin løn til i kortspil, fordi han mere havde haft tankerne ved fru Dahl end ved kortene. Nu stod han med tomme lommer, der var ikke en krumme brød i huset, og tilmed havde han fået en stor gæld ved Lukas; men nu havde denne også sagt stop.

Han kunne vel have sendt sin kone derover, så havde Lukas nok strakt sig en kende endnu, men han skulle ikke have noget af at få hende blandet ind i sagen, så lå der jo et hus af den anden verden. Der var nok ikke andet for, end han selv måtte traske over og krybe på knæ for den købmandsslubbert, men først ville han dog gå hen til Niels Christian for at se, om han ikke kunne slå ham for et par kroner i forskud på lønnen.

Niels Christian sad og regerede på sit kontor. Det var igen gået opad for ham, og han havde antaget en kontorist, der hed Mortensen. Det var en lille, duknakket mand med små griseøjne og et farveløst, strittende hår. Han førte tal ind i den store hovedbog, mens Niels Christian dikterede og samtidigt trommede i gulvet med hælene. Han havde de lange, brune støvler på, og der stod flasker og glas foran ham, hvis han skulle blive tør i halsen af at tale; også Mortensen havde glas foran sig, men han drak kun sodavand; thi Niels Christian forlangte nøgternhed af sit personale i arbejdstiden.

Jo, Niels Christian kunne nok behøve at kræve nøgternhed! – Han sad i store forretninger, det var ikke let at få tiden til at slå til. Han havde telefon og personalet Mortensen at regere over.

En entreprenør kom ind med et stort bundt vejesedler.

– Sikken et vejr! – sagde han. – Nu må vi standse for i dag.

– Sid ned! – Niels Christian fik lorgnetterne på og bladede

bundtet igennem. Han tømte glasset og trykkede på ringeklokken. Så kom Lovise.

– Lad os få et par flasker ...! sagde Niels Christian, – og læg så sedlerne over til Mortensen! –

Uvejret rasede videre, og de sorte støvskyer føg hen over barakkerne, mens sandet trængte ind gennem alle sprækker, lagde sig i små driver i vindueskarmene og bredte sig som et gråt lag over stole, borde og sengesteder i alle husene ...

Men i Niels Christians kontor blomstrede hygge og fred. Lyset blev tændt og glimtede fornøjeligt, når lampen svingede i vinden, og glæden selv skvulpede i glassene.

Åh, hvor Niels Christian voksede og blev stor, og han blev så dyb i mælet.

Men det var vel heller ikke for meget, at Niels Christian tog sig en fristund fra forretningerne, der helt ville opsluge ham.

Havde han tid længere til at leve i familiens skød? Nej, hans hjem var blevet som et hotel for ham. Tiden måtte udnyttes, alt måtte koncentreres, hvornår kunne han være sig selv?

Døgnet rundt var han en optaget mand, og han sov på sit kontor nu. Det var en trist nødvendighed.

Men da var ringeklokken ham en stor hjælper. Måske lå han i sin seng og var hvileløs, der manglede ham noget, men så trykkede han på knappen! – Blæsten ruskede op i de to mænd, Carl Omnibus trådte ind, og stod der som en repræsentant for det fattige liv, en slidsom arbejder, der måtte tigge om brød til sine kære.

Niels Christian sagde ikke nej. – Kunne han det? Skulle man ikke vise barmhjertighed? Her sad han med flasker og glas foran sig og holdt godt lag og nød al Guds velsignelse. Han var vel ingen småmand, en vissen gnier? Nej, han havde kun at gribe sig i lommen, så lå der en pengeseddel i Carl Omnibus' hånd.

– Halvtreds kroner! Carl Omnibus stoppede dem til sig.

– Sid ned! – Niels Christian trykkede på knappen. Klokken ringede, og Lovise kom.

– Et par flasker mere ...!

Stormen var kun udenfor, og i Niels Christians kontor var der så godt så godt. Den lune brændevinsånde strømmede ud af mændenes munde og sødede luften omkring dem.

Niels Christian slog i bordet med sin hånd: – Kortene! Mortensen, – kortene, og kom så selv, så er vi fire!

De sad og knugede kortene i hænderne og slog dem i bordet med ivrige smæld. Der lå en dynge pengesedler ved hver mand, og ved fødderne sattes de tomme flasker.

Niels Christian ringede: Flere flasker! –

– Trumf! – Niels Christian slog i bordet. Kortene skælvede lidt i hænderne, men de blev lagt ud med fasthed.

Mortensen var for ædru og var som en slange i Paradiset. Hans dynge af sedler voksede og voksede.

Carl Omnibus greb sig i lommen og ledte og ledte. – Skulle han allerede være læns? Nej, det var løgn, – der var mønt endnu. –

Kortene blandedes påny, og Carl Omnibus slubrede hurtigt af flasken og satte den fra sig ved sin fod.

Det var begyndt at mørknes. Gravkøernes og kranernes sorte silhuetter skimtedes en gang imellem svagt gennem de fygende sandskyer og lignede kæmpestore skeletter.

Drengen var igen krøbet op på sin kasse ved vinduet og stirrede ud i al tristheden.

– En karavane drager gennem ørkenen, kamelerne vandrer langsomt fremad, svajende i en ensformig rytme. Men se, pludselig begynder de at vejre med næseborene, der går en skælven gennem flankerne på dem, de sætter i en kluntet, skræmt galop. Araberne skynder på med deres lange svøber og hujer. Karavanen ruller som i søgang, og kamelerne tramper sky og fumlende i sandet, hvor man nu tydeligere ser sporene: de bløde, udviskede aftryk af trædepuderne og klovenes skarpe kile, de står dybt og klart i sandet. – Sporene taber sig bagud i ørkenen, og mod horisonten tegner sig en mørk skystøtte, der iler nærmere.

Vinden stryger kamelerne over ørerne, slår ned i arabernes burnus og blafrer med deres lange kjortler; men hør! Pludseligt er stormen der. Sandet pisker dem i ansigterne, vildt svinger de svøberne, men sandstormen er over dem, opsluger dem, og alt bliver sort ...

En ung araber ligger sammenbøjet med kroppen trykket ind mod kamelerne, han presser hænderne mod øjnene, tænker ikke,

føler ikke stormen og de svirpende sandskorn, presser bare ansigtet mod hænderne, skærmer øjnene ...

Drengen hører igen sin moder klage sig. Hun er gået til sengs denne eftermiddag. – Anfaldet er hårdede end sidst, hun stønner af smerte, og drengen står ved hendes seng. Han står med hænderne hjælpeløst ned langs siderne. Han ved, hun skal føde. – Hans hænder krummer sig blidt, men han tør ikke stryge hende over håret. Han ser, hendes pande er fyldt med svedperler, der ligner dug, men nu bliver hun rolig igen ...



Da drengen igen står og spejder ved vinduet, ser han sin fader stumle ud fra Niels Christians kontor. Carl Omnibus ruller og vakler og forsvinder om bag hushjørnet, men kommer hurtigt frem igen og slider sig mod blæsten over til Lukas.

Drengen skraber sine træsko frem under moderens seng og løber mod døren, men da han åbner den, kastes han næsten omkuld. Han springer ned, døren slår i efter ham, og hans ben synker langt ned i sandet.

Carl Omnibus kommer væltende ud af Lukas' butik.

– Den elendige købmandssnude, men det skal komme til at svie til den storsnudede jødetamp! – Kan en fattig mand ikke få brød længere? Skal man slide og slæbe og så finde sig i at blive overbegjort af den fyr ...?

Carl Omnibus knytter hænderne og slår leddeløst om sig med armene. – Nu skal jeg bare vise ham ...

Drengen er kommet til og rykker ham i jakken. Carl Omnibus tumler om i sandet.

– Far! ... – Mor er syg! –

– Åh, hold kæft, hvalp! – Carl Omnibus dingler op, mens drengen trækker ham med sig ...

Der kommer en mand gående med kasketten trukket ned over ørene og store støvbriller på. Det er Dahl, der har haft pumpevagt.

Carl Omnibus blinker til ham med sine fortinnede øjne ...

– Hhh! Nå, der kommer du, Dahl, ved du, at din kone er en luder? Du er en køn fyr – deler du kvindfolk med en liderlig købmandshvalp ...

Carl Omnibus mærkede et kvas i hovedet, han får en salt smag i munden og skvatter om i sandet. En klæbrig kage af blod og sand lægger sig om hans mund og kind.

Drengen står et øjeblik og trykker hænderne mod ansigtet, så sætter han i løb over mod Niels Christians kontor og hamrer mod døren.

Niels Christian letter sig fra stolen, han glor på drengen.

– Ja, ja, siger han. – Gå så bare hjem.

– Mortensen, ring efter madammen til Omnibus-konen! –

Stormen steg i voldsomhed ud på natten og kvalte alle lyde.

Der brændte et svagt lys i Dahls barak. Børnene lå i deres køjer, den største græd med hovedet ned i puderne. Der var oprodet i stuen, og et par stole var væltet. Dahl stod henne ved komfuret, bøjet over sin hustru, der lå på gulvet. Dahl rejste sig. Han tog en våd klud og tørrede blod af dørstolpen. Så smed han kluden fra sig og rev døren op, og han løb ud i mørket. Få minutter efter vendte han tilbage.

I den gule rutebil var drengen krøbet sammen i en krog. Der havde været uro i huset hele natten. Jordemoderen var kommet og havde taget fat på sin gerning. Drengen havde ligget med ansigtet gemt i hænderne, men nu var der faldet ro i huset, og der hørtes kun Carl Omnibus' dybe snorken. Drengen listede sig sagte forbi sin far, der fuldt påklædt lå sammenkrøbet på briksen og sov rusen ud. Drengen kravlede hen til vinduet og så ud i mørket. Der stod han i lang tid, men pludseligt og overraskende som et skrig sprængtes mørket.

Lukas' hus lå fuldt oplyst, i et nu åd klare flammer sig op ad træværket, og et sekund efter var der kun et flammende bål at se, der kastede et flakkende lys ud over de omliggende barakker og oplyste plantagen langt ud, mens stormen sendte en regn af gnister ud i natten.

VII

Så kan De godt lade arrestanten komme ind, hr. politifuldmægtig, sagde dommeren.

– Og vil De så ringe efter forsvareren, frøken! sagde dommeren til protokolføreren. – Det er vist landsretssagfører Nicolajsen, der står for tur.

– Ja tak, frøken, så kan vi godt tage fat på sagen.

Dommeren dikterede:

Der fremlagdes
1) Rapport fra kriminalpolitiet.
2) Supplement til generalierapport for sigtede Dahl.
3) Dåbsattest.
4) Straffeattest.
5) Vielses ...

Politifuldmægtigen kom ind med Dahl.

– Ja, vil De sætte Dem her foran, sagde dommeren. Han dikterede videre:

... sigtede fremstår kl. ...

– Ja, hvad er klokken, føken ...?

... kl. 10,15, fri for bånd og tvang ...

... Som forsvarer for ham var mødt og blev beskikket LRS H. K. P. Nicolajs ...

... han forklarer, at hans fulde navn er Arnold Emanuel Dahl, født den 30/9 1901 i Odense. Han er arbejdsmand og er for tiden boende i Søby brunkulslejer. Han gøres bekendt med sigtelsen for vold mod sagesløs person og for ildspåsættelse, samt med sin adgang til at udtale sig ...

– Ja, hr. politifuldmægtig, sagde dommeren, – så må De gerne tage fat på afhøringen! –

Politifuldmægtigen rømmede sig. Han var en ung, bebrillet mand, der så ret venlig ud.

Forsvareren, der omsider var kommet, var sunket sammen i sin stol. Hans mørke hår strittede forpjusket. Han havde lagt benene over kors og sad med hovedet ned på brystet, som om han sov.

– Jeg vil gerne først gøre retten bekendt med, at fru Dahl er indlagt på sygehuset efter overfaldet, begyndte politifuldmægtigen, ... af en erklæring fra overlægen fremgår det, at hun har pådraget sig en alvorlig hjernerystelse, store læsioner på arme og ben, hendes hals bærer tegn af kvælningstag, ligesom hun i hovedet over venstre tinding har en ca. 7 cm lang, ret dyb flænge, der antagelig er frembragt ved slag ... Børnene er anbragt på et børnehjem her i byen ...

Politifuldmægtigen: – Deres hustru har over for politiet forklaret, at De også ved tidligere lejligheder har øvet vold mod hende.

... han ville ikke benægte, at han ved en lejlighed havde tilføjet sin hustru et slag i hovedet med en ildtang, men det var alene af den grund, at hun havde sløset med husholdningen og børnene, hvad hun til stadighed gjorde, ligesom hun aldrig havde maden færdig, når han kom hjem fra arbejdet. Hans hustru havde ikke ved det slag, han havde tildelt hende under et skænderi, vistnok i begyndelsen af maj 1939, fået nogen mèn. Han benægtede, at han engang skulle have slået hende over hoved og skulder med et jernrør, derimod var det muligt, at han ...

Politifuldmægtigen: Deres hustru forklarer, at De kom hjem gal i hovedet den aften, det sidste overfald fandt sted ...

... han var den pågældende aften kommet træt og udaset hjem fra arbejdet. Maden var som sædvanlig ikke færdig, og mens sigtede sad og ventede herpå, kom det til en heftig ordstrid mellem ægteparret ...

Politifuldmægtigen: De mener ikke, at De har været særligt grov over for Deres hustru. Men hvordan vil De så forklare, hvad der skete senere på aftenen?

... skønt skænderiet mellem ægteparret havde fortsat, var de dog begge gået til ro. De lå i to køjer over hinanden, hver med et barn hos sig. Fru Dahl var gået i seng med alt tøjet på, og da sigtede i den anledning havde spurgt hende, om hun agtede at løbe ude om natten, siden hun

ikke klædte sig af, havde fru Dahl sagt: »Jeg går, hvor det passer mig. Det skal du ikke blande dig i«. Sigtede havde da sagt, at så måtte hun hellere rubbe af med det samme, det var både han og børnene bedst tjent med, og han skulle nok tage sig af børnene. Fru Dahl havde dertil svaret: »Hvad vil du med dem? Dem er du da ikke far til«.

Herved var sigtede blevet noget ophidset. Det var igen kommet til et meget heftigt skænderi, og sigtede havde bl.a. sagt, at han nok skulle få sandheden ud af hende. Fru Dahl havde hertil svaret, at hun nok vidste, hvor hun kunne finde hjælp, og var i det samme sprunget ud af sengen. Hun blev da straks standset af sigtede, der fra sin køje slyngede begge ben om halsen på hende. Dette skete alene for at hindre hende i at løbe ud og lave optøjer og få naboerne blandet ind i sagen. Imidlertid bed fru Dahl sigtede i benet, og det endte med, at de tumlede omkuld på gulvet, og da fru Dahl herunder begyndte at skrige op, var det, at sigtede holdt hende for munden. Dette skete alene for at hindre hende i at skrige op. Sigtede ville ikke benægte, at han måske også kunne have klemt hende om halsen, thi de famlede rundt i mørket, men det havde ikke været hans hensigt at kværke sin hustru. Sigtede kunne ikke gøre rede for, hvordan fru Dahl havde pådraget sig de under sagen omtalte læsioner.

Politifuldmægtigen: Ja, jeg har intet yderligere at spørge anklagede om angående dette forhold.

Dommeren: Har forsvareren noget ... ?

Forsvareren: Næ ... h! –

Dommeren: – Ja, så kan vi godt lade vidnerne komme ind.

... Vidnet, der er brunkulsarbejder, bebor et træhus umiddelbart op til sigtedes barak. Han forklarer ofte tidligere at have hørt ægteparret skændes om aftenen, men den pågældende aften og nat havde han intet hørt, hvilket dog kunne skyldes den omstændighed, at det blæste en ret kraftig storm. Han var om natten blevet opmærksom på købmandsbarakkens brand og var da straks løbet om til sigtede for at tilkalde dennes hjælp. Straks, da han trådte ind i barakken, så han sigtede stå bøjet over fru Dahl, der efter vidnets skøn var bevidstløs. Sigtede stod med et vådt klæde i hånden og var øjensynligt i færd med at tørre blod af sin hustrus ansigt. Sigtede havde intet sagt til vidnet, og vidnet, der havde indtryk af, at en ugerning var forøvet, var da skyndsomst løbet ud for at tilkalde hjælp ...

Politifuldmægtigen: Ja, jeg vil gerne anmode retten om, at afhøringerne angående sigtelsen for ildspåsættelse udsættes, da krimi-

nalpoltiet endnu ikke har afsluttet undersøgelsen, og endvidere vil jeg på grundlag af det i sagen allerede fremkomne gerne begære Dahl fængslet i medfør af retsplejelovens § ..

Dommeren: Ja, så er De foreløbig fængslet for 14 dage, Dahl!

... blev gjort bekendt med sin adkomst til at appellere denne kendelse, hvorefter han igen kl. 11,35 blev ført tilbage til arresten ...

Retsreferenterne havde rejst sig fra bordet.

– Nå, så er vi færdige for i formiddag! –

– Ja, – sikken en fyr, – han slipper ikke billigt! –

– Nej, – politiet var ude at hente ham i nat. Det var en ordentlig ballade. Gud ved, om han ville have brændt købmanden inde?

– Ja, det er sgu godt stof, – det er noget, folk kan li' ...

– Nå, men skal vi trisse af. Der er en krisesag kl. 2 igen ...

– Fik De fat på, hvor længe han havde været gift med hende – fyren her?

– Nå, fem år –? – Tja, så er hvedebrødsdagene jo også forbi –

– Nå, har De hørt nogle gode rygter for nylig? – Nå ikke! – Der er stadig ro på fronterne? ... Ja, ja, men så glider jeg! –

– Farvel!

VIII

Det var en tidlig aften i april, og det var igen engang begyndt at blive forår. Det var let diset, men luften var mild, og himlen var bleg som dugget glas. Fra plantagen hørtes sortmejsernes lyse, bløde sangtone, og solsortens ømme fløjt, der var af en næsten ublufærdig sødme – som en ung pige i negligé.

I vest bredte en rød, svullen farve sig over himlen, mens solen gik ned bag horisontens tynde skylag.

Lukas var gået ned til søen og havde sat sig, og lidt efter kom Yvonne cyklende. Hun smed cyklen fra sig i skjul af nogle fyrrebuske, skråede over vejen og gik ned til Lukas.

Han blev siddende ganske tavs og legede med en sten. Han vejede den i hånden, lod den rulle, – en sød, kildende fornemmelse; var det fordi, han følte Yvonnes nærhed – eller var det selve stenens nerverislende form? Den lå som et kys i hans hånd.

– Du har et forbandet romantisk navn! – sagde Lukas pludseligt. – Og her sidder vi så romantisk, så man, Gud hjælpe mig, skulle tro, det var i selve Paradisets Have, – hvis ikke det netop var for lyngen, der altid stinker så pragtfuldt hedensk! – Yvonne! – det burde forbydes folk at kalde deres pigebørn sådan, – alene navnet er jo nok til at slå et enfoldigt mandfolk ud! –

– Og du er altså slået ud, Lukas? sagde Yvonne og krøb hen til ham.

Lukas slog hende over fingrene. – Næh, lille ven, i aften er jeg klar, jeg er kold i hovedet, jeg har en sund smag i munden – rivende bedsk som frosne, overvintrede tyttebær! Det er slut! Forstår du? –

– Lukas! – sagde hun bedrøvet. – Hvorfor vil du ikke vente på mig?

– Jeg *har* ventet på dig; men det er stadig det samme. Du lover, det skal være forbi, og hvad bliver det til? – Ingenting! Jeg har sagt til dig, der er stof i dig til noget bedre, – og det er der!

Bare du selv vil. – Men du vil ikke! – Næh, lille Yvonne, løb du bare med ham, så længe du vil, til det går galt, og du ved, det går galt! – Men det er synd for dig, Yvonne, for du er en sød pige. Du er en god pige, – og jeg ønsker, du må blive lykkelig. Men hvorfor har du så rivende travlt med mandfolk? Haster det da så forfærdeligt med at blive gift? Gud Fader bevar os, hvor er du naiv. Bare blive gift! så er det hele Paradiset og den syvende himmel, – og hvad bliver der så ud af det? Om to år er du sjusket, konet og ordinær som alle de andre sladdermadammer, – og nu er du den kønneste af alle piger ...

– Synes du, Lukas? –

Lukas strøg hende over håret.

– Tror du, jeg er en hund? smilte hun.

En cykel kørte forbi i halvmørket. Man hørte det klistrede smæld af en gummiring i sølet. Så var alt igen stille.

– Du kysser så blødt, så varsomt ... ! hviskede Yvonne.

De første stjerner glimtede frem på himmelen, og mens mørket begyndte at skride sammen, blev det køligere. Fra lejerne hørtes stadig vandpumpernes dunkende motorer.

– Nej, det må være forbi! sagde Lukas. – Det er mig, der er en slyngel. Hvorfor holdt jeg mig ikke væk? En pjaltet tallerkenvasker som mig, der er begyndt at gå i hundene. Tag du Flemming. Han er god nok. Det er dig selv, der har bildt mig ind, at han ikke skulle være det! –

– Han er i alt fald kønnere, end du er! drillede Yvonne.

– Ja, Vorherre bevar os! sagde Lukas træt.

– Lukas! – sagde Yvonne, – du skal forstå mig. Du må give mig tid. Jeg tør ikke, jeg kan ikke bryde med Flemming nu. Å, var jeg bare en fri pige, var jeg bare fyldt enogtyve ... !

– Det nytter ikke at tale om det mere! sagde Lukas. – Vi kommer ingen vegne. Det er sidste gang, vi tager ud sammen. Tror du, der var noget, jeg hellere ville end vente på dig, men på den måde ... Nej, – det er håbløst! –

Lukas havde rejst sig og trak Yvonne med, og de gik op til cyklerne.

Tilværelsen var brændt sammen for Lukas, bogstavelig talt . – Den eneste jordiske ejendel, han havde reddet, var de bukser, han

nåede at stikke benene i, inden han sprang ud af flammerne. Men hvad værre var, selve hans holdepunkt i livet var væk. Købmanden Lukas var brændt ned til den bare aske. Kunne han nu længere stå i sin butik og være den mand, der tildelte folket livets fornødenheder, kunne han stille sig i sin dør og smile overbærende ad menneskenes forfængelige travlhed, eller smide en hr. Malgaard ud af sin bod og forhåne hans skidne begærlighed?

Ak, nej! og hvad betød også det? Men måske havde Lukas haft en smule kærlighed til sin fattige barak, måske havde han strøget støvet af en hylde med sin finger og glædet sig over, at den blev renere. Hvad er vel glæden over ejendomsretten i bedste fald



uden en fryd over retten til at beskytte svage ting, velsignelsen ved at have lov til at hæge om det, som forsynet har lagt i ens hånd.

Hvem kan sige, om ikke Lukas har ligget i sin seng om natten og favnet luften i sin fattige stue og glædet sig over den? Kanske har han holdt som en lille, privat andagt og strakt hånden ud og klappet de rå brædder.

– En mørkets gerning! Javel, men hvem svarer for, at vi ikke gemmer det bedste i os og kun lader det komme frem i natten, når mørket skjuler. Måske tåler et kærligt sind ikke dagens lys. – Verden tåler i alt fald så dårligt at se det. Det er godt for en hjemløs mand at få en ringe bolig at kaste sin kærlighed på, han har ikke andet. Alle trænger vi til at have noget at holde af, og er der intet ellers tilbage, så vender vi os til den ringeste af Guds skabninger. Må man ikke her erindre sig den gamle kammerråd, der var en stor dyreven. Han havde fattet ynk for de store, æggesyge spyfluer, og i et hjørne af sin have havde han fået gravet et hul, hvor han kastede middagsrester, indvolde og andre godbidder sammen. Dette var et himmerrige for fluerne, og kammerråden flyttede sin stol her hen om eftermiddagen for i stille fred at nyde den idyl, hans gode hjerte her havde skabt. Først når de hvide maddiker i flere dage havde ædt sig store og fede i deres lyksalighed, hældte han venligst en dunk fortyndet saltsyre over hullet; hans frue var bange for, at de skulle hjemsøge spisekammeret, om de fik leve; men i et andet hjørne af haven havde kammerråden allerede et nyt hul parat, så havde han bare flyttet sin stol. Guds godhed og langmodighed er stor. –

Men for Lukas var dagene måske ikke længere så lyse. Hvem ved, om han ikke havde det ondt, selv om han gik og fløjtede.

Han havde fået plads som en slags køkkenkarl på »Kristeligt Arbejderhjem«, der ejedes af en religiøs institution og lededes af en frøken, der her skulle udføre en gerning blandt hjemløse brunkulsarbejdere.

Hun hed frk. Hintemeyer og var en lille, tynd dame omkring de fyrre. Hun var ikke særlig køn, men hun stolede på Gud og bar briller.

Hun holdt meget af at tale med Lukas, der var sådan en pæn

og begavet, ung mand, og hun indledte mange dybsindige samtaler med ham og fulgte så flittigt med i alt, hvad han sagde, men alligevel endte det med, at hun stod der velvillig, men uforstående. Måske var hun ikke nogen videre intelligens, den lille frøken, men hun var en udmærket kvinde på sin plads. Hun blev en god ånd for mange ensomme arbejdere. Hun bespiste dem for en ringe betaling og skabte hygge i arbejderhjemmets store sal, hvor de havde lov at samles om aftenen og næsten kunne føle sig som et slags mennesker.

De skønnede da også på hende, de der kom. De listede derind om aftenen, pænt vandkæmmede, og tog en avis og læste og gemte, så godt de kunne, de grove ord væk, til de igen kom udenfor; og måske blev de og sang en salme med, inden de traskede bort til barakken eller høloftet for at sove.

Salmesangen faldt dem til en begyndelse lidt vanskelig, den faldt ikke rigtig til på tungen, det mærkedes så underligt, men man kan jo vænne sig til så meget. Frk. Hintemeyer sang for med sin tynde, lyse stemme, og så brummede arbejderne med; ja, selv Lukas tog stilfærdigt fat i sin krog. Det lød som et kvak, han var ru i halsen. Ak ja, men hans øjne var heller ikke i salmebogen, han så på Yvonne, det så pænt ud, når hun sang. Og frk. Hintemeyer læste et lille stykke af en køn bog, og Lukas hørte det ikke, og arbejderne hørte det ikke; men der lå en venlig stemning over salen, og aftenen skred frem. Religiøsiteten stilledes i bero, og det blev kaffetid. Så gik Lukas da rundt ved bordene og serverede og samlede mønt ind som en anden tjener, og Yvonne havde travlt i køkkenet. Det summede af stemmer i salen, skeerne klirrede i den skvulpende kaffe, og det hjemmebagte brød begyndte at glide ned. Man mættede sig og blev god i sindet. Frk. Hintemeyer mærkede en underlig kærlighed i sig og så på Lukas. – Å, om det kunne ske. Hun følte en sød hede i skødet. Hun bad: – Å, søde, lille Gud, – om det kunne ske, om det kunne ske ...

Hun rødmede pludseligt. – Nej, fy da. – Så greb hun trøstigt den lille, sorte bog og foreslog en salme. De følte jo alle trang til at takke for al den herlighed.

IX

August sad i sit kontor. Han havde fået flere mand under sig og havde repræsentanter ude; selv et privatkontor havde han fået. Her kunne han da sidde og dreje på et håndsving og tale med verden. Og verden drejede sig efter hans ord: En arbejder krummede ryggen, skovle løftedes, læs fyldtes, lokomotiver asede af sted med fyldte kulvogne, og der strømmede penge i August's kasse. Han ringede med sin telefon, talte, og så skete det – ak ja, han var en betydelig mand med hvide manchetter og anlæg for mave, men hvor var han selv henne, hvor var den glade sjæl August? Han var på sit kontor. Telefonen ringer, og August er væk. Han er *vi* nu: Mit kontor og jeg! – Han er kroner og øre, han er 10.000 tons, han er af bedste kvalitet eller uharpet. Han er brunkul! – En stor, glad mand bliver et kontor, og et fremskridt er sket i verden ...

August havde store forretninger og orkede næppe mere at følge korrespondancen med sine egne repræsentanter. Dog, en af dem stod hans hjerte nær. Det var hr. Harry W. Moland, salgschef med Fyn som domæne. Hans breve var som et pust fra den store verden. Tonen fra landet hinsides havene lå ham endnu i blodet og flød gennem hans pen. Han var verdensmanden uden småelighed, han var large, han var af stort format. Han rettede på sit slips og skød manchetterne op, knipsede denne lave verdens støv af sit revers og tog så fat på at skrive til August.

August sad og bladede i communiquéerne og følte sig løftet.

p. t. Odense, d. 8. august.

Hr. grosserer August ...
Nu er der ved at komme skred i salget. Efterhånden som virksomhederne blev narrede og skuffede af disse smarte »Brændselsbaroner«, som tog den første store fortjeneste, er de blevet mere forsigtige, og her kommer da vores chance.

Jeg tager nu mit kombinerede 1-vær. lejlighed og kontor i brug, så arbejder jeg derfra, og så skær den los for alvor. En dame af »Familien« er fabrikant og ejer af en mægtig luftringefabrik. Som meget nær veninde til »Madame« har hun selvfølgelig lovet os, at hele fabrikkens behov skal leveres af os. *Hendes søn er bestyrer, men kommer hjem omkring den 1ste, og så får jeg den kontrakt. Og sådan går det rask fremad. Afventer Deres tilbud i morgen. Vi er altid på farten.*

Hilsen. – Ærb.
Harry W. Moland.

p. t. Odense, d. 13. august.

Hr. grosserer August ...
Arbejder stadig som en lille hest, men jeg er handicappet, – ja, De ved jo hvorfor! – De bedes venligst sørge for, at den omtalte prøve-waggon bliver ekstra *god. Jeg kan love Dem en efterfølgende leverance på 1000-1500 tons bagefter.*

Konsul Pram er boliviansk konsul og mig meget nær attacheret. – »Madame« og jeg har spist frokost i dag med ham på »Grand« (ikke for mine penge!!!), og på lørdag skal vi ud på hans villa. Så skal jeg nok holde fast på den ende af tovet. Jeg ved nu nogenlunde, hvor mange tons der kommer til at gå her til Fyn i vinterens løb, men skal ikke nævne noget tal her. Meddel mig, hvor meget jeg kan disponere over de tre første måneder, så har jeg en rettesnor. Det er på høje tid, at jeg kusker af ned ad Svendborg-linjen samt efter Assens. Jeg er allerede adviseret af adskillige af mine og »Madame«s bekendte.

Hilsen. – Ærb.
Harry W. Moland.
P.S. Lad mig vide, hvor meget De har betalt for mit vasketøj.

p. t. Odense, d. 20. august.

Hr. grosserer August ...
Har modtaget Deres æ/ brev af gårsdagen og bemærket indholdet. Jeg vil ikke her komme ind på, hvem *der bærer ansvaret for den forretningsgang, men kun bemærke, at kullene var overvejende »smuld«. Der er ikke videre ler i kullene. Men De vil kunne*

forstå, hr. grosserer, at det ikke ser så godt ud. Her går jeg på nåle, for at denne vogn skal være ekstra fin.

Jeg vil ikke bedømme noget, som måske kan *have sit undskyldende moment, før jeg hører* Deres *mening, men De kan vel ikke fortænke mig i, at jeg er blevet lidt mærkelig til mode.*

Håber, De vil undersøge denne sag til bunds, så en ny, skæbnesvanger fejltagelse ikke risikeres.

Jeg ville ønske, at jeg kunne være sikker på at få lov at sælge 10.000 tons »Ørnhøj« i denne vinter. Prisen spiller ikke nogen større rolle; men har *vi så meget i det leje??? Jeg imødeser med stor interesse Deres videre.*

Ærb.
Harry W. Moland.

P.S. Jeg mangler tøj og sko; kan De ikke sende min kuffert?

Odense, Hortensiavej, d. 8. september.

Hr. grosserer August ...

»Vognen til konsulen er ankommet i dag. Fyrmesteren er adviseret i det stille; i morgen eller i overmorgen får jeg at vide, om han *er tilfreds, så »besøger« jeg konsulen igen. Jeg er ude efter 4-5.000 tons dèr.*

Til slut bedes De betænke min egen personlige, vanskelige stilling i øjeblikket. (1200 kr. ville forekomme mig passende). En aktion i den retning i nærmeste fremtid vil gavne både Dem og mig og have min varme interesse.

Deres meddelelse i forbindelse hermed imødeses med interesse med næste post.

Venlig hilsen. – Ærb.
Harry W. Moland.

Odense, Hortensiavej, 18. september.

Hr. grosserer August ...

Tilværelsen er på kogepunktet i denne tid. Desværre er konsulen syg endnu, om end i meget mild grad; men nu giver jeg ham til mandag, ellers må jeg rulle mig ud på en anden måde.

Så snart jeg har ordnet konsulen og elektricitetsværket, går jeg ud af Odense for at feje hele linjen ned ad Svendborg-Faaborg-

Assens. Jeg er delvis adviseret på de forskellige elektricitetsværker og mejerier sydpå.

Der er naturligvis meget at gøre her i Odense, men vi tør ikke negligere landet for ikke at komme for sent til næste forsyning.

Dagen har været meget hektisk, men jeg sender næste »post« i morgen.

Venlig hilsen – og tak!!
Ærb.
Harry W. Moland.

Odense, Hortensiavej, d. 30. september.

Hr. grosserer August ...
Deres æ/ brev af gårsdagen med vedlagt kopi af bekræftelse af ordre til »Solifax« *modtaget.*

Desværre er konsulent anbragt mellem to lagner, og der er ikke megen udsigt til, at han kommer på kontoret før allertidligst mandag eller tirsdag.

Jeg kan godt få en ordre på 1000 tons hos kontorchefen, men det ville forringe mine chancer for at få 4-5.000 tons hos konsulen selv, når jeg får ham på tomandshånd.

»Bryggerierne« er ikke utilbøjelige til at brænde brunkul nu. Det samme gælder »Andelsselskabet«.

Flere nyheder i morgenposten!

Jeg er skuffet over beslutningen ang. min kuffert, men derom mundtlig senere. (Jeg tror, den ændres i næste uge!!). Ellers er alt vel og i god gænge.

Venlig hilsen. – Ærb.
Harry W. Moland.

Odense, d. 8. oktober.

Hr. grosserer August ...
Beklager at måtte meddele Dem, at mine transaktioner indtil videre må indstilles. Forholdet til »Madame« er gået i en smertelig hårdknude. De skal dog ikke bedømme situationen for tragisk, og resultatet af min virksomhed skal De ikke ængstes for. Det skal nok komme, *det tør jeg love, og så meget desto lettere og*

hurtigere, som jeg føler en styrke i den tillid og tålmodighed, De har, og som jeg drager stor nytte af.

Posten går nu, og jeg må fortsætte en anden gang.

Med venlig hilsen. Ærb.
Harry W. Moland.

Herning, d. 3. november.

Hr. ingeniør Harry W. Moland,
Odense.

I anledning af den omstændighed, at det indtil dato kun er lykkedes Dem at skaffe ordrer på 80 tons kul, og i betragtning af Deres for Dem selv lidet smigrende ægteskabs-transaktioner, beder vi Dem herved betragte Deres akvisition for os som værende ophørt.

Som aftalt tilbagebetaler De os de penge, De har fået forudbetalt af os, minus det Dem tilkommende provisionsbeløb.

Vi imødeser pr. omgående Deres meddelelse om, hvorledes De kan tilbagebetale disse beløb, så vi kan spare Dem for udgifter og ulemper ved retslig forfølgelse.

Med højagtelse
August ...

Bladene indeholdt samme aften en kort meddelelse om, at hr. »ingeniør« Harry W. Moland var anholdt i Odense, sigtet for ægteskabssvindel, idet han havde bedraget en dame af de bedre klasser for et større beløb. Efter forlydende skulle han også have gjort sig skyldig i bedrageri overfor forskellige firmaer.

Da August kom hjem, fik han den store, gule oksehuds-kuffert halet frem. Han fandt nøglen og låsede op, og ud faldt der en stor bunke svenske telefonbøger samt en brugt pullower og et slips. August kaldte på sin kone og slog ud med hånden.

– Han var nu i stor stil, den gode Moland. – Og så var det *svenske* telefonbøger! – sagde han imponeret.

X

Der var forlængst ført en jernbanelinje ud til lejerne i Søby, daglig ekspederedes der mange hundrede vognladninger til alle landets egne, flest gik vel over havnene i Horsens, Kolding og Vejle og derfra videre til Øerne og hovedstaden.

Stationsbestyreren og hans medhjælper havde til stadighed forrygende travlt i den lille stationsbarak. Fragtbreve hobede sig op og skulle fra hånden i en snarhed, men frem for alt skulle de til rådighed stående vogne så retfærdigt som muligt fordeles mellem de forskellige producenter.

Stationsbestyreren var en svær mand i sort sømandstrøje og uniformskasket. Han greb iltert telefonen. – –

– – Hally ... Hally ...! Ja, er det leje nr. 15? – Ja, det er mig. Ja, *stationen,* for pokker! ... De har indleveret et fragtbrev på en vognladning til Ejby, – hvad har De med den vogn at bestille ...?? Hvad siger De! – – *Har* De læsset den!!!! Jamen er De da rivravende ...?? Hvad siger De? ... Ja, De sku' faneme ha' lov til at læsse den af igen! – Hvad? – – Har De ordnet det med nr. 17 ...! – De har pokker, har De! – inden en halv time har vi ham sågu rendende og svovle ... Ja, vi skal huske Dem! – Det kan De tage gift på!!!

(Smæk! – Røret på).

Stationsbestyreren tørrede sveden af panden, skød kasketten ned i nakken og greb under bordet: –

– Kluk – Kluk! – Man bliver sgu noget *så* ... tør i halsen af det kulstøv! –

Telefonen ringede.

... Flere vogne i dag?? ... Er De gal, mand ... !!!

– Hally, hally! – Ja! ... Nej! ...

– Er De helt på spanden??? ... Ja, ja, måske i overmorgen ... *Nej,* jeg sagde *måske!!!*

(Kmmkkk! Røret på).

– Nu må vi sgu se at have vognene færdige til 3918, han er her om femogtyve minutter! –

Der holdt en lang række af lastbiler og hestekøretøjer på baneterrænet og læssede på. Læsserne svedte, de bøjede ryggen og svingede de store skovle med et imponerende håndelag. Nu gjaldt det at rubbe sig, inden toget kom. De var alle kulsorte i ansigtet, og de hvide øjeæbler skinnede grelt frem, mens pupillerne blev stive og udtryksløse under anstrengelserne.

I dag gik det endda så nogenlunde roligt, men der var tider, hvor det var som et kapløb med døden – eller rettere med undergang og ruin.

Et firma har sluttet kontrakt om at laste et skib i havnen til en bestemt dato. Men i sidste øjeblik tårner uventede forhindringer sig op, måske lammer frost, sne eller regn arbejdet i lejerne, og kullene skal være tørre og have ligget 14 dage på bænk, inden de må transporteres, – måske er der andre vanskeligheder ... Nu kniber det! Der bliver sus i telefonerne, nervøsitet på kontorerne og rivende, susende, hastende travlhed i lejerne og ved jernbanen. Nu, nu, nu skal vognene være læssede, blot en halv times forsinkelse koster 1.000 – 10.000 – 100.000 kr. – Tempoet slår sig på nerverne, det er som en neurose, en uro – som led man af forfølgelsesvanvid. – Sygdommen griber om sig, selv oversindige jernbanefolk bliver smittede og får benene i gang. – Den lille privatbane kører som jaget af en ond ånd både dag og nat. En nat ramler fire vogne af sporet, – de skubbes til side, banen er fri, og næste tog ruller forbi i et sus. – Man fortsætter, man når det! – Den sidste vognladning lastes, det er i yderste sekund, – men kontrakten er opfyldt!

At isvinteren imidlertid har frosset skibet fast i havnen for de næste tre måneder rører ingen, – nu er det et andet firma, der hænger på den. –

Og Søby er skudt op med en hæslig ansamling af menneskeboliger midt i den grå, sandede tristhed.

Allerede på lang afstand afmærker stedet sig, når man kommer ad en af de smalle veje over den flade hede. Der ligger en mørk sky af støv og sand over lejerne, og kun nu og da glimter sandbankerne gråhvidt igennem i solen. De er at skue som fjerne,



øde klitter. Man kører fremad igennem plantagen, glæder sig beskedent over en stribe grøn eng, og pludselig er man der! – som skyllet op på åben strand. Selve stemningen er som ved havet med det samme ubønhørligt dønnende spektakel. Sliddet er hårdt og betingelsesløst, liv og lemmer står på spil, og ambulancen er en daglig gæst. – En hejsekasse i hovedet: Hjernerystelse! Foden i en transportør: knust! En kran vælter over i stormen og styrter ned over arbejderne i en kulgrav, et lokomotiv løber af sporet og tumler ned ad skrænten med sin fører ... Ulykken er ude på hundrede måder, og den er ude hver dag! Vel strømmer der guld af jorden; men nemesis er på lur, og livet i lejerne er et liv på godt og ondt. Men skønt Lucifer og dagspressen anstrenger sig for at blænde menneskets øje for det gode, så lyser dog Vor Herres milde sol og kaster sine stråler over det, der kan glæde hjertet. – Der ligger barakker, som ikke er barakker, men kønne træhuse med gardiner og børn i vinduet og en have med blomster og grønne

urter og en kone, der varsomt luger ugræs bort og river den lille gang foran huset ...

Men Jens Otto mærkede ikke Guds milde sol lyse over sit åsyn; Jens Otto, der havde været i bundløs gæld til banken, kunne nu pr. kontant have købt halvdelen af samme banks lovmæssige aktiekapital; – – men bøjede han sine stive knæ og takkede for det? Nej, han stod og strittede med skægget; det var, som et uvejr var gået over hans ansigt; det var hærget, vejrbidt, tilgroet, og der stod stridt hår ud af næse og ører. Protesten raspede ham i halsen. Han var urolig, han spyttede, dirrede, flakkede med øjnene, – han havde damp oppe, men fandt ingen udløsning. Han havde en fandensk smag i munden, så ond og bedsk som flydende galde, men han var stum i sin nød. Det prustede ud af ham: – Nej, nej, der var ingen ting at stille op –.

Nej, Jens Otto fandt igen ord for det, der pinte ham. Men det var måske det, at hans jord svandt fra ham. Hans ejendom var som en ø i havet nu, omgravet og anfaldet fra alle sider. – Å, Herre Jesus, *der* havde han haft havre et år ... !

Men nu havde Jens Otto også sagt stop, nu var det slut med det, nu fik de ikke mere af hans mark! –

Men just nu stod August foran ham og var køber.

– Vi kan give 250.000 kr., Jens Otto! – Lad os så sige det. – Det synes jeg, vi skal. – Om et par år er det ikke det samme værd i øre – så nær! –

August stod der med sit checkhefte, og det var for Jens Otto, som om det var Fristeren i ørkenen. – Alt det vil jeg give dig, om du vil falde ned og tilbede mig! – – Men Jens Otto var ikke til fals for jordisk mammon. Ak, nej! Men havde Djævelen selv stået der og sagt: Al din jord skal du få tilbage ..., så måske Jens Otto alligevel var skramlet ned på sine magre knæ og havde været lykkelig til; thi når ulykken skrider sammen om et menneske, ved det ikke, hvad det gør. Gud fri os fra at blive fristet i et sådant øjeblik.

August smækkede bildøren i og startede motoren.

– Skal vi ikke enes om de 250.000, – det synes jeg, Jens Otto! –

August kørte. Han standsede igen henne på vejen og råbte:

– To hundrede og halvtreds tusinde! Det er en kvart million!! –

Men der var intet at stille op med Jens Otto. Han gik der så umælende med sin smerte som et såret dyr. Harmen rev ham i brystet som en streng asthma!

Inde i køkkenet gik husbestyrerinden, Petra, og fiksede op og nettede sig selv. Å, hun var blevet så sirlig, så blid, hun var så mild mod Jens Otto – som en lægedom for hans sår. Hun var en god og venlig kvinde. God at dele bord med og ... ja – men det var altsammen forgæves. Jens Otto var jo ikke nogen dannet mand. Han kendte ingen ting til den lille skælmske Gud Amor, nej, – og havde han set ham, havde han måske tænkt, at det var en drøv kat. – Nej, Jens Otto var håbløs.

Lukas stod og strøg Yvonne over håret, hun hulkede, så det rystede i skuldrene på hende. Åh nej, det havde ikke været så let for Yvonne, hun havde været ulykkelig, så ung hun var.

Yvonnes mor var en letlevende kvinde, og Yvonne blev plejebarn i en Parvenu-familie, men da hun var 12 år, fik hun pludseligt at vide, hvor hendes mor var, og en dag stak hun af fra plejehjemmet og levede med sin moder, indtil børneværnet et par dage senere hentede hende.

Plejehjemmet ville ikke vide af hende mere, – og så kom Yvonne på børnehjem og siden på ungdomshjem, og altid var hun ulykkelig, og altid længtes hun tilbage til plejehjemmet, som var det eneste hjem, hun kendte.

Og hvad lærte hun så på pigehjemmet? Hun lærte i alt fald det, der gjorde det af med hendes sinds kyskhed; thi hvad den ene pige ikke ved om livets jammerlighed og svineri, det ved den anden, og samfundet bygger betænksomt et hjem for at samle de reneste og troskyldigste med de, der har gået igennem al livets stinkende skidenhed, for at de endelig skal lære af hinanden. Så ømt et hjerte har samfundet.

En forbryder forgriber sig på et barn, og barnet besmittes for hele livet, men er det barnets skyld?

En lille pige løber efter sin moder, og samfundet kommer ilende for at skærme hende og smider hende i rendestenen, – men er det pigens skyld, at hun smudses til? Var det Yvonnes skyld, at hun havde ord i sin mund og tanker i sit sind, som var mere rå end hos den gemeneste gadedreng? –

Til en begyndelse var hun på ungdomshjemmet blevet kaldt »Præstedatteren« på grund af sin himmelråbende troskyldighed; men det blev så hurtigt forbi med »Præstedatteren«! – Der er snavs omkring os, vi kan ikke undgå at få det på fingrene, så søler vi os selv til.

Var det så mærkeligt, at Yvonne sad og græd, for er der noget så tungt at mindes som sit sinds renhed, – den, man aldrig kan få tilbage.

Lukas ruskede i hende. – Hold så op, Yvonne! Tag nu ikke det hele så tragisk. Der er jo stof i dig, Yvonne, til det allerbedste, bare du selv vil forstå det.

Hun smilte op til ham.

– Lukas, hvorfor er du altid så god ved mig? – Åh, du skal se, en dag bliver det nok alligevel os to. – Jeg kan bare ikke nu, for jeg kender ikke mig selv. Jeg ved ikke, om det er dig eller Flemming, jeg elsker. Og jeg tør heller ikke bryde med Flemming nu for børneværnets skyld. Så kommer jeg bare på hjem igen. Men jeg føler, det bliver dig til sidst! –

Lukas kyssede hende.

– Du ved ikke, hvor jeg længes efter selv at få et hjem, jeg har aldrig haft noget. Det var måske derfor, jeg begyndte at gå med Flemming ...

XI

Herr bankdirektør Adolphsen gik til middag. – Nu gik han! –

Han tog sin hat, sin paraply og sine handsker. – Det var det dejligste solskinsvejr. Kirkeuret begyndte at slå tolv, og nu tudede sirenen. – Herr Adolphsen trak sit guldur op af vestelommen, det viste præcis tolv. O, ja, det var et herligt ur af original, gammel kvalitet. Hr. Adolphsen stoppede det tilbage på dets plads med en let og elegant armføring, så trak han ned i snipperne på sin grå vest, og alle folder forsvandt. – Han havde nydt den bedste uddannelse, og hans yndlingsed var fanden pineme. Der var stil over den ed, syntes herr Adolphsen, den var af ædel, patineret bourgeois som han selv.

Bankdirektøren satte sin grønne hat på hovedet, den var prydet med en lille fjer i diskrete kulører. Han tog paraplyen i venstre hånd, han greb lige midt om den, så den balancerede. Han brugte den til at svinge elegant med. Det gav rytme og stil. Handskerne tog han i højre hånd, de var også til at svinge med.

Så gik herr Adolphsen ud af sin bank og ned på gaden, og nu hævede han sig som på små vinger op over den platte pøbelverden. Han vrikkede koket og afdæmpet med numsen, venstre arm begyndte sine elegante svingninger med paraplyen, højre hånd tog fat på at vippe handskerne, og de brune, velpudsede sko sattes frem i små, kultiverede skridt; nu var herr Adolphsen i den store stil. Han spidsede munden som en ung dame. – Fanden pineme! mumlede det indvendigt i ham. – Nu kommer bankdirektøren! –

– Gik bankdirektøren med korsét? – Gud nåde os forkrænkelige mennesker, så skidne tanker vore smudsige hjerner dog kan rumme. – Burde vi ikke i stedet have veget til side fra fortovet og i stille andagt foldet hænderne, mens højestesamme herr Adolphsen spadserede forbi!

Bankdirektørinden var højligt indigneret, da herr Adolphsen



havde gjort sin entré og trådte ind i spisestuen. Fruen sad med en avis i hånden:

– Jamen, er det ikke skammeligt, Gustaf? Se nu til Jørgensen, har du set, Gustaf? –

– Hvad har så Jørgensen lavet, Kathincha? –

– 140.000, jamen er det ikke frygteligt, – den plebejer!

– Fanden pineme –! sagde herr Adolphsen. – Hvad er det for tusinder?

– Gud! Han har jo købt en gård! – En hel herregård må det være. Og det menneske var så fattig som en kirkerotte for et par år siden. – Kan du huske, han var hos dig og ville låne og kunne ingen kautionister skaffe?

– Fanden pineme, men det er vel brunkul!

– Jamen er det da ikke uhyggeligt med disse brunkulsmennesker, det er dog gement. Der burde sættes en stopper for det. – De

tror ved Gud snart, de er lige så meget som os andre. – Uhh, man kunne jo risikere at blive bedt ud sammen men en af disse ...

– Ja, ja, ja ... sagde herr Adolphsen, – men de holder fanden pineme heller ikke længe. De ramler sammen, så snart den fidus er væk. Der må dog et vist elementært kendskab til forretninger til ... der kræves dog en uddannelse inden for et pengeinstitut eller højere handelsvirksomhed for at drive det til noget her i verden, – der er jo nogle af de folk, der ikke kan skrive deres eget navn ...

– Jamen det er der ved Gud også flere af vore fabrikanter, der knapt nok kan, og de ..., fru Katincha stønnede opgivende, ... men disse brunkulsmennesker, Gustaf! man kan da ved Gud ikke ... Nej!

Så gik herr Adolphsen i gang med middagen, og al samtale forstummede, mens gafler og knive klirrede, indtil husalfen tyst stillede sig bag herr Adolphsens ryg parat med næste ret. Hun var en net og nydelig husalf, valgt efter bankdirektørens egne dybtgående overvejelser. Hun var tilpas fyldig, der var runding og ynde over hende. – Fanden pineme! –

Drengen i den gule rutebil var sat til at passe sin lille søster. Hans mor lå på sygehuset. Fødselen havde været for hård ved hende, jordemoderen var blevet tilkaldt for sent. Den nyfødte var død kort efter fødselen og få dage senere begravet på kirkegården i Kølkjær. Carl Omnibus havde været beruset ved begravelsen, men han havde dog holdt sig nogenlunde på benene, til præsten havde fået skovlet jord på.

Drengen havde været med og havde stået og kigget ned i den smalle grav, hvor den lille, hvide kiste stod – ikke større end et penalhus! Han havde ikke været bedrøvet, men han havde været urolig for, at hans far ikke skulle holde stillingen, til præsten var færdig. Han havde stået og trippet, – det regnede på præstens sorte ornat, – bare han ville skynde sig! ...

Det var så underligt for ham, at hans mor var borte, men det var værre for lille Hanne! – Åh, bare de kunne have fået lov at komme ind på sygehuset til mor, men det fik de nok aldrig ...

Carl Omnibus havde ikke tid til at rejse ind med dem. Han var

blevet svært optaget i den sidste tid. Han arbejdede ikke i lejerne længere, og det så næsten ud til, at det var ved at gå opad for ham. Han blev pænere i tøjet. Af og til rejste han bort i flere dage og kom hjem med store pakker. Han havde også anskaffet sig en kuffert, den tog han tit om aftenen og gik ud med – og vendte så ikke tilbage de første par timer.

Drengen vidste ikke, hvad der var i kufferten, den var altid låset, og han fik øretæver, bare han rørte ved den. –

– Væk med grabberne, hvalp! – sagde Carl Omnibus.

Der var ikke ret megen plads for dem at lege i, og drengen faldt som så ofte før i tanker ved vinduet, men fantasien havde ingen flugt i dag, og han følte sig indespærret på sjæl og sind. Lille Hanne rykkede i ham, hun ville have ham til at lege med sig. Men drengen kunne ikke. Han så snavset og uordenen omkring sig og begyndte at prøve på at rydde lidt op.

– Vær nu stille, Hanne – nu kommer far! –

Carl Omnibus trådte ind. Han havde blød filthat på og overfrakke. Han masede en svær læderkuffert ind ad døren.

– Spring hen til købmanden efter en flaske brændevin og fem øl!

Han stak en halvtredser i hånden på drengen.

– Så kan du jo købe et eller andet til dig og tøsen også! –

Carl Omnibus trak flasken op, så snart drengen kom igen. Han fandt et glas frem og skænkede i. Så hævede han glasset og løftede det op. Han lukkede det ene øje og glædede sig over den klare vædske.

– I morgen skal I faneme komme med på sygehuset, unger! – Sig så ikke, det er en skidt far, I har! –

Carl Omnibus tømte glasset og svøbte så igen flasken ind i papir. Han drak sig ikke så ofte fuld længere. Han var på vej mod en højere samfundsklasse.

Det var aften i det Adolphsenske hjem. Bankdirektørinden sad ved bordet og læste – herr direktøren sad henslængt i en af de lave, bløde lænestole og røg en duftende cigar, som hans cigarhandler venligst havde overladt ham. Herr Adolphsen havde nylig fået en halv kasse af den sortering, så han så fremtiden lyst i møde.

Nå, en mand af hans kapacitet skulle jo heller ikke gerne have vanskelighed med at blive fast kunde både her og der. – Gud være lovet, at pøbelen endnu ikke havde fået en tobaksrationering gennemført, – der burde jo da i himlens navn være en lille smule forskel på ham, – Fanden pineme! – og så hr. den og den fra gaden, hvad glæde havde man vel ellers af sin position. Næh ...!

Der lå et dæmpet, blegrødt skær over stuen.

– Ja, ja, Adolphsen, – sagde bankdirektørinden igen, – jeg synes nu, du burde gøre det. En mand med dine evner, med din erfaring ... Ja, ja, jeg påskønner fuldt ud din reservation ... men alligevel, man skal jo dog heller ikke rent ud sige nej, når man ligefrem bliver tilbudt ...

Adolphsen langede ud efter avisen og kiggede igen på den omdiskuterede annonce:

KAPITAL TIL BRUNKULSLEJE.

Formand med dispensation til godt brunkulsareal søger kapitalstærk kompagnon. Billet mrkt. »03009« til avisen.

Herr Adolphsen snusede og spidsede mund.

– Fanden pineme! –

– Få så hellere gjort alvor af det i aften, lille Gustaf, sagde fru Kathincha. – Herregud, manden kan vel gøres forståelig, at det er på betingelse af den fuldkomneste diskretion ...

Præcis to dage senere, netop som herr Adolphsen havde bundet servietten om halsen og nu greb efter kniv og gaffel, ringede det på døren.

Husalfen listede ud og lukkede op. Der stod en herre udenfor, han lettede på den bløde filthat og overskuede velbehageligt husalfens yndefulde krop med sine livlige, brune øjne.

– Mit navn er Carl Jensen. Mon jeg træffer bankdirektøren.

– Jeg skal se ad! – sagde husalfen og lukkede døren i, uden at hr. Carl Jensens næse derved kom i klemme. Han veg dog lidt tilbage for lufttrykket, men straks efter blev døren igen åbnet. –

– Jo, herr bankdirektøren var tilstede.

Hr. Carl Jensen aftørrede omhyggeligt sine fødder på den bankdirektørlige måtte og skred så med bløde trin hen over det svære tæppe og nærmede sig diskret herr Adolhpsens taffel.

Herr bankdirektøren formodede, at det muligvis drejede sig om hr. formand Carl Jensen, og det var netop, hvad det gjorde, hvorefter hr. Jensen blev opfordret til at tage plads.

Middagen trak lidt ud, men hr. Jensen sad jo godt i sin stol.

Da herr Adolphsen derefter havde tørret sig om munden med servietten, og husalfen havde borttaget servicet, kunne forhandlingerne tage deres begyndelse. Det oplystes herunder, og herr Adolphsen søgte at få de mest dybtgående oplysninger frem, at hr. Carl Jensen havde været så heldig at få brydningsret og dispensation på et 5 tdr. land stort areal på en nærmere angiven lokalitet ikke langt fra Brande. De stedfundne boringer, hvorfra hr. Jensen var så heldig her straks på bordet at kunne fremlægge vel udarbejdede borekort, havde vist overordentligt gunstige forekomster af brunkul. Hr. Carl Jensen ville mene, at et leje åbnet på dette sted ville kunne give gevinst på mindst en halv million kroner, hvilket efter hans formening var et meget nøgternt skøn. Beklageligvis var hans egen økonomiske kapacitet dog ikke af et sådant omfang, at han selv kunne sætte foretagendet i gang, men han ville nu bede herr bankdirektør Adolphsen gøre sagen til genstand for overvejelser, og hvis disse overvejelser faldt positive ud, da snarest, helst straks, udbetale ham, Jensen, et beløb på ikke under 15.000 kr., så han øjeblikkelig kunne gå i gang med at åbne lejet og få de nødvendigste maskiner anskaffet. Herr bankdirektøren var iøvrigt velkommen til personligt at bese lokaliteterne.

Adolphsen overvejede.

Herr Adolphsen tog en cigar, bed spidsen af den, tændte den og overvejede dybt. Herr Adolphsen kaldte på sin frue og satte fruen ind i sine overvejelser. Herr og fru bankdirektør Adolphsen gik ind i kabinettet ved siden af og overvejede.

Herr Adolphsen kom ud af kabinettet. Han greb ned på hylden efter sin cigarkasse og bød hr. Carl Jensen en cigar.

Lidt efter udskrev herr bankdirektør Adolphsen en check på kr. 15.000.

Snart efter skulle hr. Carl Jensen gå. Det var så beklageligt, at

hr. Jensens hustru i øjeblikket lå på sygehuset efter en meget vanskelig fødsel, nu skulle hr. Jensen op at afhente sine to børn, der havde ventet oppe hos deres moder.

Bankdirektøren fulgte hr. Jensen til døren, og fru Kathincha Adolphsen kom frem og trykkede hr. Jensens hånd til afsked og bad ham hilse sin hustru og ønske god fremgang med helbredet.

Så lukkedes døren efter hr. Jensen, og herr Adolphsen gik tværs over tæpperne tilbage til sin cigar, der imidlertid var gået ud.

– Fanden pineme! – sagde han og spidsede munden som en meget ung pige.

XII

Tinus kom ind på Niels Christians kontor. Tinus havde smidt gymnastikskoene for stedse nu. Han var i lange støvler, spidsbukser og sportsjakke. Han spurgte efter Niels Christian.

– Nej, Niels Christian er ikke hjemme! – Mortensen rejste sig fra sodavandet og hovedbogen.

– Hvor er han så henne? –

– Han er kørt ud med Harlmann og Malgaard. – De sidder vel og drikker et sted! –

– Hvor er de kørt hen? –

– De er vist både i Abildå og Ørnhøj. Malgaard er jo ved at starte et nyt leje i Abildå.

– Det er vel gode kul? –

– Ja, de regner med, det skulle være bedste kvalitet. –

– Ja, det er sgu ikke sådan som mine, sagde Tinus, – de når ikke højere end til 17 kr.

– Har du prøvet at smøre lidt på de rigtige steder? sagde Mortensen. – Ja, jeg ved ikke, om det passer, men der er nogen, der siger, det skal have sin virkning. Hvad, det betyder jo lige godt noget, om de ryger op fra 17 til 21 kroner. Det må man da gerne ofre et par tusinde for – på de rigtige steder ...

– Å, det er vel løgn! – sagde Tinus. – Har I selv prøvet det? ... I skulle faneme ikke være for kønne til det.

– Os? Nej, Gud bevar min mund! – Det er vel også kun i Rusland, sådan noget sker! –

– Rusland!!! Å, hold kæft, Mortensen! – Du hører sgu ikke til dem, der har været flinkest til salmevers i skolen! – Nå, det er sådan ... De siger også, det er dig, der har geschæften her, Mortensen, hvad??

– Har og har ... sagde Mortensen, – der er vel ikke noget at sige til, at Niels Christian har taget sig en kompagnon, når han ikke selv kan overkomme det hele. Herregud! De store forretninger

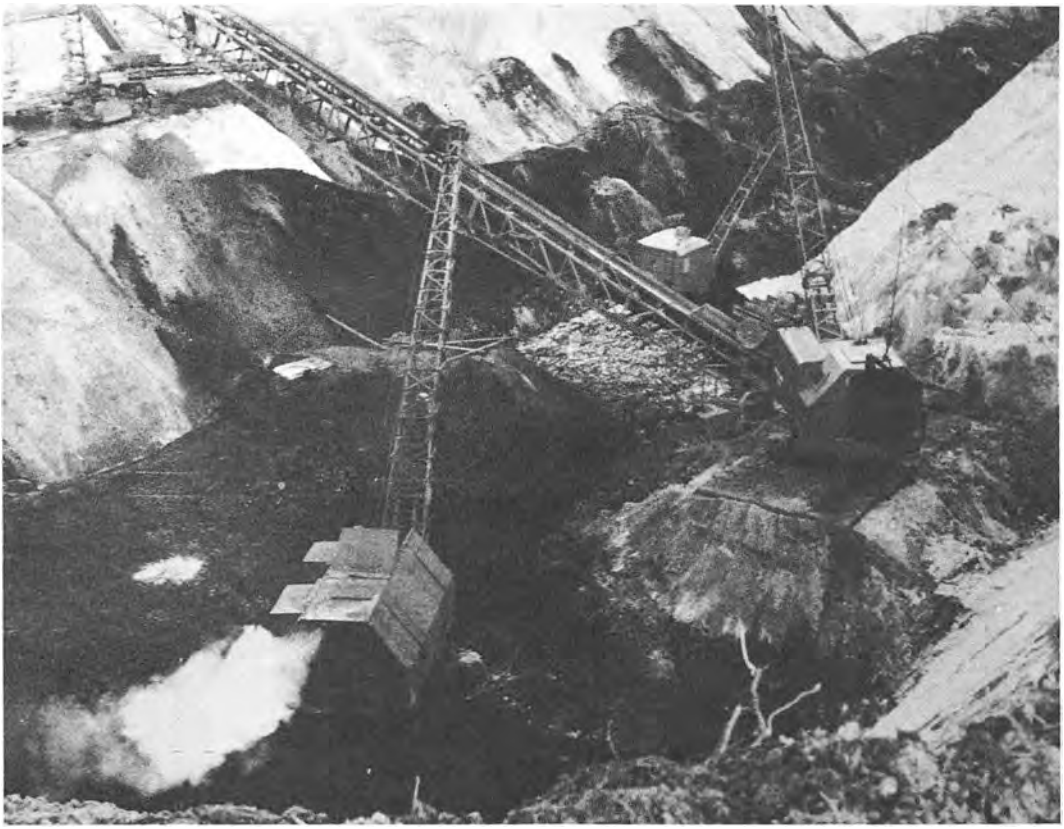

kan han jo ikke sidde her og lave. – De foregår sgu på hotellerne, – og så skal der jo også være en til at se efter det herude ...!

– Bare han ikke laver *for* store forretninger på de hoteller! Hvad, Mortensen?? Det kunne jo blive sådan, at du blev ene om at ordne alt det andet! Hvad? Det ville sgu være en bedrøvelse for dig! – ... Nå, nu har staten jo eksproprieret det sidste af Jens Ottos jord, – så er han nok ikke godt tilpas.

-- Nej, han er helt fra det. – Men manden må jo heller ikke være rigtig klog!! Her var han budt en kvart million af August, så siger han nej. Og nu tager staten det, og ved du, hvad den giver? ...

80.000, siger de. Næ, jeg kan godt forstå, om Jens Otto ikke ligger tør i sengen i den her tid! ...

– Jeg troede ellers, at det var meningen, at staten ville have det som reserve, men de bryder da los for fuld kraft – og får en god part af jernbanevognene også ..., men hvem er det egentlig, der bestyrer det?? –

– Hvem der bestyrer det?? Herregud, Mortensen! Spørg da ikke så dumt, vi er da ikke i Rusland. Hvad? – ... Men det var det, jeg kom for: I kan vel ikke undvære et par jernbanevogne af jeres tildeling ...?? ... Nå, kan I ikke! – Nej, det er helt ad Pommeren til med det. – Der bliver vel ikke andet for, end at jeg må have August til at sælge kullene for mig igen, – men så ryger der jo noget af fortjenesten! ... Ja, ja ... men det må jo gå, som det kan! ... Å, nej, Mortensen, der er såmænd ingen fidus i de kul længere ...

Det var ved middagstid, og Lukas var i færd med at stille på bordet i Arbejderhjemmet. Han var ved at være træt af det hele, træt af at se de beskidte, sultne arbejdere hugge maden i sig, træt af at vaske op og feje ud, træt af at høre på frk. Hintemeyer, ... hvorfor pokker kunne han ikke også blive træt af Yvonne, så kunne han måske have taget sig sammen til at komme herfra. Det var da ikke et liv for et voksent mandfolk!

Det var ynkeligt, at han gik her og lod sig holde for nar af en tøs som hende, det var ynkeligt, og det var meningsløst! Det skulle være forbi nu, det skulle det have været mange gange, men det blev aldrig forbi. – Han var for ussel, for slap, for karakterløs! Måske elskede han for meget, måske han gik og håbede på et mirakel, måske gik han i mørket og tiggede Gud om at få hende – føj for pokker, hvor han var kommet langt ned! ...

Lukas lod pludseligt en stabel tallerkener stå på bordet. Der var med ét blevet så underligt stille. Han gik hen til vinduet, og han så, der kom arbejdere løbende med skovle, de løb hen til Alexandersens leje. Der måtte være noget galt, det blev helt sort af arbejdere henne ved kulgraven, og en entreprenør trådte frem og begyndte at råbe noget, så forsvandt arbejderne i graven. Nu kom der flere løbende med skovle.

– Yvonne! – råbte Lukas. – Der er vist sket en ulykke! – Det er i det leje, hvor Flemming arbejder! –

Yvonne kom løbende fra køkkenet.

– Lad os hellere gå derud! – sagde Lukas.

Der var igen strømmet mennesker til kulgraven. Da Lukas og Yvonne kom derhen, så de et par hundrede arbejdere slide med skovlene i graven. De stod og gravede så underligt tøvende i sandet, en entreprenør råbte ordrer til dem.

En arbejderkone begyndte at forklare: – Det er forfærdeligt, det er forfærdeligt!

– Jamen, hvad er der sket?

– Der ligger tre mand under sandet. Jorden er skredet. De stod her og gravede overjorden af, så skred hele brinken ned i graven, – det er frygteligt!! De er helt begravede, og det er ikke til at få dem op. Sandet skrider og skrider ...!

De hørte ambulancehornenes tuden, og bilen svingede op foran graven, så bremserne hvinede. Falck-mændene sprang ud. De fik båren frem og ilede ned i graven.

Lukas så på Yvonne. – Hun stod ganske stille og græd. Han så, hvor hendes hænder rystede. Hun lukkede øjnene, hun turde ikke se ned i graven.

– Åh, Flemming, – Flemming! –

Sveden løb ned ad ansigtet på de gravende arbejdere, de så ganske udtryksløse ud og talte ikke sammen. En gang imellem rejste en sig og pustede et kort øjeblik, men tog så atter fat med skovlen, mens sandet langsomt blev ved med at skride. Blæsten føg lidt med jorden langs gravens kant og rev i tøjet på dem, der stod samlede der; men nede i graven var der læ. Himlen var klar, og solen skinnede, men det var køligt.

Lukas gik hen og tog Yvonne i hånden, men hun trak den til sig.

– Åh, nej, Lukas! – Hun var våd i ansigtet af gråd; men hun tænkte ikke på at tørre sig. – Yvonne så hjælpeløs og fortabt ud, og det gjorde ondt i Lukas at se på hende. – O, Gud, skulle det nu også ske, havde hun da ikke mistet nok her i livet i forvejen? – Yvonne! – Nej, det måtte ikke ske. – Du må ikke græde sådan, de skal nok få ham ud! Tro bare, de gør det, tro!!

Lukas gik igen hen til graven. Inde midt i klyngen var et hold arbejdere næsten holdt op at grave, de stod bare og skrabede med skovlen. Nu kom Falck-folkene med båren, en mand blev lagt op på den, han var bevidstløs, og hans klæder og ansigt var grå af sand. Båren blev skubbet ind i ambulancen.

Lukas gik hen til Yvonne og greb hende om armen.

Nu kom Falck-folkene med den næste båre; det var Flemming, der lå på den. Han var også bevidstløs.

Lukas klemte Yvonne hårdt i armen. – Bliv her! – sagde han kort. Han gik hen til ambulancen.

– Dør han? – ham der! –

– Nej, nej, – sagde Falck-manden, – det er vist ikke så farligt, men ...

Der lød et drøn, og der stod en sky af sand op af graven. Arbejderne dernede spredtes i et nu til alle sider for de skridende jordmasser.

– Herre Jesus! sagde Falck-manden. – Nu kan vi lige så godt køre med de her to i en fart, for ham dernede ...

Han rystede på hovedet. – De smækkede døren i og startede vognen. Ambulancen var væk i et sus.

Lukas gik hen og ruskede Yvonne opmuntrende.

– Se så! det gik jo! Hold så op med at tude ...!

Yvonne smilte. – Åh, Lukas! –

– Gå så ind med dig! sagde Lukas.

Arbejderne gravede igen hastigt, men sandet havde lagt sig i en vældig banke over stedet. Det varede næsten en time, inden man fik den tredie arbejder frem. Han var helt ukendelig, en klæbrig klump tilklistret med sand og jord. Ambulancen kørte bort med liget, så snart det var draget frem.

– Hvem var den døde? – spurgte Lukas.

– Tja, det ved vi ærlig talt ikke rigtigt, sagde formanden. – Det er en, vi har fået fra et arbejdsanvisningskontor. Han har kun været her i to dage. Jeg tror nok, han hedder Thomsen, – men det finder politiet vel ud af. –

Lukas gik og drev rundt til hen på eftermiddagen. Da han kom tilbage til »Arbejderhjemmet«, var der fuldt af arbejdere, da lejerne holdt stille resten af dagen på grund af ulykken. Frk.

Hintemeyer havde ladet dække kaffebord til dem alle, og det var næsten som en højtidsdag. Arbejderne sagde ikke meget, men frk. Hintemeyer lod sin tynde, lyse stemme høre og udbredte sig om jordelivets ulykkeligheder.

Lukas gik ud i køkkenet til Yvonne.

– Jeg har ringet til sygehuset! – Han er sluppet med en hjernerystelse, men det er ikke alvorligt, og han kommer hjem om en uges tid. –

– Tak, Lukas! – sagde Yvonne. – Hvorfor gør du så meget for mig! – Jeg har aldrig været ved dig, som jeg burde! –

Det lykkedes ikke politiet at finde nogen pårørende til den forulykkede Thomsen; man efterspurede ham til Randers, hvor han havde meldt sig til et arbejdsanvisningskontor, hvorefter han var kommet til Søby. Det syntes godtgjort, at han stammede fra Sjælland, men da det i dette tilfælde var så uheldigt, at han aldrig havde været i konflikt med politiet, kunne nærmere oplysninger om hans fortid ikke fremskaffes, og man besluttede derfor uden videre at lade ham begrave på ulykkesforsikringens regning. Papirer eller legitimationskort havde man ikke fundet på liget.

En eftermiddag blev liget i al stilhed ført fra sygehuset til kapellet, hvorfra begravelsen skulle foregå. Den hvide kiste blev stillet i koret; der var kun en blomsterkrans fra arbejdskammeraterne og en buket fra snedkeren, der havde leveret kisten. Der var ikke krans eller blomster fra fabrikant Alexandersen, heller ikke arbejderne i lejet havde fået fri for at deltage i begravelsen.

Følget var ikke stort. Der var kun mødt præsten, tre bestilte ligbærere, ligkistesnedkeren og fabrikant Alexandersen.

Der blev sunget en salme; derpå gik præsten hen til kisten og læste et par skriftsteder: – Hvad gavner det et menneske, om han vandt den hele verden, hvis han tog skade på sin sjæl! –

Kisten blev så båret ud. Præsten forrettede jordpåkastelsen, og man sang »Jeg er træt og går til ro«, hvorpå fabrikant Alexandersen bød snedkeren og ligbærerne hen på et hotel til en kop kaffe på ulykkesforsikringens regning. Ved kaffebordet drøftedes krigsbegivenhederne, og fabrikant Alexandersen gav en cigaret. Da kaffen var nydt, spurgte Alexandersen leende, om følget ikke

ville have en CLOC, – det var jo dog en slags begravlse, man var til, og den havde såmænd ikke været for dyr i forvejen.

Følget havde dog ikke lyst til mere, hvorfor Alexandersen kaldte på tjeneren og bad om en kvitteret regning, som han skulle bruge til ulykkesforsikringen. Den blev på 7 kr. 15 øre, og da Alexandersen havde betalt den, skiltes følget. Kirkeklokkerne havde ikke ringet.

Samme eftermiddag havde Yvonne været på sygehuset. Da hun kom hjem, kunne Lukas mærke, at der var noget, der trykkede hende. Hun så bønligt og forlegent op på ham. Så tog hun ham i armen.

– Nu må du ikke blive ked af det, Lukas, men jeg er blevet forlovet med Flemming. –

Hun viste hånden frem, og han så ringen glimte på hendes finger.

Lukas gik en lang tur den aften, men det var koldt og blæsende, og da han endelig var kommet hjem og i seng, lå han lang tid og halvfrøs, inden han fik varmen og faldt i søvn.

XIII

I Herning ligger der en meget folkelig restauration, som i indviede kredse benævnes med det smukke kælenavn »Snurrebassen«. I disse hyggelige, men spartanske lokaler har mangfoldige, diskrete conferencer fundet sted, hvoraf senere har udviklet sig store forretninger, og her har adskillige af tidens mest betydningsfulde personligheder startet deres løbebane. Det var da også her, at Carl Omnibus havde hentet styrke og inspiration til en ny indsats i kampen for tilværelsen. Og han var nu for alvor søgt over i det filantropiske arbejde og havde ladet samfundssindet finde udløb i en aktiv indsats for en bedre fordeling af livets goder.

I det øjemed havde han anskaffet sig en stor kuffert, og når han ofte efter lange og besværlige kalamiteter havde fået den fyldt, rejste han tilbage til Søby og skabte glæde blandt arbejderne. Ved aftenstid truttede han så i det gamle automobilhorn, der endnu fandtes i den gule rutebil, så vidste man, at forretningen var åben og forsynet.



Kunderne meldte sig lidt efter lidt, men Carl Omnibus var af karakter så beskeden og modest, at han ingenlunde pralede af sit varelager. Næh, han listede stilfærdig en pakke tobak eller cigaretter op af jakkelommen og holdt den pænt og hyggeligt i hånden og lod den stråle for øjet. Åh, jo, Carl Omnibus var en god mand, der vidste at lindre sin næstes nød. Spurgte han, om man var fast kunde? Nej, han var en retfærdig mand, der delte ligeligt ud til alle. Og Gud lønnede da også hans retfærd, så han voksede i velstand.

En søndag aften var Lukas havnet i »Snurrebassen«. Han blandede sig med de andre tilskuere, der stod tæt pakket omkring de uhøvlede træborde, hvor kortspillerne sad, opslugt af deres beskæftigelse med en dynge sedler og småmønt ved hver plads. Af og til kom en lille, trind jomfru ind med kaffe på en træbakke og serverede for spillerne, der anbragte bakken over knæene; thi på bordet var der ikke plads. Og mens kortene blev blandet til en ny omgang, fik de netop tid til at smække en bid brød og en tår kaffe i munden, inden de igen tog fat. Carl Omnibus var søgt herind for at gøre forretninger den aften. Hans ansigtsudtryk var opmærksomt og servilt. En gang imellem anbragte en af spillerne som i tanker et kronestykke på hjørnet af bordpladen, og Carl Omnibus gled ærbødigst tjenende hen og erstattede mønten med to cigaretter, som han fiskede op af inderlommen.

Han kom hen og slog Lukas på skulderen.

– 'Daw, Lukas! – sagde han. – Hvad laver du nu? ... Nå, du går og ser dig om. Ja, ja. –

Han listede forsigtigt en pakke tobak op af lommen.

– Ryger du noget videre, Lukas? –

– Tja, hvad koster tobak nu? sagde Lukas.

– Nå, en otte kroner ville jeg tænke, du kunne få det for – sådan mand og mand imellem! –

– Er der ingen cigaretter? – spurgte Lukas.

Carl Omnibus fandt en pakke frem af inderlommen!

– Hvad kurs mon de står i? spurgte Lukas.

– Fire kroner ville i alt fald være ekstra billigt! –

– Mon ikke det kunne gå med smørmærker? –

Carl Omnibus rynkede på næsen. – Nå, jeg ved sgu ikke, – men siden det er dig! – Tja, skal vi sige fem? –

Lukas tog mærkerne op af lommen og stak cigaretterne til sig og gik.

Senere på aftenen faldt Lukas ind i restaurant »Grøftekanten«, hvor Alexandersen og Malgaard sad ved et bord sammen med en ingeniør Spend fra lejerne ved Nr. Vium, en entreprenør fra Kibæk og et par andre brunkulsmænd, som Lukas ikke kendte.

Lukas satte sig og fik en flaske og et glas stukket hen foran sig. Han fik sig strammet op med et par slurke og grinede ondskabsfuldt hen til Malgaard.

– Nå, sidder De også her midt i syndens ormebol, »Herr Kristelighed«? – Ja, jeg så Dem jo også i kirken i eftermiddags, – så har De vel fået forrettet Deres religiøse nødtørft! –

– Hør til teologen, – lo Malgaard, – han er ligefrem forarget. Skal det virkelig være en hel forbrydelse at gå i kirke? –

– Der hører unægtelig en god portion balancekunst til at være både kirkelig og så forretningsmand på een gang! – sagde ingeniøren spekulativt.

– Det er sgu ingen skade til med lidt religiøsitet! – pustede Alexandersen, han var ved at blive noget trivelig. – Det styrker renoméen! –

– Ja, herregud! – sukkede entreprenøren. – Det hinsidige skal jo også passes. –

Lukas tømte glasset: – Der er nu noget uhygiejnisk over visse menneskers omgængelse med Gud, man burde sørge for at skylle munden en gang imellem! –

– Ja, halsen har godt af at blive skyllet! sagde Alexandersen. – Lad os bare få en omgang mere! –

Spiritussen gjorde den lange, ranglede ingeniør mere og mere tænksom: – Mennesker har i almindelighed alt for lidt perspektiv i deres livssyn. De er lidt for slemme til at forestille sig, at livet varer i al evighed – og rager så mad og penge til sig, som det skulle slå til i al evighed ...

– Skål! – råbte Alexandersen, – den pokkers ingeniør, han bliver som en hel bog at høre på, når han har fået et par glas! –

Ingeniøren vendte sig mod Lukas:

– Hør, sig mig, lider De af menneskeforagt? –

– Næh, sagde Lukas, – men jeg blev skuffet, da jeg opdagede, at andre mennesker var lige så elendige som jeg selv! –

– Håh! – De er af den slags, – fortsatte ingeniøren. – De er stolt, De er selvretfærdig, hovmodig, hvad? – Man ydmyger sig aldrig på eet punkt uden for at hæve sig desto højere på et andet. Men hvad berettiger Dem så til at være så specielt overlegen? – Kan De prale af nogen overordentlig modgang? – Har De lidt et eller andet kolossalt nederlag, der giver Dem ret til at se os andre over hovedet? –

– Næh, De kan gerne rinke lassoen op med det samme, ingeniør, – sagde Lukas mat, – jeg hører ikke til skæbnens storvildt! – Put De bare romantikken i lommen igen, den får De ingen brug for her! Den store, af lyksalighed skælvende sorg og fortvivlelse, den findes ikke mere. Bilerne har kørt den ned, radioen har brølet den ud! – Hvad finder man nu, hvis man kigger sig selv efter indvendig? – Hvor er sjælen henne? – Væk! – Hvad er der tilbage? – En grå, dejget masse, som en lunken kokasse. Tomt og glædesløst det hele! Man lever ikke længere, og det er det, der er det forfærdelige. –

– Lyt til et råd, min ven, – mumlede ingeniøren og satte glasset fra sig, – hold inde med Deres selvbeskuen! I Det gamle Testamente taltes der om: at se Gud og dø! Kanske er det lige så farligt at få sit eget selv at se! –

Lukas drak af flasken nu. Han satte den fra sig på bordet og strøg kærtegnende ned over siderne på den.

– Se, så øm en runding den har over flankerne! – sagde han glad. – Så sød, så nærtsluttende en fornemmelse! – Hvorfor nyder vi ikke alle livets store glæder, hvorfor bliver det hele gråt i gråt for os! – Så er det da goldhed i sindet, vi skal frygte mere end hede helvede! –

Ingeniøren betragtede interesseret hans store, famlende hænder, der klappede hen over flasken. – De har megen kærlighed i Dem, Lukas! –

– Ja, men hvad nytter det, hvad nytter det ... ? Gold og evneløs er man – et savn i brystet, en pigtråd viklet om hjertet, man vån-

der sig, – kan ikke elske! ... Forstår De, hvor forfærdelig den opdagelse er, at man ingenting bryder sig om mere, at man ikke formår at kalde en eneste lille, beskeden følelse frem, at det hele er en så revnende ligegyldigt, at man har lyst til at kaste op over det, – lammet og hypnotiseret af livets meningsløshed ...

Ingeniør Spend hældte igen op i sit glas, men faldt i tanker, så øllet løb over og silede ud på dugen i en stor plet. Alexandersen og Malgaard snakkede om brunkul, de var ved at starte et leje i Sdr. Felding, hvor de havde ladet foretage prøveboringer, der havde vist et godt resultat.

– Der skal være mindst 80.000 tons, og der er bare 5-6 meter overjord, så det skal sgu nok give gevinst! – sagde Alexandersen.

– Det er en underlig tid, vi lever i! – brummede ingeniøren; – landet er så fattigt som aldrig før, og dog tjener vi penge som aldrig før. – Han vendte sig mod Lukas. – Se på de herrer her, min ven, de plages ikke af nogen skrupler. De lugter, de snuser, de vejrer, – og de handler! – hvad der er det vigtigste. – De går ret frem mod målet. Tro ikke, de skæver til siden og får anfægtelser, når pengene strømmer i lommen på dem. – De har mod til at være, hvad de er. De har nerver til at lade være at tænke på, hvad f.eks. deres arbejdere må udstå af nød og risiko. Tror De nogen sinde, De har haft en beskidt smag i munden af den grund, når de sidder på et hotel og æder og strør de penge ud, som ...! Nå, og hvorfor skulle de det? – Nej, gjorde de det, så var det ude med dem, så gik de nedenom og hjem, for således har forsynet i sin visdom indrettet samfundet. –

– Nu er De jo fuld, ingeniør! – sagde Malgaard. – Bestiller vi da ikke andet end at æde? – Tag os væk og se, hvad der blev tilbage: – Ingenting! Der skal en hjerne til at styre ethvert legeme.

... Malgaard har ret! – sagde Lukas, – det er Dem, ingeniør, der tænker for dybt, det skulle De lade være med ...

– Selvfølgelig har Malgaard ret, – sagde ingeniøren, – det har han jo altid, han hører jo til den slags mennesker, der kan gøre regning på at få en særlig suite reserveret i himlen, mens vi andre syndere bliver bradet på den bare ende i fejefyret, – når vi kommer der!

– Lad nu være med at blive hellige allesammen, – sukkede

entreprenøren, – det virker da så uhyggeligt, hvorfor kan vi ikke lige så godt være glade, så længe det går godt! – Herregud, bedrøvelsen kommer såmænd tidsnok, skal I se! –

– Rigtigt! – nikkede ingeniøren, – lad os drikke tidens skål! – og lad os bare gå videre endnu, mine herrer! Ned på knæene og fald i bøn for, at krigen må vare mange gode år endnu, det er vi jo alligevel adskillige, der går og håber på. Hvorfor så ikke være det bekendt, der er sgu så meget andet i disse dage, som vi ringere kan være bekendt.

– Nå, sagde Malgaard fortydeligt, – hvorfor skal alting nu sættes på spidsen og afmales som den rene elendighed. Har vi ikke vist i disse år, at der var stof i os til at overvinde vanskeligheder, har vi ikke vist initiativ, har vi ikke evnet at sætte arbejde i gang og skaffet beskæftigelse og forsyninger til samfundet, har vi ikke samtidigt demonstreret vor nationale stolthed og styrke, tonet det danske flag for hele verden, – hva'? –

– Saftevand! – udbrød Lukas fuld af væmmelse. – Ved De, hvad danskhed er, min gode hr. Malgaard, det er en art bogtrykker-salep, som småstadsredaktørerne køber for 2 øre pr. linje til at fylde de tomme spalter! Æv! Bæv! Danskhed! Det fede flæsk bævrer i maven på os, når vi har slugt middagsmaden, – så tror vi, at det er hjertet, – der slår for Danmark. Det plejer dog at fortage sig, så snart vi har besørget. Men hos nogen bliver det et kronisk fordøjelsesbesvær; det rumler i maven på dem hele tiden. – De burde afsondre sig fra omverdenen af rent hygiejniske grunde, men de tror, Gud hjælpe mig, det er den hellige, nationale ånd, der taler i dem, – og så lufter de uden samvittighedsskrupler, hvad ånden indgiver dem. –

Hvorfor lærer man aldrig at lukke vinduerne op? Stakkels Mor Danmark, der skal beklumres af alle disse stinkende uddunstninger og befamles af fedtede fingre! ... Ord, ord, ord, man savler i ord herhjemme, man læsker sig med hinandens opspyt. – Hvorfor kan man ikke bekvemme sig til at lade disse år stå i den lukkede munds tegn? Guds død, hvor det ville virke befriende! –

Malgaard rejste sig indigneret, han sjanglede lidt og støttede sig til bordet.

– Nej, hør nu! De er da også et svin! – lallede han til Lukas, –

står De ikke der og sviner Deres fædreland til, som om vort stakkels land ikke må lide nok, uden at dets egne børn skal stå og spytte på det ...

Malgaard rullede ud af lokalet, og de andre begyndte at lette sig lidt i sædet. Alexandersen råbte på tjeneren:

– Lad os få regningen, Jensen! –

Overtjeneren kom. – Det bliver 339,80! –

– Gud Fader bevares, – stønnede Alexandersen, – De er ikke billig, lille Jensen, nå, men læg så 15 procent på ...

Lukas og ingeniøren stavrede op ad Østergade og fortsatte en dybsindig samtale. Lukas var kommet til at hikke af at komme ud i kulden, men han førte sine replikker igennem i trodsig standhaftighed.

Han samlede sig sammen efter et hikkeanfald: – ... og det er jo det tragiske ved livet, fortsatte han, – at man er tvunget til også at varetage sine svinske interesser! –

De var kommet op til Varehuset, hvor månen skinnede ind ad de store butiksvinduer. De så Malgaard stå på fortovet udenfor. Han lallede et eller andet og vinkede indbydende til de nøgne voksmannequiner med en halvtredser; men mannequinerne stirrede blot uanfægtet frem for sig med deres kolde, emaljeblå øjne. Ingeniøren sprang hen og greb fat i Malgaard og rystede ham begejstret. – Mand dog! – Stå da ikke der og slå klik med tungen. – Fald på knæ, klap i hænderne da, for pokker. – Har man nogen sinde set mage til fruentimmer? – Op da, Danmarks datter! Se, et mandfolk står og vinker ad dig med kongens mønt, – og du giver dig ikke! – Det må være løgn! Malgaard, prøv igen med halvtredseren! – Nej, – om de bøjer sig. Ikke et glimt med øjnene! –

– Malgaard, Malgaard! – så var der alligevel bund i din nationale lovsang! – Så duer de alligevel, Danmarks piger. Halleluja! –

– Men du selv, Malgaard, hvad er det for vilde veje, du er på! Hvad, landsmand? –

Malgaard krummede sig sammen og ofrede sygt ned på fortovet.

XIV

Det var sidst i november, og skønt klokken kun godt og vel var 6, var det allerede mørkt. Den evindelige blæst jog igennem gaderne og hvirvlede isnende omkring hushjørnerne, så folk med et gys krøb sammen i deres frakker. Der var enkelte, hvide snefnug at skelne i den mørke luft, men fortovene lå stadig grå og afblæste i kold nøgenhed. Efterhånden som butikkerne lukkede, forsvandt de spæde lysglimt, der herfra trængte ud gennem mørklægningen, og byen blev nu helt sort.

Kun hist og her tegnede det neddæmpede skær fra en gadelygte en svag, blålig ring, der knapt nok tillod de personer, der standsede herunder, at få et glimt at se af deres egen forfrosne hånd, når de kiggede efter, hvad klokken var.

Der blev pludselig uro i de dødsstille gader, der lød skramlen af tunge støvler og træsko, og mørke skikkelser sled sig frem imod vinden og spredtes gennem gaderne til alle sider. Det var brunkulstoget fra Søby, der nu var kommet ind, som så ofte en times tid forsinket, og arbejderne havde nu travlt med at komme hjem til deres logi for at få varme i kroppen, ligesom de også trængte hårdt til deres middagsmad.

Straks toget var standset, ilede de første af sted ned gennem tunnellen og skylledes ud på gaden i en mørk, forvirret strøm. Senere lød der hårdere og tungere trampen, det var de arbejdere, der havde en sæk kul med hjem på ryggen for at have noget at få ovnen varm med derhjemme. De blåfrosne, snavsede fingre klemte hårdt om sækken. Arbejderne skød ryg for at få byrden bedre på plads og skyndte sig så af sted op gennem gaderne.

Lukas lå og halvsov på sengen, da han blev vækket ved, at Bastian trampede ind i værelset ved siden af i sine store støvler. Han hørte Bastian slænge støvlerne fra sig hen ad gulvet og fløjte, indtil han fik en cigaret tændt og blev tavs optaget af at salve røg i sig og komme i ro oven på dagens anspændelser. – Lidt efter



lød der plasken, og Lukas vidste, at Bastian nu dukkede hele hovedet ned i det iskolde vand, der i løbet af et øjeblik blev kulsort. Et nyt hold strippede i vandfadet, og sådan blev Bastian ved, til han endelig var så tilfreds med sig selv, at han varsomt begyndte at kæmme det vanddryppende hår, der trods vandpjaskeriet stadig var grumset af kulstøv. Så lød der lidt efter blødere trin ned ad trapperne, nu havde Bastian fået sko på og skulle skynde sig hen at spise på pensionatet.

Men Lukas blev liggende på sin seng og lod tiden glide forbi i en strøm. Dagene gled fra ham uden begyndelse eller ende, undertiden sov han og blev vækket af Bastian, der trampede ud af eller ind i sit værelse, alt efter om det var morgen eller aften.

Åh, nej, det interesserede ikke Lukas stort, han lå på sin seng og lod tiden løbe fra sig. Han døsede, – ja, men engang imellem fo'r han op og travede frem over gulvet, vendte om og gik lige

ind i væggen, så det knasede i panden. Han knyttede hænderne, det dirrede i ham, og han åndede med nervøs hast, men så kom han ikke videre, – så faldt han igen sammen på sengen.

Når han havde ligget lidt, krammede han et brev frem under skjortebrystet og læste. De hvide blade blev knuget i hans rystende hånd, mens hans øjne drak ordene ind. Så slængede han siderne fra sig.

– Pjat, det hele! – Stod der noget, var der nogen mening i det? – Var det ikke ham selv, der fantaserede en hel masse frem? – Man kunne jo faktisk ikke være det bekendt: Lille, tårevædet Romeo! – var det som sådan, man skulle ende?

Der blev banket på døren, postbudet trådte ind og smed et brev hen på sengen til Lukas; døren slog i igen, og Lukas rejste sig og åbnede brevet.

den 25. november. 6½ aften.

Kære Lukas!

Rigtig mange tak for det kære, lange brev, det var over forventning! Nu har jeg igen et minde, som Flemming ikke skal ødelægge; ja, Lukas, Flemming ved ikke, jeg har fået brev fra dig, derimod har jeg sagt, at jeg har sendt dig et kort.

Lukas, hvorfor er minderne så grusomme. Det er tit om aftenen, ligesom du kalder på mig, og jeg er aldrig i stand til at komme til dig nu.

Lukas, min kærlighed til Flemming er borte, jeg forstår det ikke selv, – men jeg håber, den må komme igen – for Flemmings skyld, for han elsker mig, – og for barnets skyld!

Ja, Lukas, jeg er fire måneder henne, og jeg er altid syg – særligt om aftenen, og jeg sover ikke om natten for at spekulere. Der er ingen her, der ved det, Flemming vil ikke sige det til mine plejeforældre. Arbejde kan jeg nok ikke få, – men måske kan jeg få fred inden fødselen ...

Jeg har ikke hørt fra frk. Hintemeyer, langt mindre selv skrevet. Jeg kan ingen ting skrive endnu.

Lukas, du vil blive en god ægtemand, jeg glemmer aldrig, hvordan du kunne lege med lille Hanne! – Hende savner jeg ...

Tænker du stadig på at rejse; måske er det også det bedste. Vi

ser nok aldrig mere hinanden, vore veje er jo skilte, skønt der havde jo været tid nok, men stolthed og stædighed er også noget, som kan ødelægge.

... Nej, du, jeg blev ødelagt, og der er ingen stof i mig, – men det var også kun noget, du troede. – Lukas, hvor jeg mindes, da jeg var syg, hvor var du god ved mig!

Men nu vil jeg slutte for denne gang. Jeg har det godt. – Jeg venter snart brev fra dig.

Kærlig hilsen
(Din) Yvonne.

Så stod hun da igen lyslevende for ham, Yvonne. – Han huskede hende, lille og slank i en blå kjole, og i øjeblikket huskede han kun denne kjole, der ligesom blændede hans syn: – Lyseblå – en farve så fin og nænsom, som man ellers kun ser det i den organiske verden, hos visse blomster – som farven på stæreæg! Å, jo, Yvonne var for ham som en yndlingstanke, en lykke, der aldrig var til at glemme ... Han huskede hendes mund, når hun var bedrøvet – så våd og kold som en hundesnude. Å, Yvonne, Yvonne ... !

Nej, minderne var ikke grusomme. Minderne var vidunderlige; de bragte hende tilbage så lyslevende. Han turde blot ikke tro på hende, han vidste, hun var omskiftelig, og det var måske derfor, han elskede hende så betingelsesløst, som han gjorde. Han nåede aldrig at blive træt af hendes kærlighed, den var væk inden, og når den kom igen, var den ny og levende som i sin første, spirende begyndelse. Nej, Yvonnes kærlighed blev aldrig en byrde, den var gjort af et let og flygtigt stof. Å, herregud, man kunne folde hænderne af stille glæde over at have ejet den. – Men alligevel rev smerten i Lukas, han var så øm over Yvonne. – Gjorde han selv krav på hende? – Nej! – men hun skulle være taget i hånden og ledet frelst gennem verden, hun skulle have haft det så godt, og nu ...

Mandag d. 30., – 7,30.

Kære Lukas!

Mange tak for dit brev, og jeg kan simpelthen ikke vente med at skrive igen til senere. Lukas, nej, jeg må ikke sige det ... men jeg

elsker dig. Lukas, tro mig, der går ikke et minut på dagen, uden du er i mine tanker, og jeg græder af glæde over at læse dine breve. Lukas, jeg vil give mit barn væk for at eje din kærlighed. – For en måned siden vidste jeg, at jeg elskede dig, men så gjorde jeg mig hård overfor dig, jeg ville ikke bøje mig – stolthed!

I aftes var jeg ude hos Flemming, jeg var syg af hovedpine, men tror du, han kunne lade mig være i fred. – Nej, ikke før jeg blev så syg, at jeg fik kuldegysninger over hele kroppen. Jeg forstår ikke, jeg har kunnet elske ham.

Lukas, du må ikke råde mig til ægteskab med Flemming, det mener du ikke; jeg kan læse mellem linjerne, at du stadig elsker mig. Og mit højeste ønske er, at jeg må give dig glæde i livet igen, og det skal ikke være i tankerne, du ser mig – men en dag skal jeg stå for dig – og leve i fred og lykke med dig.

De kærligste hilsener og tanker sender dig

din *Yvonne.*

Lukas huskede den første gang, han kyssede Yvonne, – en aften i pinsen. Hun stod på trappen ned til køkkenet. Han var fulgt med for at slukke lyset. Da havde hun trukket hans hoved ned til sig og havde kysset hans mund, og han mærkede det så blødt og svalt på læberne. Så havde hun gnedet kinden mod hans, og han havde tænkt på heste, der gnider mulerne mod hinanden, – men han måtte have holdt meget blidt om hende, for hun var borte lige så stille, inden han tænkte over det. – Han havde altid troet, at kærlighed var en hed og brusende fornemmelse, – nu fik han den at føle på en helt anden måde.

7,30 aften.

Kære Lukas!

Hvor var det dejligt at høre din stemme, men hvor er det svært at tale med dig – almindeligt! I nat har jeg drømt så dejligt om os to, ... nå, nu kommer Flemming ...

... Han var her hele aftenen. Lukas, jeg slog op med Flemming samme aften, som jeg talte med dig i telefonen. Men næste morgen kl. 6 var der en, der kaldte på mig; det var Flemming, han græd ...

... Jeg var hård, men om aftenen var han her igen: Om han ikke godt kunne få lov at beholde mig. – – Og med tiden ville jeg glemme dig ...!

Men, Lukas, du aner ikke, hvad det er at gå med Flemming, når alt er dødt, – men komme af med ham er håbløst; rejser jeg, vil han forfølge mig. Lukas, var du bare her ... Havde jeg endda aldrig kendt dig, – og hvorfor elsker jeg dig nu? – Mit højeste ønske er jo at være hos dig.

Lukas, jeg græder mange gange af længsel efter dig. Pludseligt under arbejdet står jeg stille, og så kommer tårerne.

– Jeg kan ikke mere.

De kærligste hilsener
Yvonne.

Lukas bankede på døren ind til Bastian.

– Stik mig en cigaret! – sagde han. – Jeg har ikke haft andet hele dagen end et par skud, jeg møjsommeligt har samlet op på gaden. –

– Du kan få den her! – sagde Bastian og rakte den stump frem, han sad med i munden, – det er den sidste, jeg har. Men jeg går på Børsen, når jeg har spist, så kan du jo få bud med, om du vil! –

Lukas suttede cigaretten op i et par sug; han røg, til gløden brændte ham i fingrene, så skoddede han forsigtigt de sidste par millimeter mod sin hæl og stak stumpen i jakkelommen.

– Nå, du går på Børsen, lille Bastian, ja, jeg ved sgu ikke, om du virkelig skal have mine sidste smørmærker med. Penge har jeg ikke mange af! – Men tag så det her –, men så må du sgu også se at skaffe mig en pakke shag. – Tobaksforbruget er stort i disse dage, forstår du det, Bastian? – Nerverne er sultne, de vrider sig; det smerter i solar plexus, det svider i brystet, der er tomt et eller andet sted i sjælen, og tilværelsen er forgiftet! – Skynd dig så, Bastian! –

Bastian var i gang med store udrustninger. Han salvede sit hovedhår ind i brillantine, kæmmede det værste af igen og tørrede det tykke smørelseslag af kammen, hvorpå han tog fat på at ordne frisuren. Endelig rensede han endnu en gang neglene,

uden at det dog hjalp synderligt, så vaskede han de sprukne hænder omhyggeligt og smurte dem ind i et lag glycerin.

– Nu begynder man sgu at føle sig som et menneske igen, – sagde han veltilpas. – Men vi skulle jo også se, om vi kunne komme ud med pigen i aften.

Bastian satte den blankskyggede kasket på hovedet, blankede skosnuderne lidt med fingrene og begav sig af sted.

Så gik Lukas ind til sig selv igen. Han satte sig på sengen og spekulerede, – ja, men hvorfor kom han aldrig længere end til at spekulere? – Måske vidste han hverken ud eller ind. Havde han lov til at tage Yvonne, og ville hun i det hele taget komme? Nej, det ville hun nok ikke! – Yvonne var gjort af samme stof som han selv, hun drømte sig langt ind i fremtiden, men hun blev alligevel hængende i hverdagen, hun kom ikke af stedet. Å nej, og elskede han så Yvonne nok, – og hvad skulle han gøre hende? Her stod han og ejede intet, hans tøj faldt i pjalter om ham, og de sidste ører gik til tobak; om et par dage var han blank, så kunne han gå på gaden.

Onsdag aften, kl. 9,30.

Elskede Lukas!

Åh, Lukas, tror du stadig, jeg lyver for dig? Alle minderne er fremme, hvor du står og barberer dig, og jeg kysser dig midt i sæbeskummet. Lukas, mit højeste ønske er at rejse til dig, men jeg er stadig forfulgt af angst, og far og mor de vil slet ikke forstå ...

Skal jeg ødelægge mit liv for barnets skyld? Jeg spekulerer på det, – men jeg kan ikke tåle, Flemming rører ved mig; det er en hel væmmelse.

Jeg har også tænkt på at tage et år på hjem og føde barnet. Måske går jeg en af dagene til børneværnet, og så kommer jeg af sted; da kan jeg vel bevise, at jeg elsker dig.

Selv om Flemming beder dig om at opgive mig, så må du ikke gøre det, Lukas. Nu har du elsket mig trods alt, hvad jeg har gjort. Du har set mine fejl og kender mig, men dog elsker du mig!! Vil du så ikke kæmpe for mig? Lukas, giv mig ikke sådan væk til Flemming; jeg har *prøvet for hans skyld, men jeg kan ikke leve med ham!*

Lukas, du må ikke skrive: Mødes for sidste gang?, for vi skal *høre sammen, hører du!*

De kærligste hilsener og kys
din Yvonne.

Det er, ligesom vi begge to er bange for at skrive dette, men denne gang tager jeg mod!

Lukas stod og så ud af vinduet; på den modsatte side af gaden var en villa ved at blive bygget. Det var kontorist Mortensen, der skabte sig et hjem. – Herregud, så var det nok ved at gå nedenom med Niels Christian, siden Mortensen kunne blive så stor i slaget. – Lukas gik derover, og i det samme kom Mortensen kørende i sin bil. Han var grå og tarvelig i tøjet som sædvanlig. Han gik og bed på en cigarstump, som han ikke kunne holde ild i, skønt han tændte den hele tiden. Han stoppede tændstikæsken i lommen og nikkede til Lukas.

– Nå, hvad mener du om det? spurgte han.

– Tja, der er jo nogen, der kan! sagde Lukas, – men hvordan går det med Niels Christian?

– Åh, det går vist storartet! grinede Mortensen, – han har da de lange støvler endnu.

XV

De brune, blanke sko smilede i middagssolens blide glans, men sålerne hamrede ujævnt og forbitret i fortovet, et stykke papir, der lå i vejen, blev sparket til side, og sparket røbede intet tegn på at være udløst under et afklaret sinds udglattende og overbærende kontrol.

Sparket var hidsigt, i den grad uhæmmet, at de velpressede benklæder blafrede og gled op, så de lyse sokker glimtede ubehageligt skarpt i sollyset. Fødderne svingedes rundt med en hast, så det ene ben kastedes fra jorden og daskede ud i luften og dirrede, idet det søgte efter ligevægt. – En hund, der i det samme kom gående forbi, blev hypnotiseret af denne bevægelse og løftede benet og lod sit vand op ad nærmeste lygtepæl. – Men var denne skidne pøbelverden også bedre værd end at lade sit vand over?

Herr bankdirektør Adolphsen var kun i ganske ringe grad i harmoni med tilværelsen denne middagsstund. I det sekund han stod der med sit løftede ben og virrede med paraplyen og handskerne i hænderne, lod han al sin grænseløse foragt flyde ud over omgivelserne. Så drejede han igen skarpt om og stilede lige ud ad fortovet, mens den sammenfoldede paraply en gang imellem fo'r tugtende ud i luften. Endog en bankdirektør kan blive så oprørt over livets lumpenheder, at det går ud over elegancen. Ja, det kan gå så vidt, at selv de ægte, forede skindhandsker i hans venstre hånd svinges på en måde, der slet ikke tager sig kønt ud.

Herr bankdirektør Adolphsen tørrede ikke benene på måtten, inden han skred over sin dørtærskel, han ofrede ikke så meget som et øjekast på den charmerende husalf, nej, han jog hastende ind i stuen, hvor hatten, handskerne og paraplyen hensynsløst blev slænget på en stol.

– Kathincha! råbte han.

Bankdirektørinden, der tilhørte den højere verden, var endnu iført kimono og havde papillotter i det brusende, løvfaldsgule hår, da hun svævede ind i stuen.

– Ja, men hvad er der dog på færde, lille Gustaf?

Herr Adolphsen hamrede i bordet med sin let knyttede hånd, så de velrensede negle smældede mod mahognien.

– Stadig intet nyt fra denne Jensen??? –

Fru Kathincha rystede på hovedet, så de efterårsfalmede lokker hvirvlede.

– Du er et kvaj, lille Gustaf! – Lad os bare tale rent ud! – Nu er du punget ud med 26.000 kr. til denne fyr ...

– 25.654! rettere Herr Adolphsen indigneret. – Først 15.000, så 5.000, så 2.978, så ...

– Hold kæft, Gustaf! – og hæng dig ikke i bagateller, det redder du ingen ting ved. – Du har ikke set så meget som et glimt af det, som dine penge går til! – Du er naiv, Gustaf! Du er et barn, et utilgiveligt barn! – Men nu forlanger jeg, at du foretager dig noget. Forstår du? – Der er dog grænser for, hvad du kan gå med til – ganske ubeset! –

– Betænk dog, Kathincha ...

– Jeg vil intet betænke, lille Gustaf. – I eftermiddag tager ud ud og skaffer dig et overblik over sagen. –

Herr bankdirektør Adolphsen satte sig til bords, men hans hænder sitrede, da han greb om kniv og gaffel. Han skar et stykke af kartoflen, dyppede den godt i sovsen og førte den i munden. Den føltes som en mild balsam på tunge og gane, og herr Adolphsen lindredes herved, så der kom ro i hans sind, og gaffel og kniv klirrede nu kultiveret mod hinanden og mod tallerkenen, således som de skulle og burde, og således at herr Adolphsen igen erindrede, at en meget fin dame engang havde beundret hans bordkultur og ladet forstå, at herr Adolphsen havde en ganske ualmindelig nobel måde at tilfredsstille sin sult på. Åh jo, det glædede bankdirektøren. Han smilte venligt op til husalfen.

– Det er godt, lille Anna, så må De gerne komme med efterretten! –

Og mens herr Adolphsen nu søbede sin æblesuppe, kom der igen gratie og elegance over hans armføring, let og frit førte han

skeen til munden og lod den gode, søde vædske glide ned så gennemført velopdragent, at hans lille adamsæble kun dirrede ganske minimalt under synkebevægelserne, og ikke en eneste vulgær lyd blev at høre.

– Kathincha var nu slem til at blive lidt for ubehersket, men det var dog ganske meningsløst, således at lade sig afficere af bagateller. I løbet af eftermiddagen ville sagen blive ordnet, når han nu selv tog derud og talte et ord med hr. Jensen. Der var ingen grund til en sådan ophidselse ud over al rimelighed. Alt skulle jo dog have sin tid, og der var vel i virkeligheden kun grund til at tro, at hr. Jensen gjorde sit bedste, selv om han viste en utilgivelig skødesløshed med hensyn til at aflægge rapporter om arbejdets fremskridt. – Kathincha ville vel dog ikke have forlangt, at han selv skulle have faret omkring og gjort sig til bens som en anden spekulant. Folk kunne jo få uheldige indtryk af en sådan ivrighed, der ingenlunde stemmer sammen med en velfunderet økonomi. Man må skabe respekt om sig ved at holde på sin værdighed, mens man samtidigt klart og køligt udformer sine planer og gennemfører de financielle operationer uden vaklen og nervøsitet, men med den fasthed og tålmodighed, der bør kendetegne den uddannede, erfarne forretningsmand frem for tvivlsomme spekulanter.

Herr Adolphsen så igen tilværelsen i et optimistisk lys, og han rejste sig fra bordet og gik hen og ringede efter en bil. – Nu skulle Kathincha få et andet syn på sagen! – At kalde ham et barn, det var dog for skrapt. Hun burde nu ikke være så løsagtig i sin mund. Nej, fanden pineme da! –

For at få tiden til at gå var Lukas gået op på kontoret til August, men det blev ikke til noget, for hver gang August var ved at live op til en samtale, blev han slået ned af telefonerne, der kimede. Det var, som om disse iltre apparater knock-outede ham, de langede et slag ud, så ofte gode, gamle, muntre August var ved at komme frem, de kimede hjertet ud af livet på ham; og så var August ikke længere nærværende. Der var kun en besværet stemme, der råbte i telefonen, og det blev koldt på kontoret.

Lukas fik en tom fornemmelse i maven og traskede ud, uden at

August overhovedet bemærkede det. På trappen løb han på ingeniør Spend.

– Goddag! sagde ingeniøren. – Nå, De færdes også her! De ser så trist ud, hvad fejler De? –

– Mentale forfrysninger! svarede Lukas.

– Nåeh! lo ingeniøren. – Hør, tag lige og vent på mig. Jeg kommer om et øjeblik, jeg skal bare have afleveret disse her papirer! –

De fulgtes ad ned ad gaden. Skønt det var frost, var det et pragtfuldt vejr, og det var dejligt at se, hvordan sollyset spillede i de skæreste nuancer, idet det trængte igennem den lette dis, der gjorde, at det i nogen afstand så ud, som om husene og hele gadebilledet flød sammen i et medium af svale, fugtige farver.

– Byen ser jo ganske impressionistisk ud! – sagde ingeniøren.

Lukas nikkede. – Ja, den er så skøn som i erindringens lys, et mildnende skær, der virker beroligende. Hva'! Ingeniør? der er ingen skarpe kanter at støde sig på.

De gik videre i tavshed, indtil de kom op på torvet.

– Vil De ikke med en tur til Søby? spurgte ingeniøren. – Jeg har bilen stående her omme! –

Mens ingeniøren baksede med generatoren, sad Lukas og famlede med Yvonnes seneste brev, og han fik det læst endnu en gang.

... Jeg har været ked af at skrive til dig, da det er svært. *Jeg havde som sagt fortalt mine plejeforældre om barnet og dig; men så har min plejemoder ringet til børneværnet, at jeg skulle have et barn, og at de ikke ville hjælpe.*

I går, søndag, *blev der ringet fra børneværnet, om jeg straks ville komme derned, eller de skulle hente mig! –*

Da jeg kom derned, fik jeg valget mellem at gifte mig med Flemming inden to måneder eller at tage et år på mødrehjem og derefter et år på arbejdsanstalten.

Å, Lukas, der var intet valg for mig, jeg måtte gøre det for barnets skyld, det må ikke lide under dét, forstå mig, Lukas!

Lev vel! Jeg tænker på dig. –

Nu kan jeg ikke mere, tårerne vil frem. Godnat!

Jeg har revet frimærkerne af dine breve hver gang og givet dem et kys ...

Bilen blev startet, og de kørte ud gennem byen. Det var som et frisk pust i sindet, da de kom ud på landevejen, og mosen bredte sig fladt til alle sider. Den lå der i al sin trøstesløse barhed og tog mod solen, mens de mørke farver spillede i nuancer fra vissenbrunt til sort, som hist og her sløredes af rimfrost og dis, der køligt sitrede i solskinnet.

Lukas sad og kiggede ud af vinduet. Han tænkte på Yvonne og led af en underlig blanding af sorg og glæde, men det var, som al hans uro strømmede bort fra ham og ud i landskabet. Det lettede hans sind, og han åbnede vinduet og fyldte sine lunger med den kolde luft, mens blæsten slog ind i ansigtet på ham.

Ingeniøren begyndte at snakke, og Lukas lukkede vinduet og blev nærværende igen.

De var kommet op på Skomagerbanken og kunne allerede skimte lejerne i det fjerne.

– Det er egentligt underligt at tænke sig, sagde ingeniøren, – nu er der liv og spektakel derude, – men sandsynligvis varer det ikke mere end et par år, førend det hele er forbi. Der vil bare være sandet og en uhyggelig stilhed tilbage, og det vil være som en ørken at vandre i, en kirkegård med rustne stålskeletter og forrådnede rester af barakker, der angang var menneskeboliger.

– Og folkene! – sagde Lukas, – hvor tror De, de er henne? – Ja, og pengene, de bliver vist også væk for de fleste. Hvor mange mon der holder ud over krigstiden? Nej, der er mennesker, som guldet ikke hænger ved, hvor meget de så får på fingrene.

– Nej, det bliver ikke nemt, sukkede ingeniøren, – det er så pokkers svært at vende tilbage til skovlen og rugbrødet, når man først har vænnet sig til bil og hotelmad. Det er så få, der har forstået, at mådehold er den største og vigtigste af alle kunster. Feberen raser nu og vækker et begær, der skal tilfredsstilles, og når den kolde, fattige hverdag sætter ind igen, vil det føles som et slag for panden, og man vil stå med hænderne dinglende ned langs siderne uden at vide, hvad man skal gribe i. Og det er synd for mange, thi det vil ikke alene gå ud over de ringeste mennesker, – men det er altså entréen, der skal betales til dansen om guldkalven. Stakkels danselystne mennesker! –

– Tja, sagde Lukas, – der vil blive mange invalider efter den

dans! – Men gør det noget? – Var det ikke prisen værd? – Måske er den største glæde i livet netop minderne om lykkelige dage. Minderne skuffer ikke, de er måske det eneste konstante og trofaste i livet! –

– Jeg tror, jeg forstår, hvad De mener, – svarede ingeniøren, – men De har ikke ret; materiel fattigdom og nederlag kan aldrig laves om til romantik. De har sikkert hentet Deres synspunkter fra andre områder; thi det er det gyselige ved sulten og armoden og slidet, at det dræber ånden i mennesket. – Der er arbejdere ude i lejerne, der tjener godt, men hvad tror De ikke, det koster alligevel? – Der skal en skrap konstitution til at slide, virkeligt slide, dag ud og dag ind i al slags vejr, og så alligevel blive ved med at være menneske. Der er folk, der klarer sig igennem det i en kamp for hjem og børn, men De ved selv, for hvor mange det hele bliver til et meningsløst vrangbillede af et liv, så at målet for al den hårde ensformige trællen bliver det ugentlige, vanvittige orgie i spiritus, der ender i en tilstand, som ikke er dyrisk, for sådan er dyr ikke, men en tilstand, der næsten er værre end al anden menneskelig elendighed, fordi den er en alt for tydelig demonstration af ånd i forrådnelse. Hvad menneskeligt er der tilbage hos disse ulykkelige, uden netop brændevinsosen og ederne, der stinker ud af halsen på dem? Og samfundet og vi andre, hvad gør vi? – Vi går i en stor bue udenom og siger: – Jamen, det er dog nogle forskrækkelige mennesker. – Men se, det er prisen, som nogle må betale, og så er det let nok at sidde i sin lænestol og sige, at de mennesker er gjort af ringere stof end vi andre. Å ja, det ville måske være sundt en gang imellem at rejse sig af stolen og prøve, hvad stof man selv er gjort af! –

Bilen svingede op foran Brixton & Cc.s kontor.

– Ja, jeg er jo flyttet her ud som driftsleder, – sagde ingeniøren. – Nu er eventyret ved at være forbi for småmanden. Det er de store firmaer, der har det meste af spillet. Der var lidt for mange af de andre, der ikke kunne klare organisationen, så tingene voksede dem over hovedet. De troede, de havde så meget, indtil de en dag pludselig opdagede, at de ingenting havde.

Lukas blev siddende i bilen, mens ingeniøren ordnede sine forretninger.



– Var han ikke selv af det ringeste stof? – Hvor var hans mod henne? Hvorfor havde han ladet sig slå ud? Hvorfor sad han her og lunede sig i en bil, når han vidste, Yvonne kæmpede sin fortvivlede kamp? Å, han havde forstået det af hendes breve, hvor hun havde siddet og grædt på sit tomme værelse aften efter aften, og han havde kun trøstet hende med ord, – tomme ord! – Nej, han havde ikke turdet kæmpe, fordi han ikke troede på sig selv. Tvivlen havde skabt hans nederlag og gjort, at han måtte ofre Yvonne, ofre deres kærlighed og fremtid; måske var det selvbedrag og fattigmandstrøst, men nu ville han tro på, at det var

ham, der havde ofret sig selv for Yvonnes skyld. Livets veje må følges, og Yvonne havde een gang for alle valgt sin bane i livet, og nu var det ikke muligt at vende om. Et barn stod imellem dem, og dette barns lykke ville blive knust, hvis Yvonne og han satte sig op mod skæbnen. Ja, og kan en mor lade sit barn falde i ulykke uden selv at miste sin glæde i livet? Ansvaret kan vi aldrig skubbe fra os; er vi så feje at gøre det, bliver livet bare til pjat for os senere hen, og der er ingen glæde uden alvor. Lille, søde Yvonne! – Åh, det er så forbandet svært at stikke hænderne i lommen og se sit livs glæde gå sig forbi! – Vi leger med skæbnen og mødes og kysses og stryger hinanden over håret og volder hinanden al verdens ondt.

Lukas huskede en anden pige, og hendes lille, grimme ansigt med de kloge øjne stod igen for ham. Hvorfor var han ikke standset dengang og havde kysset hendes tårer bort? Hvorfor var han gået og havde ladet hende sidde og græde i sin ulykke? –

Ingeniøren var færdig, og de kørte straks tilbage til Herning igen.

– Skal vi gå op og se til August? – spurgte ingeniøren. – Nu er der nok mere ro på kontoret.

Men August var optaget endnu en lille stund. Han havde fået stort besøg, selveste herr bankdirektør Adolphsen gjorde visit.

Og det var ikke i noget uheldigt tidspunkt for August; thi han sad netop ved sin telefon og afsluttede købet af 10.000 tons brunkul.

10.000 tons, ja! Til omgående levering. Men De er altså klar over, at det skal være aldeles omgående. Ja, ja, så lader jeg banken føre pengene over på Deres konto! – August smækkede røret på.

Var herr Adolphsen så imponeret! Nej. – Herr bankdirektøren havde tilsyneladende intet hørt. Han lagde hatten fra sig på bordet, og den fine, kulørte fjer skinnede i lampelyset.

Men så var August heller ikke imponeret. Han slog ud med hånden.

– Værsgod og sæt Dem!

– Ja, se sagen lå sådan ..., men bankdirektøren ville på forhånd udbede sig den dybeste diskretion! – Kort sagt: han havde i dag aflagt besøg såvel i Søby som i lejerne ved Brande. Hans samtale

med hr. Jensen havde dog ikke givet noget konkret resultat. Ganske vist havde denne Jensen sagt, at arbejdet med lejets åbning var fremskredent, men da han, Adolphsen, derpå senere havde inspiceret dette leje, havde han kun forefundet en ganske betydningsløs udgravning på det føromtalte sted, nærmest kun et hul i jorden af ganske minimale dimensioner. Han havde derfor opsøgt hr. grossereren her på hans kontor, idet han havde bragt i erfaring, at man her muligvis lå inde med visse oplysninger angående de omhandlede arealer, og han ville nu venligst udbede sig sådanne eventuelle oplysninger.

August stillede sig meget beredvilligt, han fik hurtigt papirer og borekort fundet frem. Han kiggede eftertænksomt på dem.

– Det er sgu skidt, direktør! – sagde han.

Det gippede i herr bankdirektøren, og hans ansigt blev meget fornemt.

Nej, den er ikke gunstig! – fortsatte August, – vær De glad for, at De ikke er kommet længere med det. Der er 6-7 meter overjord, og så vidt jeg kan se ikke stort mere end en halv meter kul. Nej, få De hurtigst muligt fingrene væk fra den historie. Det er et hul, der lettelig kan tage de første tre-fire millioner uden at give to øre igen! –

Herr bankdirektør Adolphsen blev så stiv i ansigtet, at han næppe kunne få munden lukket op.

– Men det er dog grufuldt! – Og denne Jensen kan jeg overhovedet ikke træffe foranstaltninger imod af hensyn til offentlighedens indblanding. –

– Ja, diskretion kan sgu være dyr, – lo August, – men min skal De nu få ganske gratis. Nå, herregud, De falder jo heller ikke af pinden for de par tusinder! – men det kan jo være ærgerligt nok. Hvad? –

Herr Adolphsen forsøgte ikke at smile. Han greb handsker og paraply og satte hatten på hovedet, så gik han.

Nede på gaden lettede han et par gange høfligt på hatten, skønt der ingen mennesker var. Men måske var det sig selv, herr bankdirektøren hilste så ærbødigt på. – Åh, nej, vi mennesker har da ikke mistet alt, så længe vi blot har selvrespekten i behold.

XVI

Lukas boede stadig i sit værelse ved siden af Bastian, men han havde nu fået arbejde på kontoret hos Brixton & Co. ude hos ingeniør Spend.

En lørdag aften, da Lukas kom hjem, lå der et brev på hans bord fra Yvonne; det var lang tid siden, hun havde skrevet. Lukas åbnede brevet og læste:

Fredag eftm.

Kære Lukas!
Jeg rejser i dag til Søby, da jeg skal have hentet nogle ting hos frk. Hintemeyer. Søndag eftermiddag går jeg en tur ned til søen, hvis du vil træffe mig.

Venlig hilsen
Yvonne.

Så vældede det hele ind over ham, og kærligheden bankede nyfødt i hans hede hjerte. Åh, skulle han se Yvonne igen! For sidste gang, ja! – men dog se hende, holde hende i hånden, være hos hende, gå ved siden af hende.

Han var oppe fra den tidlige morgenstund og kom med toget til Kølkjær, og derfra gik han til Søby. Han kom derud først på formiddagen og vandrede så ind i heden for at få tiden til at gå. Han elskede at se heden igen; her stod lyngen og trodsede enhver beskrivelse, og han glædede sig over den.

– Forbandede lyng, hvor jeg holder af dig! – Han gik op på en af de små høje og så ud over det flade landskab, i hvilket det blege sollys glimtede i jysk forårs våde, matte og kølige farver. Der var ved at komme grøde i jorden, og de visne græsmarker plettedes her og der af en skarp grønhed omkring en vandpyt eller en fugtig lavning. Fra en fyrrebusk hørtes en fugls lyse, bløde fløjt.

Han var igen gået ned til søen og havde sat sig, mens han be-

tragtede lappedykkerne og blishønsene, der svømmede langt ude på vandet.

Pludselig stod Yvonne bag ham, hun lagde sin hånd varsomt på hans skulder, og han mærkede en kraft udgå fra sig; thi hun tog hele hans hjerte og sjæl, – og han smilte til hende.

Yvonne var den samme som før, – men han syntes næsten, hun var mindre og spinklere, end han huskede hende; og det var ikke at se på hende, at hun var kommet i ulykke.

Han tog hende nænsomt i hånden og var glad ved hende.

– Du er lige så ung i øjnene som sidst! – sagde han.

Yvonne lo. Hun satte sig ned ved siden af ham og stak sin arm ind under hans. Å, Yvonne var tapper, hun græd ikke over sin vanskæbne, hun smilte overmodigt og fortalte:

På fredag skulle hun giftes med Flemming; de gik bare op på et kontor, og fem minutter efter var hun en gift kone. Hun gik sin skæbne i møde, den hun selv havde valgt sig. – Nu var det sket, og det nyttede ikke at angre, men alligevel ...

– Lukas, husker du, da vi cyklede i skoven, og husker du cykelskuret, og husker du første gang, jeg kyssede dig, og da du spyttede på mig. – Var det endda bare nu! –

Solen skinnede på dem, men tiden gik så altfor hurtigt. Lukas sad med en flig af hendes kjole i sin hånd, han tænkte ikke, han følte blot, at han var hos hende.

Yvonne rejste sig.

– Nej, Lukas, nu må jeg gå! –

De gik op til vejen.

– Gå så, Lukas! – sagde hun, – du skal nå toget! –

Han havde lagt sin arm om hendes skulder, og han mærkede hendes hår på sin hånd.

– Yvonne, kan du ikke tage med? – Du kan jo rejse tilbage med det samme igen! –

Hun lo: – Nå, nu vil du pludseligt have mig. – Nej, Lukas, frk. Hintemeyer venter på mig, – og husk, jeg er snart en gift kone! –

Hun bøjede hovedet bag over og gned sin nakke mod hans hånd.

– Lukas, – sagde hun, – det er da lige så slemt for mig, som det er for dig! –

Å nej, der stod de, men Lukas fik ingenting sagt. Hvorfor har vi det så småt med ord, sådan? – Han mærkede hende som en rigdom gennem sin arm, men han var tom i munden.

– Lukas! – Når du tænker på mig, så husk, at der er en, som aldrig kan glemme dig! – Hvis jeg engang kalder på dig, kom så, Lukas! Hører du! – Du kommer ikke forgæves; det var du heller ikke kommet nu, men du ville ikke, og jeg forstår dig godt, for engang havde jeg tid nok, men ...

– Gå så! Gå så ..., hviskede hun.

Hun trak hans hoved ned til sig og kyssede ham. Han smagte hendes våde, bløde mund, og så var igen al hendes væsen i ham, men han holdt så blidt, så blidt om hende, og så var hun væk, – og han gik ud ad den skidne, opkørte landevej til stationen.

Her gik da Lukas og så livet løbe sig forbi, og selv kom han ikke længere; thi ens dage farer hen, og det er som at stå i natten og høre vildgæssene suse afsted langt oppe, – selv står man i mørket – bundet! –

Aftenerne var kolde nu, og Lukast sad og frøs på en stol ved bordet i sit værelse, da det bankede på døren, og Bastian kom ind med en flaske og to kopper i hånden. Bastian var næsten ikke til at kende igen. Hans hår var kæmmet i glinsende brillantine, og hans hals med den grove, røde, renvaskede hud stak op af en hvid flip, og han havde slips på. Han satte flasken fra sig med et smæld.

– Er det din fødselsdag? spurgte Lukas.

– Nej, bedre endnu! –

– Har du vundet i lotteriet? –

– Bedre endnu!! – brølede Bastian og lo, så han knækkede sammen. Han slyngede sin grove hånd næsten i synet på Lukas.

– Se! –

Der skinnede en bred guldring om en af de store, ru fingre.

– Nu har hun sgu da ligegodt givet sig! –

– Ja, vi er blevet forlovet i aftes, – fortsatte han og satte sig stilfærdigt ved bordet.

– Her har jeg skaffet ren Brøndum, og så vil vi fejre det. – Rygelse mangler der heller ikke! – Han slog sig på lommen.

– Skål! sagde Lukas, – og Gud give jer lykke og gode år! –

De klinkede, brændevinen sved i halsen, og Bastian var meget lykkelig.

Og Lukas, var han ikke også lykkelig? – Der er en i verden, som aldrig vil glemme dig. Er du alene, fattig, sulten, – græder du, – så er der en, som elsker dig. Å, er det ikke lykke nok. Kan vi mennesker have mere at begære, når vi ejer så megen rigdom. Så er Gud da alligevel så god, at vi må folde vore hænder og græde af glæde. – Tak, Gud! Tak, Yvonne! –

– Skål!! – sagde Bastian.

De tømte kopperne og fyldte dem igen, og brændevinen rev så herligt og svidende i halsen, at vandet trængte frem i øjnene på dem ...

XVII

Tiden var gået, og det var igen blevet efterår med en fygende blæst hen over de lave fyrrebuske.

I Niels Christians hus var der blevet stor hurlumhej. Møbler og indbo var stablet sammen i storstuen; thi Niels Christian realiserede, han holdt auktion over sit jordiske gods; men nu var salget til ende, og auktionarius, en lille sagførerfuldmægtig, sad og gjorde regnskabet op.

Nyt spisestuemøblm.	850,00
Maleri af P. Mønsted	680,00
Salmonsens leksikon	200,00
Nyt piano	500,00
Herre-pelsfrakke	410,00
Nyt kontormøblm.	630,00
Morten Korch, 12 bd.	13,00
3 stk. store malerier	155,00
5 stk. små do.	387,00
Lysbilledapp. m. plader	375,00
Bordklokke af sølv	45,00

– Såvidt det kan ses, sagde fuldmægtigen omsider, – bliver det samlede resultat – indbefattet købesum for bygning og grund – beløb kr. 31.684,35, men nu går jeg det igennem en gang mere.

Og så viste det sig, hvilken stor mand Niels Christian var; thi nu strømmede en sværm af sagførere ind fra forværelset og lagde papirer frem og protesterede og gjorde udlæg, smed cigarstumper fra sig, bed i fyldepenne, lagde tal sammen og knurrede efter hinanden.

Den lille auktionarius slog i bordet med sin lineal.

De delte meninger samledes i en stor, drønende latter.

– Hov, »Justitsråd«, vil De til at udøve myndighed?



Den stinkende Cigar-os dunstede luften til, og et forvirrende stemmebrus fyldte stuen, men omsider fandt parterne dog hinanden.

Auktionarius dunkede igen ro, og denne gang hjalp det. –

– Så vidt det kan skønnes, min gode Niels Christian, snøvlede han, – bliver der tilovers til Dem et beløb på nøjagtigt kr. 0,000, – og så må De oven i købet være glad for, at De får lov til at beholde maskinerne i denne omgang! –

Niels Christian skramlede forbitret af sted i sine lange støvler og havde nær løbet Carl Omnibus ned.

Carl Omnibus halede ham hen i en krog.

– Er det rigtigt, at du har maskinerne i behold ?? – Jamen, så

er den jo helt i vinkel, mand! – Jeg har jord, og jeg har penge, og så starter vi sammen! –

Niels Christian blev dyb i mælet og var begejstret.

Carl Omnibus spidsede munden og fløjtede.

– Fanden pineme! sagde han, og det glimtede i hans øjne, som om han havde kig på den skønneste af alle piger.

De udlagde sagen for hinanden, indtil Niels Christian blev træt og famlede med fingrene efter en knap at trykke på.

– Pokkers også, nu har de pillet ringeværket ned!

– Lovise!! – råbte han.

Dagen var forbi for Brixton & Co., og Lukas sad alene tilbage på kontoret. Det var lønningsdag, og arbejderne kom i en lang stime for at afhente de små, gule konvolutter; men endelig var det forbi, og Lukas krydsede det sidste navn af, smækkede bøgerne i skuffen og rejste sig.

Lille Hanne kom løbende og hængte sig i dørgrebet, fik døren maset op og svingede ind i kontoret.

– Goddag, Lukas! sagde hun.

– Nej, goddag, Hanne. Vil du også have løn? ?

– Nej, jeg vil bare snakke med dig.

– Nåda, ja, det var jo meget bedre.

– Må jeg være lidt hos dig først?

Hanne løb rundt i kontoret og kiggede på det hele, mens Lukas igen satte sig ved skrivebordet og faldt i tanker, indtil Hanne kravlede op til ham.

– Det er syndt for dig, Lukas! sagde hun alvorligt.

– Hvad er det, der er synd for mig? –

– Det er syndt for dig, at Yvonne er rejst, – og det er jeg også ked af!

Lukas lo: – Små gryder har nok også ører, – eller er det dig selv, der er så klog?

– Jeg er selv klog!

– Ja, det er du, sagde Lukas, – men forresten skal du ikke være ked af det, for nu kommer der snart en ny pige til os.

– Er hun lige så pæn som Yvonne?

– Nej, sagde Lukas, – det er hun ikke.

– Er hun grim?

– Nej, det er ikke så slemt, og hun er klog – meget klogere end Yvonne, og hun er rar også. –

– Kender du hende?

– Ja, hende har jeg kendt i mange år.

– Er det din søster?

– Nej, da.

– Er hun din kæreste?

– Nå, det ved jeg såmænd ikke.

– Nej, hun er ikke, for det er Yvonne! Er hun ikke?

– Jo, det er hun vel nok, Hanne, – men skynd dig så at løbe hjem, for nu begynder det rigtigt at blæse op.

Lukas kiggede ud af vinduet efter Hanne. Den stund kommer, da store, grove mandfolk bliver bløde om hjertet ved at se et barn løbe. Så er ungdommen ved at være forbi, så længes man efter et fast sted i livet.

Om få dage ville Else komme, og hun ville sejre over ham, fordi hun havde mod til at ville, mod til at tro, fordi hun havde trodset al modgang og kæmpet for at vinde, fordi hun havde været stærk i nederlaget, så stærk, at hun havde sind til at gå alle ydmygelser igennem for at nå sin kærlighed.

– Elskede han hende så? Vidste han det selv? – Nej, for hvad er kærligheden? – Kærlighed er så meget, man gifter sig og får børn og lever lykkeligt, – men måske går man dog med en sang inderst i sit hjerte, en dagdrøm, en yndlingstanke, en glæde, der er det skønneste af alt. – Yvonne! Å, måske er glansen af det, man har mistet, den største lykke!

Men livet må gå sin gang, og man må gøre sin ungdom forbi; thi vi mennesker er ikke anderledes indrettede end planeterne. I vor ungdom farer vi af sted gennem rummet, sat i gang af en tilfældig kraft, indtil vi en dag møder en magt, der er større end os selv. Da begynder vort gode, rolige kredsløb med skiftende dag og nat, men med lovmæssighed og stabilitet; – men vé det menneske, der aldrig møder en sådan kraft, og ve det menneske, der atter i alderdommen stødes ud i det tomme univers.

Lukas smækkede døren til kontoret i og arbejdede sig bort mod blæsten. Sandet slog op i en sky omkring ham, og vinden rev i

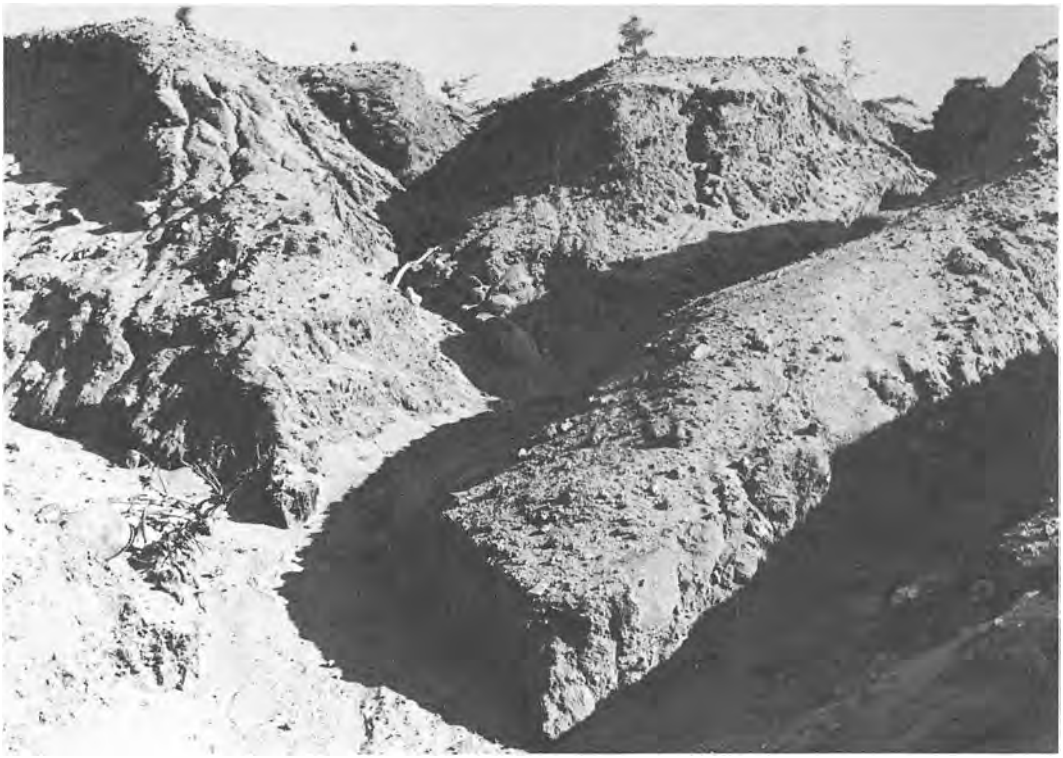

hans frakke. Da han gik forbi den gule rutebil, så han drengen sidde ved vinduet og stirre ud.

Det trak op til storm, og arbejdet i lejerne var forlængst indstillet. Men stadig stod Jens Otto uden for sit hus – de elendige par skridt, han kunne gå; thi flyttede han sin fod endnu en eneste gang, trådte han lige ud i dybet; for gården var nu som en ø i udgravningerne. Til alle sider var der sand og sand, og ørkenen strakte sig så vidt, øjet kunne skimte. Langt ude var der andre ejendomme at skelne, der lå som ruiner efter et jordskælv ...

Stormen trådte an og piskede sandet op i store støvskyer, der ilede frem fra synsranden og slog sammen om Jens Otto som et

stort mørke. Det føg ind over ham som en snebyge og slog vand ud af hans rindende øjne. Petra tændte lys i stuen derinde, og et øjeblik glimtede det varmt ud over Jens Otto, før de mørke gardiner rulledes ned; men Jens Otto så det ikke. Hvor havde han hjemme? Nej, måske følte han sig tilpas i stormen, måske fandt han lindring i den. Å ja, man bliver gammel, og det bliver mørkt om en, og en dag ser man intet mere. Men måske kan man længes efter den dag, måske kan det blive sådan, at man gerne flyttede sin fod for at bringe den nærmere.

Måske kan det blive så tomt for en! –

Ud på natten klarede det op, men stormen rasede stadigt fygende hen over landskabet, der lå koldt og gustent i det blege månelys.

Det jyske Brunkulseventyr

Glimt fra brunkulsområdet 1971 fotograferet af
Andreas Duedahl

JYSK KLONDYKE

En skildring fra brunkulslejerne
på den jyske hede
af A. Duedahl Madsen og Eivind Sulkiær

Bogen er udgivet af Anna og Michael Jensen
Tjørring/Herning 1971
Typografisk tilrettelægning Finn Broløs
Sat med Linotype Garamond
og trykt på træfrit offsetpapir 107
hos Poul Kristensen, Herning